

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση, Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο»

**ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ
ΜΕΣΟΓΕΙΟ
-ΕΛΛΑΔΑ, ΚΥΠΡΟΣ, ΤΟΥΡΚΙΑ-**

Διπλωματική εργασία της Αικατερίνας Γενετζάκη
ΑΜ 4332020 007

Επιβλέπων καθηγητής
Γεώργιος Μαρής

Μέλη Επιτροπής

1. Ιωάννης Σεϊμένης
2. Ιωάννης Στριμπής

ΡΟΔΟΣ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ.

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναμαι να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, σύμφωνα με τους κανονισμούς του ιδρύματος.

«Στους κκ. Δουδούμη
& Αποστολάτο που εκτιμώ».

Περίληψη στα Ελληνικά

Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί κινητήρια δύναμη για τη λειτουργία της σύγχρονης κοινωνίας. Οι δρώντες του διεθνούς συστήματος διαμορφώνουν ενεργειακές πολιτικές για να τη διατηρήσουν. Ωστόσο, η ρευστότητα του διεθνούς συστήματος και κυρίως του υποσυστήματος της Ανατολικής Μεσογείου ευνοεί την εμπλοκή και τον ανταγωνισμό εξωπεριφερειακών και περιφερειακών δρώντων, οι οποίοι στοχεύουν στην αύξηση της επιρροής τους. Οι πολιτικές αύξησης επιρροής επιτυγχάνονται με διάφορες, διμερείς και πολυμερείς συνεργασίες σε ενεργειακά θέματα, όπως δημιουργία ενεργειακών δικτύων ή έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων. Επιπλέον σημαντικός είναι ο ρόλος των πετρελαϊκών εταιριών, καθώς διαμορφώνουν ενεργειακή διπλωματία και μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μοχλός εξωτερικής πολιτικής. Τα ενεργειακά ζητήματα συνδέονται με την κρίση της Λιβύης, το Ελληνοτουρκικό και Κυπριακό πρόβλημα. Οι ενεργειακές στρατηγικές που ακολουθούνται διαμορφώνουν τη γεωπολιτική θέση αλλά και την ενεργειακή ασφάλεια του υποσυστήματος. Στην εργασία ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διαμόρφωση της ενεργειακής διπλωματίας της Ελλάδος, της Κύπρου και της Τουρκίας.

Περίληψη στα Αγγλικά

In a modern society, energy security consists the driving force of its functioning. To maintain it, energy policies are shaped by the international system actors. However, the liquidity of the international system and most importantly the Eastern Mediterranean sub-system favors the involvement and competition of international and regional actors aiming at increasing their influence. A variety of bilateral and multilateral co-operations on energy issues may result in the success of the aforementioned policies, such as the creation of energy networks or the exploration and exploitation of hydrocarbons. Moreover, oil companies play a significant role, as they form an energy diplomacy and can be used as leverage of foreign policy. Energy issues are related to the Libyan crisis, the Greek-Turkish and Cypriot problems. The energy strategies that are followed shape the geopolitical position but also the energy security of the subsystem. The current thesis focuses on the formation of the Greek, Cypriot and Turkish energy diplomacy.

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες	8
Εισαγωγή.....	10
1. Ενεργειακή ασφάλεια και οι θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων.....	13
1.1. Συσχετισμός των θεωριών με την ενέργεια και την ασφάλεια	15
1.1.1. Φιλελευθερισμός.....	15
1.1.2. Ρεαλισμός.....	17
1.1.3. Νεορεαλισμός	19
1.2. Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας.....	21
1.2.1. Παράγοντες που επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια	25
1.3. Η ενέργεια ως παράγοντας πολέμου και συνεργασίας.....	29
1.4. Σύνοψη υποθέσεων κεφαλαίου	32
2. Η γεωπολιτική της ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο	33
2.1. Η διπλωματία της ενέργειας και των αγωγών	35
2.2. Ενεργειακοί πόροι στρατηγικού χαρακτήρα.....	39
2.2.1. Οι ανακαλύψεις στην Ανατολική Μεσόγειο.....	41
2.3. Οι εξωγενείς δρώντες.....	44
2.4. Οι κρίσεις της Ανατολικής Μεσογείου	48
2.4.1. Η Κρίση στη Λιβύη	48
2.4.2. Τα Ελληνο-Τουρκικά	51
2.4.3. Το Κυπριακό.....	54
2.5. Οι περιφερειακοί παίκτες	56
2.6. Η τριμερής Ελλάς-Κύπρος-Ισραήλ.....	61
3. Ενεργειακή πολιτική Ελλάδος-Κύπρου-Τουρκίας.....	64
3.1. Ενεργειακή πολιτική της Ελλάδος.....	64
3.1.1. Ενεργειακά δίκτυα	65
3.1.2. Εσωτερική παραγωγή & οριοθετήσεις θαλασσιών ζωνών.....	67
3.2. Ενεργειακή πολιτική της Κύπρου	70
3.2.1. Ενεργειακά δίκτυα	70
3.2.2. Εσωτερική παραγωγή & οριοθετήσεις θαλασσιών ζωνών.....	72
3.3. Ενεργειακή πολιτική της Τουρκίας.....	74
3.3.1. Ενεργειακά δίκτυα	74
3.3.2. Εσωτερική παραγωγή & οριοθετήσεις θαλασσιών ζωνών.....	76
Συμπεράσματα	80
Παραρτήματα.....	82
Βιβλιογραφία.....	83

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τους καθηγητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διακυβέρνηση Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο» του τμήματος Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου, ιδιαιτέρως τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Γεώργιο Μαρή για την καθοδήγηση και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε εξ' αρχής αναθέτοντάς μου το θέμα της διπλωματικής. Ευχαριστώ επίσης και τους καθηγητές της τριμελούς επιτροπής, κ. Ιωάννη Σεϊμένη και κ. Ιωάννη Στριμπί για τη συμβολή τους.

Συντομογραφίες

Ελληνόγλωσσες:

Α.Ε.Π. Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

Α.Μ. Ανατολική Μεσόγειος

Α.Ο.Ζ. Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη

Α.Π.Ε. Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

Δ.Ε.Φ.Α. Δημόσιας Επιχείρησης Φυσικού Αερίου (Κύπρου)

Δ.Ο.Ε. Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας

Ε.Δ.Ε.Υ. Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων (Ελλάδος)

Ε.Ε. Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Σ.Δ.Ε.Κ. Εθνικό Σχέδιο Διακυβέρνησης για την Ενέργεια και το Κλίμα (Κύπρου)

Ε.Σ.Ε.Κ. Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (Ελλάδος)

Ε.Σ.Σ.Δ. Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

Η.Α.Ε. Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα

Η.Ε. Ηνωμένα Έθνη

Η.Π.Α. Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Μ.Α. Μέση Ανατολή

ν.μ. ναυτικά μίλια

Ο.Η.Ε. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Σ.Α. Σαουδική Αραβία

Σ.Υ.Φ.Α. Σταθμός Υγροποίησης Φυσικού Αερίου

Υ.Α.Φ.Α. Υπόγεια Αποθήκη Φυσικού Αερίου

Υ.Φ.Α. Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο

Φ.Α. Φυσικό Αέριο

Ξενόγλωσσες:

A.K.P. Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης της Τουρκίας

b.c.m. billion cubic meters

E.M.G.F. East Med Gas Forum

F.I.R. Flight Information Region

F.S.R.U. Floating Storage and Regasification Unit

L.N.G. Liquefied natural gas

L.P.G. Liquefied petroleum gas

N.A.V.T.E.X. Navigational Telex

O.A.P.E.C. Organization of Arab Petroleum Exporting Countries

S.A.R. Search and Rescue

T.P.A.O. Turkish Petroleum Corporation/ Τουρκική Εταιρία Πετρελαίου

U.N.C.L.O.S. United Nations Convention on the Law of the Sea

Αγωγοί:

A.G.P. ArabGas Pipeline

I.G.B. Interconnector Greece Bulgaria

I.T.G./I.T.G.I. Interconnector Turkey Greece/ Italy

T.A.N.A.P. Trans Anatolian Pipeline

T.A.P. Trans Atlantic Pipeline

Εισαγωγή

Η ενεργειακή ασφάλεια είναι απαραίτητη για την εθνική ασφάλεια των κρατών δεδομένου ότι η ενέργεια αποτελεί την κινητήρια δύναμη στη βιομηχανία, τη μεταφορά και τον οικιακό τομέα. Τα ζητήματα της ενεργειακής ασφάλειας απασχόλησαν τις διεθνείς σχέσεις, ιδιαίτερα, κατά τη διάρκεια των δύο πετρελαϊκών κρίσεων του 1973 και 1979 που είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της τιμής του πετρελαίου και τον φόβο διακοπής της τροφοδοσίας της ενέργειας. Το ενεργειακό μείγμα των κρατών της Ανατολικής Μεσογείου¹, όπως επίσης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης βασίζεται σε μεγάλο ποσοστό στις εισαγωγές υδρογονανθράκων, κυρίως από τη Ρωσία, γεγονός που δημιουργεί προβλήματα στην εθνική ασφάλεια των κρατών εξαιτίας επικείμενων απειλών που προκαλούν οι ενεργειακές κρίσεις.

Οι νέες ανακαλύψεις ενεργειακών πρώτων υλών στην Ανατολική Μεσόγειο αποτελούν ευκαιρία αύξησης της ενεργειακής ασφάλειας και αναβάθμιση της γεωπολιτικής θέσης των κρατών της περιοχής. Συνεπώς, οι ενεργειακές πολιτικές σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο στοχεύουν στην αντιστάθμιση της ενεργειακής εξάρτησης συμβάλλοντας στην ενεργειακή ασφάλεια. Ωστόσο, οι ανακαλύψεις νέων κοιτασμάτων φαίνεται να έχουν αυξήσει τις τοπικές και περιφερειακές διενέξεις που σχετίζονται με τον έλεγχο των δυνητικών πηγών υδρογονανθράκων και τον τρόπο διακίνησης των ενεργειακών πόρων. Ταυτόχρονα όμως δημιουργούν και πρωτόγνωρα σχήματα συνεργασιών με αντικείμενο την ενεργειακή ασφάλεια, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, όπως η τριμερής «Ελλάδος-Κύπρου-Ισραήλ».

Το υποσύστημα της Ανατολικής Μεσογείου (ΑΜ) χαρακτηρίζεται από αστάθεια, εφόσον υφίστανται πέντε βασικές κρίσεις: Το Παλαιστινιακό, το Κυπριακό, η διένεξη μεταξύ Ελλάδος-Τουρκίας και ύστερα από τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011, δημιουργήθηκε η κρίση στη Λιβύη και τη Συρία. Οι γεωπολιτικές εξελίξεις και η αστάθεια στην Ανατολική Μεσόγειο αποτελούν πόλο έλξης των εξωπεριφερειακών δρώντων που στοχεύουν στην αύξηση της επιρροής τους, σε ενεργειακά ζητήματα της περιοχής.

Στην παρούσα εργασία ειδική αναφορά γίνεται στα ζητήματα ενεργειακής ασφάλειας στην ΑΜ και στις ενεργειακές πολιτικές που ακολουθούν η Ελλάς, η Κύπρος και η Τουρκία. Σκοπός είναι η κατανόηση της σύγχρονης κατάστασης της μεταβαλλόμενης γεωπολιτικής του υ-

---

¹ Τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου είναι: Ελλάδα, Κύπρος, Τουρκία, Συρία, Λίβανος, Ισραήλ, Παλαιστινιακή αρχή, Αίγυπτος, Ιορδανία, Λιβύη.

ποσυστήματος, η οποία διαμορφώνεται από τις ενεργειακές πολιτικές των δρώντων που στοχεύουν στην εθνική και περιφερειακή ενεργειακή ασφάλεια. Τα ερωτήματα που προκύπτουν είναι:

(Α) Γιατί και πώς οι ενεργειακές πολιτικές επηρεάζουν τα όμορα κράτη;

(Β) Ποια είναι η σχέση της γεωπολιτικής με την ενεργειακή ασφάλεια;

Για την απάντηση των ερωτημάτων ακολουθείται η ποιοτική μέθοδος, όπου χρησιμοποιούνται πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές σε θέματα ενεργειακής ασφάλειας, δικαίου της θάλασσας, σύγχρονης ιστορίας και γεωπολιτικής. Επιπλέον αξιοποιούνται στατιστικά στοιχεία για την ενέργεια και τέλος εφαρμόζεται η θεωρία του νεορεαλισμού των διεθνών σχέσεων. Το σύστημα βιβλιογραφικών αναφορών είναι το Chicago Style. Ως εκ τούτου η υπόθεση εργασίας είναι:

«Δεδομένης της σημασίας της ενεργειακής ασφάλειας διαμορφώνονται ενεργειακές πολιτικές στην Ανατολική Μεσόγειο, οι οποίες αποτελούν ενεργειακό παίγνιο με σκοπό την αύξηση ισχύος των δρώντων, το οποίο παίγνιο εντείνεται εξαιτίας της ρευστότητας του διεθνούς συστήματος. Τα κράτη προσπαθούν να αυξήσουν την ισχύ τους προωθώντας συνεργασίες ή συγκρούσεις ανάλογα με τη σύμπτωση και τη σύγκρουση συμφερόντων. Έτσι, η ενεργειακή ασφάλεια δύναται να προσδιορίζει τη γεωπολιτική ισχύ ενός κράτους και παράλληλα μπορεί να διαμορφώνεται μέσα από ενεργειακές στρατηγικές που δεν στοχεύουν, αποκλειστικά, στην απόκτηση υδρογονανθράκων».

Για την επίτευξη των πιο πάνω σκοπών η εργασία χωρίζεται σε τρία μέρη με μια παραγωγική διαδικασία από το γενικό στο ειδικό. Ύστερα από το παρόν εισαγωγικό μέρος, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται θεωρητική προσέγγιση της έννοιας της ενεργειακής ασφάλειας και των παραγόντων που την επηρεάζουν υπό το πρίσμα των δύο κυριότερων σχολών των Διεθνών Σχέσεων. Στη συνέχεια αναλύεται η πρακτική που συνήθως ακολουθούν τα κράτη, δηλαδή συνεργασία ή σύγκρουση κατά την ανεύρεση ενεργειακών πόρων. Το πρώτο κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την ανάλυση του τρόπου διαμόρφωσης της διπλωματίας της ενέργειας και των αγωγών από τους δρώντες.

Το δεύτερο κεφάλαιο, ύστερα από μια σύντομη διερεύνηση για την επιλογή των στρατηγικών πηγών ενέργειας και των σχετικών ενεργειακών ανακαλύψεων που έγιναν στην ΑΜ, επιχειρεί τη διεξαγωγή της συστημικής γεωπολιτικής ανάλυσης εντός του υποσυστήματος, ώστε να κατανοηθεί η ενεργειακή ασφάλεια ως παράγοντας πολιτικής ισχύος των δρώντων. Ως εκ τούτου εξετάζεται η ενεργειακή ασφάλεια σε περιφερειακό επίπεδο εστιάζοντας στην τριμερή συνεργασία για το ενεργειακό, Ελλάδος-Κύπρου-Ισραήλ.

Στο τελευταίο κεφάλαιο γίνεται εστίαση στην ενεργειακή ασφάλεια σε εθνικό επίπεδο, δηλαδή στις σχεδιαζόμενες αλλά και στις σημαντικότερες ενεργειακές στρατηγικές που ακολουθούν η Ελλάδα, η Κύπρος και η Τουρκία, οι οποίες στοχεύουν στην αύξηση της γεωπολιτικής

δύναμής τους, χρησιμοποιώντας τη μεταβλητή της ενέργειας. Τέλος καταλήγουμε στα συμπεράσματα της εργασίας.

1. Ενεργειακή ασφάλεια και οι θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων

Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι δομημένες με τρόπο ώστε να χρειάζονται την ενέργεια, εφόσον είναι απαραίτητη σε πολλούς τομείς, όπως για παράδειγμα στον οικιακό τομέα, τις μεταφορές, το εμπόριο και τη βιομηχανία. Βέβαια οι ενεργειακοί πόροι δεν είναι κατανεμημένοι ισομερώς καθώς δεν διατίθενται από όλα τα κράτη. Το κράτος πρέπει να καλύπτει τις ενεργειακές του ανάγκες για τη διατήρηση της οικονομίας και της ισχύος του.

Το περιεχόμενο της ενεργειακής ασφάλειας είναι σύνθετο, δυναμικού χαρακτήρα και μπορεί να διερευνηθεί σε τέσσερα διαφορετικά σημεία, σε παγκόσμιο, περιφερειακό, κρατικό και καταναλωτικό επίπεδο². Το παρόν κεφάλαιο πραγματεύεται την ενεργειακή ασφάλεια σε κρατικό επίπεδο και επιχειρεί να συνδέσει τη σχέση της ενέργειας με την εθνική ασφάλεια. Επιπλέον εξετάζονται οι δύο βασικότερες θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων, του Ρεαλισμού-Νεορεαλισμού και του Φιλελευθερισμού και πραγματοποιείται συσχετισμός με την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας και των επιμέρους θεμάτων.

Ο ορισμός της ασφάλειας για ένα κράτος δεν είναι τόσο εύκολος, εφόσον η εμφάνιση νέων απειλών ωθεί τα κράτη να επαναπροσεγγίζουν τα ζητήματα ασφάλειας. Μια πρώτη προσέγγιση για την έννοια της ασφάλειας, ενός κράτους, απαντά στη μη ύπαρξη απειλών, εντός αυτού, με σκοπό τη διατήρηση της εθνικής του ασφάλειας. Ο Harold Brown ορίζει την εθνική ασφάλεια ως την ικανότητα της διατήρησης της εδαφικής ακεραιότητας, την εξασφάλιση σχέσεων με άλλα κράτη, την τήρηση των θεσμών και τον έλεγχο των συνόρων του. Λαμβάνοντας υπόψιν τις σύγχρονες προκλήσεις στην εθνική ασφάλεια κατανοούμε, ότι είναι απαραίτητο να προστεθούν και άλλοι τομείς πέρα από την στρατιωτική ασφάλεια, όπως για παράδειγμα οι τομείς της οικονομίας που είναι απαραίτητος για τη διατήρηση/αύξηση του ΑΕΠ της χώρας, η πολιτική σταθερότητα, η περιβαλλοντική σταθερότητα για τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος ενός κράτους και η ενεργειακή ασφάλεια.

Η ενέργεια είναι παράγοντας ζωτικής σημασίας λόγω της καθοριστικής συμβολής της στην ανάπτυξη του κράτους. Για τον λόγο αυτό, η ενδεχόμενη διακοπή του ενεργειακού εφοδιασμού επιφέρει οικονομικές απώλειες και την άμεση πτώση του βιοτικού επιπέδου. Επομένως, το κράτος πρέπει να εξασφαλίζει την ενέργεια για τη διατήρηση της εθνικής ασφάλειας.

---

² Η ενεργειακή ασφάλεια σε τέσσερα επίπεδα: α) Παγκόσμιο: ασφάλεια & επάρκεια πόρων, β) περιφερειακό: δικτύωση και ασφάλεια στο εμπόριο ενέργειας γ) κρατικό: ασφάλεια του ενεργειακού ανεφοδιασμού, γ) καταναλωτικό: ασφάλεια και ζήτηση.

Η εντατικότερη ενασχόληση με την ενεργειακή ασφάλεια προέκυψε τη δεκαετία του 1970 εξαιτίας των δύο πετρελαϊκών κρίσεων (1973-1979), οπότε και δημιουργήθηκε και ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας (ΔΟΕ) με κύριο σκοπό την ασφάλεια του εφοδιασμού. Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί αυτόνομο τομέα της ασφάλειας ενός κράτους και είναι πολυδιάστατη, εφόσον επηρεάζει την οικονομία, το περιβάλλον και την εθνική ασφάλεια του κράτους. Επειδή οι ενεργειακοί πόροι βρίσκονται σε συγκεκριμένες περιοχές του κόσμου, τα κράτη που κατέχουν τους ενεργειακούς πόρους αποκτούν ιδιαίτερη γεωπολιτική σημασία, εφόσον τους διαθέτουν και σε άλλα κράτη, δημιουργώντας ένα σύστημα αλληλεξάρτησης που απαρτίζεται από κράτη παραγωγούς, διαμετακομιστές και καταναλωτές. Επομένως, για τους παραπάνω λόγους, όλα τα κράτη μεριμνούν για τη διαμόρφωση πολιτικών που αποσκοπούν στη διατήρηση της ενεργειακής τους ασφάλειας.

1.1. Συσχετισμός των θεωριών με την ενέργεια και την ασφάλεια

Στο διεθνές σύστημα τα κράτη αλληλοεπιδρούν διαμορφώνοντας σχέσεις διαμάχης, συνεργασίας και ανταγωνισμού. Οι θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων μελετούν τις σχέσεις μεταξύ κρατών αξιοποιώντας διαφορετικές επιστημονικές προσεγγίσεις. Μέσα από την ανάλυση των δύο βασικότερων θεωρητικών σχολών, του Φιλελευθερισμού και του Ρεαλισμού, επιχειρείται η ανάλυση των μεθόδων με τις οποίες τα κράτη επιδιώκουν τη διατήρηση της εθνικής τους ασφάλειας, την αύξηση της ισχύος τους και πώς αυτή συνδέεται με την ενεργειακή ασφάλεια.

1.1.1. Φιλελευθερισμός

Η σχολή του Φιλελευθερισμού εντάσσεται στις παραδοσιακές θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων. Κύριες αξίες της είναι η συνεργασία, η πρόοδος και η ειρήνη. Σύμφωνα με την προσέγγιση του φιλελευθερισμού οι άνθρωποι έχουν την ικανότητα να βελτιώνονται, να προοδεύουν και να δημιουργούν πολιτικές συνύπαρξης των κοινωνιών και αποφυγή της βίας³. Συγκεκριμένα, επικρατεί μια αισιοδοξία σχετικά με την ύπαρξη σταδιακής συνεργασίας με στόχο την προάσπιση κοινών συμφερόντων, όπως της ελευθερίας, καθώς μπορεί να προσφέρει περισσότερα οφέλη στους ανθρώπους⁴. Ως εκ τούτου, οι αμοιβαίες συνεργασίες είναι ανώτερες από την ατομική ισχύ. Οι εκδοχές του φιλελευθερισμού είναι ο κοινωνιολογικός φιλελευθερισμός, ο φιλελευθερισμός της αλληλεξάρτησης, ο θεσμικός φιλελευθερισμός και ο δημοκρατικός φιλελευθερισμός.

Ο κοινωνιολογικός φιλελευθερισμός εκφράζει την πλουραλιστική άποψη ότι οι διεθνείς σχέσεις αφορούν τα κράτη, τους ανθρώπους, τους οργανισμούς και επιμέρους ομάδες που συνεργάζονται πιο αποτελεσματικά αποφεύγοντας τους πολέμους. Αντίστοιχα και στον τομέα της ενέργειας πέρα από τα κράτη, συμμετέχουν οι πολυεθνικές πετρελαϊκές εταιρίες, οι οποίες συνεργάζονται για την ευμάρειά τους.

Ο φιλελευθερισμός της αλληλεξάρτησης θεωρεί ότι οι σχέσεις μεταξύ των κρατών δημιουργούν αλληλεξαρτήσεις, όπως για παράδειγμα οικονομική αλληλεξάρτηση, οι οποίες μπορούν να μειώσουν τις συγκρούσεις και να οδηγήσουν σε ειρήνη και ευημερία. Στον ενεργειακό εφοδιασμό επίσης υπάρχουν σχέσεις αλληλεξάρτησης επειδή οι προμηθευτές επιθυμούν να εξαγάγουν τους πόρους, για την απόκτηση οικονομικού κέρδους, ενώ οι εισαγωγείς χρειάζονται τους

---

³ Κουλουμπής Θεόδωρος, *Διεθνείς Σχέσεις: Ισχύς και Δικαιοσύνη*, (Παπαζήση, Αθήνα, 2008), σ.12.

⁴ Jackson Robert & Sorensen, Georg, *Θεωρία και μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση*, (Gutenberg, Αθήνα, 2006), σσ.164-169.

υδρογονάνθρακες, για τη διατήρηση της οικονομίας τους⁵, συνεπώς, κατά τη θεωρία του φιλελευθερισμού, η αλληλεξάρτηση προάγει την ενεργειακή ασφάλεια των κρατών και μειώνει τη σύγκρουση⁶.

Ο θεσμικός φιλελευθερισμός θεωρεί ότι, οι θεσμοί είναι αυτοί που μπορούν να συνεισφέρουν, σε κάποιο βαθμό, στην επίλυση προβλημάτων μεταξύ κρατών και να προωθήσουν τη συνεργασία των κρατών⁷. Σχετικές περιπτώσεις που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως επιχειρήματα συνεργασίας για την προώθηση της ενεργειακής ασφάλειας, είναι ο διεθνής οργανισμός ενέργειας (IEA), ο OPEC, το EastMed Gas Forum και άλλοι οργανισμοί.

Τέλος, ο δημοκρατικός φιλελευθερισμός υποστηρίζει ότι ανάμεσα σε δημοκρατικά κράτη δεν πραγματοποιούνται πόλεμοι εξαιτίας των αξιών τους. Τη θεωρία αυτή στηρίζει ο Roeschance επισημαίνοντας ότι, οι πόλεμοι διεξάγονται μεταξύ αναπτυσσόμενων και όχι ανεπτυγμένων κρατών, ενώ ο Immanuel Kant αναφέρει ότι η εξασφάλιση της αιώνιας ειρήνης είναι δυνατή, εφόσον τα συνταγματικά κράτη (δημοκρατίες) επιδιώκουν τον αλληλοσεβασμό⁸. Συνεπώς, ο εκδημοκρατισμός των κρατών οδηγεί σε επίλυση συγκρούσεων με ειρηνικά μέσα.

Σύμφωνα με τους φιλελεύθερους η ενέργεια δεν αποτελεί πολιτικό θέμα αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να προάγει τη συνεργασία σε άλλους τομείς, όπως διμερείς και πολυμερείς συνεργασίες, δίνοντας κίνητρο συνεργασίας⁹ για την επίλυση ζητημάτων ασφαλείας¹⁰. Συνεπώς, η φιλελεύθερη σχολή θεωρεί ότι η ενέργεια μπορεί να προάγει τη διακρατική συνεργασία και να επιλύσει δυσεπίλυτα προβλήματα, εφόσον επικρατεί κοινή προσδοκία κέρδους¹¹.

---

⁵ Παρόλα αυτά δεν υπολογίζεται ο τρίτος δρών στο ενεργειακό σύστημα που είναι τα κράτη διαμετακομιστές.

⁶ Chifu Iulian, «The Liberal Approach Towards Energy Security Through Interdependence at Risk», *Scientific Bulletin Series D*, Vol. 76, Iss. 4, (2014), σ.258.

⁷ Jackson Robert & Sorensen, Georg, *Θεωρία και μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση*, όπ.π. σσ.180-185.

⁸ Gallie W.B, *Philosophers of peace and War: Kant, Clausewitz, Marx, Engels and Tolstoy*, (Cambridge University Press, 1978), σσ.8-36.

⁹ Ανάλογο παράδειγμα συνεργασίας αποτελεί το East Med Gas Forum ενώ συμμετέχει το Ισραήλ και η Παλαιστίνη.

¹⁰ Stergiou Andreas, «Energy security in the Eastern Mediterranean», *International Journal of Global Energy Issues*, Vol. 40, No.5, (2017) σ.323.

¹¹ Όπ.π. σσ.323-324.

1.1.2. Ρεαλισμός

Στον αντίποδα βρίσκεται ο Ρεαλισμός, εντάσσοντας στις βασικές του αξίες την εθνική ασφάλεια και την επιβίωση του κράτους. Ο Ρεαλισμός αποτελεί επίσης παραδοσιακή προσέγγιση των Διεθνών Σχέσεων. Τα κράτη αποτελούν τους κύριους δρώντες εντός ενός άναρχου συστήματος, δεν υπάρχει δηλαδή μια ρυθμιστική αρχή, ενώ οι υπόλοιποι μηχανισμοί έχουν δευτερεύουσα σημασία. Βέβαια μεταξύ των κύριων δρώντων δεν υπάρχει ισότητα στην κατανομή ισχύος σύμφωνα με τον αρχαίο Έλληνα ιστορικό Θουκυδίδη.

Σύμφωνα με τον ρεαλιστή Hans J. Morgenthau, οι δρώντες του διεθνούς συστήματος βρίσκονται σε έναν συνεχή αγώνα για την εξυπηρέτηση του εθνικού τους συμφέροντος και την απόκτηση ισχύος εξαιτίας του φόβου απειλής. Τα κράτη δρουν με ορθολογιστικό τρόπο για την ενίσχυση της ασφάλειάς τους είτε με την αύξηση των εσωτερικών τους δυνατοτήτων (πχ οικονομία) είτε και με διακρατικές συμμαχίες. Ωστόσο, οι συνθήκες, έθιμα και συμβάσεις (διεθνείς ή περιφερειακές) που συνάπτουν τα κράτη μεταξύ τους, κατά τον Thomas Hobbes, μπορούν να παραβιαστούν εάν τελικώς θίγουν το συμφέρον του κράτους με επακόλουθο την οδήγησή τους σε νέα αντιπαράθεση με φυσικό αποτέλεσμα την ένοπλη σύρραξη, εφόσον η στρατιωτική δύναμη αποτελεί την πραγματική ισχύ ενός κράτους¹². Αναπόφευκτα λοιπόν τα κράτη προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν την κυριαρχία τους ώστε να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους και την εθνική τους ασφάλεια στο διεθνές σύστημα¹³.

Βέβαια πέρα από τη στρατιωτική δύναμη, σύμφωνα με τον Hans J. Morgenthau, τα κράτη μπορούν και με άλλα μέσα να επιδείξουν την ισχύ τους στην εξωτερική τους πολιτική ώστε να προάγουν τα εθνικά τους συμφέροντα. Συνεπώς, η στρατιωτική επέμβαση και οι οικονομικές κυρώσεις αποτελούν την πολιτική του Hard Power, πρόκειται για στρατηγικές, οι οποίες μπορούν να απειλήσουν ή να αποδυναμώσουν την ασφάλεια ενός κράτους¹⁴. Οι υδρογονάνθρακες εξαιτίας της στρατηγικής σημασίας που έχουν, εφόσον αποτελούν την κινητήρια δύναμη στην οικονομία και στον στρατιωτικό τομέα, μπορούν να αποτελέσουν παράγοντα απειλής της ασφάλειας ενός κράτους χωρίς να έχουν φτάσει σε ένοπλη σύγκρουση.

---

¹² Mearsheimer John J & Walt Stephen M, *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, (Penguin Books Ltd, 2007), σ.105.

¹³ Sutch Peter & Elias Juanita, *International Relations: The Basics*, (Routledge, London, 2007), σ.109.

¹⁴ Wagner Jan-Philipp, «The Effectiveness of Soft & Hard Power in Contemporary International Relations», *E-International Relations*, (2014), σσ.4-5

<https://www.e-ir.info/2014/05/14/the-effectiveness-of-soft-hard-power-in-contemporary-international-relations/> πρόσβαση 23 Οκτώβρη 2021.

Σύμφωνα με τη ρεαλιστική προσέγγιση, οι τάσεις των κρατών εντός του συστήματος, σε θέματα ενέργειας, χαρακτηρίζονται από συγκρούσεις, απειλές, και συμμαχίες με σκοπό την απόκτηση, τη διατήρηση και τον έλεγχο των υδρογονανθράκων, εφόσον οι φυσικοί πόροι συνιστούν έναν από τους συντελεστές ισχύος για ένα κράτος¹⁵. Η πρόσβαση σε ενεργειακούς πόρους είναι απαραίτητη για την ενίσχυση της εξωτερικής πολιτικής των κρατών¹⁶, για αυτό ο τομέας της ενέργειας εξακολουθεί να βρίσκεται στους κόλπους του κράτους, είτε άμεσα με τις κρατικές πετρελαϊκές εταιρίες¹⁷, είτε έμμεσα εφόσον τα κράτη είναι αυτά που ορίζουν με νομοθεσίες την ενεργειακή πολιτική των εταιριών, δηλαδή τις περιοχές που θα δοθούν άδειες εξερεύνησης υδρογονανθράκων, τον ρυθμό εξάντλησης πόρων και άλλες ρυθμίσεις. Τα κράτη προμηθευτές έχουν σαφώς πλεονέκτημα ενεργειακής ισχύος που τους δίνει τη δυνατότητα, μέσω των υδρογονανθράκων, να κλυδωνίσουν την οικονομία και την πολιτική άλλων κρατών. Μέχρι σήμερα οι ενεργειακές κρίσεις που έχουν σημειωθεί δεν προκύπτουν από έλλειψη πόρων, αλλά για οικονομικούς και πολιτικούς λόγους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ξέσπασμα της πετρελαϊκής κρίσης του 1973 από τα μέλη του Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών, του ΟΑΡΕC, που άσκησαν πετρελαϊκό εμπάργκο στα κράτη που είχαν σχέσεις με το Ισραήλ.

---

¹⁵ Κουσουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, (Ποιότητα, Αθήνα, 2007), σ.162.

¹⁶ Luft Gal & Korin Anne, «Realism and Idealism in the energy security debate», *Energy Security Challenges for the 21st Century A Reference Handbook*, (ABC-CLIO, United States of America, 2009), σ.335.

¹⁷ Μερικές από τις εταιρίες είναι: Socar, Eni (30%), Qatar Petroleum, Gazprom, Egyptian General Petroleum Corporation.

1.1.3. Νεορεαλισμός

Ο Νεορεαλισμός αποτελεί επιστημονική προσέγγιση των Διεθνών Σχέσεων. Έχει κοινά στοιχεία με τον ρεαλισμό, εφόσον συμφωνεί στην ύπαρξη ενός άναρχου διεθνούς συστήματος στο οποίο τα κράτη, ως κύριοι δρώντες, ανταγωνίζονται μεταξύ τους με σκοπό την προάσπιση των εθνικών τους συμφερόντων εξαιτίας της ανισότητας που επικρατεί στο σύστημα σε επίπεδο ισχύος. Κατά συνέπεια τα κράτη προσπαθούν να αυξήσουν την ισχύ τους, δηλαδή την ασφάλειά τους.

Θα πρέπει να γίνει μια διάκριση μεταξύ του αμυντικού και του επιθετικού νεορεαλισμού καθώς υφίσταται μια διαφορετική προσέγγιση ως προς τον λόγο που τα κράτη αποκτούν ισχύ. Στον αμυντικό ρεαλισμό τα κράτη επεκτείνονται επειδή αναζητούν ασφάλεια¹⁸, άρα προτεραιότητα έχει η ασφάλεια, ενώ η ισχύς αποτελεί το μέσο για την απόκτηση της ασφάλειας. Στον επιθετικό ρεαλισμό πρωταρχικός σκοπός είναι η επιβολή ισχύος, εξαιτίας της ανυπαρξίας της ασφάλειας, τα κράτη ανταγωνίζονται για να αποκτήσουν ισχύ.

Επιπλέον, ο νεορεαλισμός ασχολείται με τη λειτουργία του διεθνούς συστήματος. Εστιάζει στη δομή, τα στοιχεία του, τα χαρακτηριστικά του και την κατανομή ισχύος στα κράτη με στόχο να προνοείται, σε κάποιο βαθμό, η συμπεριφορά των κρατών¹⁹. Κατά τον Kenneth Waltz, η δομή του διεθνούς συστήματος μεταβάλλεται όταν αλλάζει η κατανομή ισχύος των κρατών και κυρίως των μεγάλων δυνάμεων. Άρα οι μεταβολές δυνατοτήτων αλλάζουν τις ισορροπίες και διαμορφώνουν τις νέες δυνάμεις στο διεθνές σύστημα, οι οποίες είναι δυνατόν να προέρχονται και μετά από πόλεμο.

Η ισχύς ενός κράτους προκύπτει από την οικονομία, τον στρατό, την επιστήμη και άλλους παράγοντες οι οποίοι τροφοδοτούνται από πηγές ενέργειας, άρα η ενέργεια είναι το εργαλείο για την επίτευξη της εθνικής ασφάλειας ενός κράτους. Οι μεγάλες ποσότητες υδρογονανθράκων σε ένα κράτος-προμηθευτή αυξάνουν την ισχύ του στην εξωτερική του πολιτική, ενώ μειώνει την ισχύ των κρατών που εξαρτώνται ενεργειακά, ως παίγνιο μηδενικού αθροίσματος.

Το ενεργειακό διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από τρεις δρώντες, τα κράτη παραγωγούς, τους διαμετακομιστές και τους καταναλωτές ενέργειας. Σε αυτή τη δομή του ενεργειακού συστήματος τα κράτη ανταγωνίζονται για την απόκτηση των ενεργειακών πηγών με σκοπό την

---

¹⁸ Sean M & Lynn-Jones, «Realism and America's Rise: a Review Essay», *International Security* Vol. 23 Issue 2, (1998), σ.17.

¹⁹ Jackson Robert & Sorensen, Georg, *Θεωρία και μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*, όπ.π. σσ.133-138.

αύξηση της ισχύος τους. Οι ενεργειακές δυνατότητες των κρατών, είναι αυτές που καθορίζουν τη δομή του ενεργειακού συστήματος²⁰.

Λαμβάνοντας υπόψιν τις θεωρίες των διεθνών σχέσεων και τον συσχετισμό τους με την ενέργεια και την απόκτηση της ασφάλειας, είναι κατανοητό ότι βρίσκουμε κοινά σημεία σε ζητήματα της Ανατολικής Μεσογείου (ΑΜ) και από τις δύο σχολές²¹. Παρόλα αυτά, τα ενεργειακά ζητήματα και συγκεκριμένα στην ΑΜ, όπως εξετάζεται στο δεύτερο κεφάλαιο, πολιτικοποιούνται και ασκούνται από κρατικούς δρώντες²². Η ρευστότητα του διεθνούς συστήματος σε συνδυασμό με τις νέες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων στην εν λόγω περιοχή έχουν εντείνει τους ανταγωνισμούς μεταξύ κρατών. Ως εκ τούτου, η θεωρία του νεορεαλισμού δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ασφάλεια που επιδιώκουν τα κράτη και αποδίδει καλύτερα τα ζητήματα σύγκρουσης, συνεργασίας μεταξύ των κρατών του υποσυστήματος.

---

²⁰ Jaybhay Rahul, «A neo-realist theoretical perspective in energy security», *The Kootneeti*, (2020), <https://thekootneeti.in/2020/04/13/neo-realist-perspective-energy-security/> πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2021.

²¹ Ένα παράδειγμα από τη σχολή του φιλελευθερισμού αποτελεί η δημιουργία του East Med Gas Forum που εξελίχθηκε σε περιφερειακό οργανισμό, καθώς σχετίζεται με τη σχολή του θεσμικού φιλελευθερισμού που προάγει τη συνεργασία των κρατών.

²² Stergiou Andreas, «Energy security in the Eastern Mediterranean», ό.π. σ.323.

1.2. Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας

Η ενέργεια αποτελεί δομικό συστατικό ενός κράτους. Η ενεργειακή ασφάλεια, υπό το πρίσμα του κρατικού επιπέδου, θεωρείται αυτόνομος τομέας ασφάλειας ο οποίος είναι απαραίτητος για τη διατήρηση της εθνικής ασφάλειας, εφόσον άπτεται των ακόλουθων τομέων:

- Στον τομέα της οικονομικής ασφάλειας, καθώς η ενέργεια αποτελεί κινητήρια δύναμη για την παραγωγή αγαθών, την ανάπτυξη του ΑΕΠ και την ευημερία του κράτους. Η έλλειψη της ενέργειας επηρεάζει την οικονομία του κράτους.
- Ακολούθως στον τομέα της άμυνας (της στρατιωτικής ασφάλειας) οι ενεργειακές πηγές αποτελούν προϋπόθεση και είναι απαραίτητες για τις ένοπλες δυνάμεις και τη χρήση των εξοπλιστικών μέσων του στρατού. Ο Winston Churchill θεωρούσε την ενέργεια απαραίτητη για την τροφοδότηση του στρατού ειδικά σε καιρό πολέμου.
- Στον τομέα του περιβάλλοντος. Είναι κατανοητό ότι οι ενεργειακές πηγές έχουν την κύρια υπαιτιότητα υποβάθμισης του περιβάλλοντος οπότε και πρέπει να ακολουθούνται πολιτικές προστασίας του περιβάλλοντος, για τη μείωση των αερίων που δημιουργούν το φαινόμενο θερμοκηπίου.
- Τέλος, η ενέργεια επηρεάζει και τον τομέα της πολιτικής, εφόσον η έλλειψη ενεργειακών πόρων μπορούν να χρησιμοποιηθούν πολιτικά και να απειλήσουν την εθνική κυριαρχία ενός κράτους.

Ως εκ τούτου, οι ενεργειακές πηγές είναι ζωτικής σημασίας για την εθνική ασφάλεια και αναβαθμίζουν την ισχύ του κράτους.

Μια ετυμολογική απόδοση για τον ορισμό της ενεργειακής ασφάλειας θα μπορούσε να είναι η σταθερή ροή ενέργειας. Εντούτοις, δεν είναι εφικτός ένας καθολικός ορισμός της ενεργειακής ασφάλειας που θα μπορεί να περιλαμβάνει τα συμφέροντα όλων των κρατών, διότι οι συνθήκες δεν είναι ίδιες για όλα τα κράτη, για παράδειγμα με διαφορετικό τρόπο προσεγγίζει την ενεργειακή ασφάλεια ένα αναπτυσσόμενο κράτος και με διαφορετικό τρόπο ένα κράτος πρόσδοτος από υδρογονάνθρακες, γεγονός που αποδεικνύει την ανισότητα ισχύος των κρατών στο διεθνές σύστημα. Η ενεργειακή ασφάλεια κάθε κράτους διαφοροποιείται με βάση, τη γεωγραφική του θέση, την επάρκεια πόρων, τις διεθνείς σχέσεις του κράτους, το πολιτικό του σύστημα και την οικονομική του κατάσταση²³. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η κύρια διάκριση μεταξύ των κρατών

---

²³ Luft Gal & Korin Anne, «In the Eyes of the Beholder», *Energy Security Challenges for the 21st Century A Reference Handbook*, (ABC-CLIO, United States of America, 2009), σσ.5-6.

στο ενεργειακό σύστημα, για τις ανάγκες κατανόησης της ενεργειακής ασφάλειας, γίνεται σε κράτη εισαγωγείς, προμηθευτές και διαμετακομιστές δεδομένου ότι,

(1) τα κράτη που εισάγουν ενέργεια επιθυμούν την ασφάλεια του εφοδιασμού, δηλαδή τη διαθεσιμότητα, την αξιοπιστία και την οικονομική προσιτότητα²⁴.

(2) Αντίστοιχα τα κράτη προμηθευτές προσβλέπουν στην ασφάλεια των εξαγωγών τους, δηλαδή την ασφάλεια σταθερής ζήτησης του προϊόντος²⁵, ώστε οι εθνικοί προϋπολογισμοί να μπορούν να προβλέψουν τα έσοδα από τη ροή παραγωγής και βέβαια να διατίθεται σε λογικές τιμές που μπορούν να τους επιφέρουν οικονομική ανάπτυξη²⁶.

(3) Τέλος, όσον αφορά τις χώρες διέλευσης ενεργειακών πόρων, οι ανάγκες τους προσομοιάζουν με αυτές των κρατών που προμηθεύονται την ενέργεια, δηλαδή στοχεύουν στην αξιοπιστία, την διαθεσιμότητα την προσιτότητα της τιμής και την ασφάλεια των ενεργειακών υποδομών διαμετακόμισης. Συνεπώς, πρόκειται για ένα σύστημα στο οποίο υπάρχει αλληλεξάρτηση και όλοι έχουν ανάγκη από την ενεργειακή ασφάλεια, μολαταύτα προσεγγίζεται με διαφορετικά δεδομένα.

Ακολούθως πρέπει να γίνει κατανοητό ότι αυτός ο διαχωρισμός των κρατών δεν μπορεί να είναι ξεκάθαρος, εφόσον υπάρχουν κράτη που διαθέτουν ενεργειακούς πόρους και ταυτόχρονα μπορεί να εισάγουν ενέργεια εξαιτίας της αυξανόμενης ανάγκης, οικονομικών και άλλων παραγόντων. Μόνο η Ρωσία και η Σαουδική Αραβία είναι σχεδόν τελείως ανεξάρτητες²⁷ ενώ τα υπόλοιπα κράτη είναι πλήρως ή μερικώς εξαρτώμενα. Επομένως, η ενεργειακή ασφάλεια αφορά όλους τους δρώντες του συστήματος και διαφοροποιείται ανάλογα με τις ανάγκες τους.

Εστιάζοντας στην ανάλυση της ενεργειακής ασφάλειας των προμηθειών πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει εξαιρετικά μεγάλος αριθμός ορισμών της ενεργειακής ασφάλειας, μερικοί από αυτούς είναι οι ακόλουθοι: Ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας (ΔΟΕ) ορίζει ότι η ενεργειακή ασφάλεια πρέπει να αποτελεί την αδιάλειπτη διαθεσιμότητα ενέργειας σε προσιτές τιμές, ένας ακόμα ορισμός ερμηνεύει την ενεργειακή ασφάλεια ως την ικανότητα μιας χώρας να έχει πρόσβαση στους ενεργειακούς της πόρους για να διατηρεί την εθνική της δύναμη χωρίς να θέτει σε κίνδυνο στόχους της εξωτερικής της πολιτικής²⁸.

---

²⁴ *International Energy Security*, «Common Concept for Energy Producing, Consuming and Transit Countries, Energy Charter Secretariat» (2015), σσ.11-12.

²⁵ Luft Gal & Korin Anne, «In the Eyes of the Beholder», ό.π σ.6.

²⁶ *International Energy Security*, «Common Concept for Energy Producing...» ό.π. σ.13.

²⁷ Luft Gal & Korin Anne, «In the Eyes of the Beholder», ό.π σ.5.

²⁸ Paravantis John A, «Dimensions, Components and Metrics of Energy Security: Review and Synthesis», *SPOUDAI Journal of Economics and Business*, Vol.69, Iss 4, (2019) σσ.38-52.

Όπως έχει ήδη αναλυθεί είναι ακατόρθωτο σε έναν ορισμό να περιλαμβάνονται όλες οι διαστάσεις και οι τομείς της ενεργειακής ασφάλειας. Συνεπώς, το εμπορικό επιμελητήριο των ΗΠΑ, το 2010, διακρίνει τις ακόλουθες τέσσερις βασικές αρχές της ενεργειακής ασφάλειας:

- (1) Η **διαθεσιμότητα** αναφέρεται στη δυνατότητα πρόσβασης ενός κράτους στους ενεργειακούς πόρους, κάθε στιγμή, όπως επίσης και στην ασφαλή προμήθεια αυτών. Για να διασφαλιστεί η συνεχής πρόσβαση στους ενεργειακούς πόρους πρέπει να αποφεύγεται η πλήρης εξάρτηση στην εισαγόμενη ενέργεια καθώς είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός εκτεταμένου δικτύου αγοράς-προμηθευτών και η διαφοροποίηση των ενεργειακών μειγμάτων. Επιπλέον είναι απαραίτητη η ορθή χρήση των φυσικών πηγών, οι επενδύσεις, η ανάπτυξη της τεχνολογίας και των υποδομών του κράτους και η ύπαρξη νομικού πλαισίου που να καθορίζει τους κανόνες λειτουργίας αυτών των παραγόντων.
- (2) **Αξιοπιστία** πρέπει να υφίσταται στις υποδομές και τους προμηθευτές, ώστε να διασφαλίζεται η αδιάλειπτη παροχή της ενέργειας και να αποτρέπονται ενεργειακές διακοπές δικτύου ως όπλο πολιτικής διαμάχης.
- (3) **Οικονομική προσιτότητα** αφορά τη σταθερότητα των τιμών της ενέργειας και τη μικρή αστάθειά τους στις οποίες θα μπορούν να ανταποκριθούν οι περισσότεροι πολίτες²⁹.
- (4) **Βιωσιμότητα** περιλαμβάνει πολιτικές για τη βιωσιμότητα της κοινωνίας, της οικονομίας και του περιβάλλοντος και τη μείωση της κλιματικής αλλαγής³⁰.

Αντίστοιχα το 2007 το κέντρο ενεργειακής έρευνας της Ασίας και του ειρηνικού (APERC) τόνισε τα τέσσερα κριτήρια της ενεργειακής ασφάλειας σύμφωνα με τις σύγχρονες ανησυχίες. Πρόκειται για το λεγόμενο -4As- το οποίο περιλαμβάνει τα ακόλουθα κριτήρια για την ενεργειακή ασφάλεια:

- (1) Διαθεσιμότητα της προμήθειας των πόρων (γεωλογική διάσταση),
- (2) προσιτή τιμή των πόρων (γεωοικονομική),
- (3) προσβασιμότητα (γεωπολιτική), και
- (4) αποδοχή από πλευράς βιωσιμότητας (περιβαλλοντική και κοινωνική, κλιματική αλλαγή)³¹.

---

²⁹ Η τιμή του πετρελαίου και του φυσικού αερίου διαμορφώνεται κατά τον ίδιο τρόπο, υπάρχουν είδη πετρελαίου ή φυσικού αερίου πάνω στα οποία τιμολογείται η εκάστοτε παραγωγή ανά περιοχή. Εμπορεύεται χρηματιστηριακά και η τελική διαμόρφωση εξαρτάται από την προσφορά, τη ζήτηση και τους γεωπολιτικούς παράγοντες.

³⁰ Jonathan Elkind, «Building a Secure Energy Future A Challenge for New Presidential Leadership», *Opportunity 08: A Project of the Brookings Institution* σσ.1-18.

³¹ Paravantis John A, Dimensions, «Components and Metrics of Energy Security: Review and Synthesis» όπ.π. σσ.37-40.

Αυτή η προσέγγιση δεν έχει μεγάλη απόκλιση από την προσέγγιση του Εμπορικού Επιμελητηρίου των ΗΠΑ, μάλιστα τα κριτήρια της διαθεσιμότητας και της οικονομικής προσιτότητας είναι κοινά, ωστόσο, φαίνεται να εστιάζει στους παράγοντες που επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια και σχετίζονται με τις μακροπρόθεσμες απειλές και όχι τις βραχυπρόθεσμες³².

Αξιολογώντας τις βασικές αρχές της ενεργειακής ασφάλειας κατανοούμε ότι η ενεργειακή ασφάλεια έχει διαφορετικές διαστάσεις και επίπεδα ενώ επηρεάζει άλλους τομείς ασφάλειας συνενός, για τον καθορισμό της ενεργειακής ασφάλειας είναι απαραίτητο να εξετάζονται κατά περίπτωση τρία βασικά ερωτήματα³³:

- «Για ποιον είναι η ασφάλεια;» (Το διεθνές σύστημα, το κράτος, την περιφέρεια, τους πολίτες).
- «Ασφάλεια για ποιες αξίες;» (Πρόσβαση σε νέους πόρους, εφοδιασμό, περιβάλλον).
- «Ποιες είναι οι απειλές;» (οικονομική, πολιτική, κλιματική απειλή).

---

³² Jessica Jewell, *The IEA Model of Short-Term Energy Security (MOSES): Primary Energy Sources and Secondary Fuels*, (International Energy Agency, Paris, 2011), σ.9.

https://www.researchgate.net/publication/254439192_The_IEA_Model_of_Short-Term_Energy_Security_MOSES_Primary_Energy_Sources_and_Secondary_Fuels

³³ Cherp Aleh & Jewell Jessica, «The concept of energy security: Beyond the four As», *Energy Policy*, 75, (2014), σσ.415–421.

1.2.1. Παράγοντες που επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια

Ο ΔΟΕ προβλέπει αύξηση της παγκόσμιας ενεργειακής ζήτησης προερχόμενη από τις αναδύμενες αγορές και την οικονομική ανάπτυξη της Κίνας και της Ινδίας³⁴. Η αύξηση της ζήτησης της ενέργειας όταν οδηγεί σε αύξηση τιμών επηρεάζει την ενεργειακή ασφάλεια του κράτους. Ως εκ τούτου, η αύξηση της ενεργειακής ζήτησης εντείνει τον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών που επιδιώκουν την πρόσβασή τους σε πρώτες ύλες εξαιτίας της φύσης των υδρογονανθράκων, διότι οι ποσότητες ελέγχονται από τους παραγωγούς και προκαθορίζονται από διακυβερνητικές συμφωνίες.

Παράλληλα, η αύξηση ζήτησης της ενέργειας εγείρει ζητήματα που άπτονται της προστασίας του περιβάλλοντος καθώς η αύξηση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα από την καύση ορυκτών καυσίμων οδηγεί σε κλιματικές αλλαγές και στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος που επιδρούν άμεσα στον άνθρωπο.

Επιπλέον η συγκέντρωση των ενεργειακών αποθεμάτων σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές οι οποίες χαρακτηρίζονται από πολιτική αστάθεια, ή έλλειψη επενδύσεων όπως επίσης και οι γεωπολιτικές εξελίξεις επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια σε διεθνή και εθνικό επίπεδο³⁵. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι Ρωσο-Ουκρανικές κρίσεις³⁶ που εμπόδισαν την ομαλή ροή του ρωσικού φυσικού αερίου προς την ΕΕ που διερχόταν με αγωγούς μέσω της Ουκρανίας.

Οι απειλές της ενεργειακής ασφάλειας κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τη χρονική στιγμή κατά την οποία επιδρούν στον ενεργειακό εφοδιασμό, δηλαδή διαχωρίζονται σε μακροπρόθεσμους και βραχυπρόθεσμους κινδύνους³⁷. Οι βραχυπρόθεσμες απειλές προκαλούν απροσδόκητες διακοπές σε άμεσο χρονικό διάστημα εξαιτίας διαφόρων παραγόντων όπως φυσικές καταστροφές, πολιτικές συγκρούσεις, τρομοκρατία κα³⁸. Αντίστοιχα οι μακροπρόθεσμες απειλές αναφέρονται σε κινδύνους παροχής ενέργειας εξαιτίας της αδυναμίας διανομής ενέργειας που

---

³⁴ *World Energy Outlook 2020*, «Part of World Energy Outlook», σ.3,

<https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2021> πρόσβαση 15 Οκτώβρη 2021.

³⁵ Γιαννακοπούλου Λήδα, «Τομέας εθνικού ενδιαφέροντος: Ενέργεια», *Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας*, Αθήνα, (2013), σσ.5-6.

<http://www.gsrt.gr/Financing/Files/ProPeFiles43/TOMEIS%20PROTERAIOTHTAS%20ES-PEK%20ENERGY%20%20draft%20v.9-10-13.pdf>

³⁶ Τα έτη 2006, 2009, 2014.

³⁷ Costantini Valeria & Gracceva Francesco, «Security of energy supply: comparing scenarios from a European perspective», *Energy Policy*, Vol. 35, No 1, (2007), σσ.210-226.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301421505003009>

³⁸ Checchi Arianna, Behrens Arno & Egenhofer Christian, «Long-Term Energy Security Risks for Eu-rope: A Sector-Specific Approach», *CEPS Working Document*, No.309, (2009), σ.22-23.

Doi:10.2139/ssrn.1334620

μπορεί να ευθύνεται σε φυσική εξάντληση ενός κοιτάσματος, μείωση παραγωγής και άλλους παράγοντες³⁹.

Ο Paul Horsnell ύστερα από μια ανάλυση όλων των πετρελαϊκών κρίσεων ταξινόμησε τα είδη και τους λόγους που διαταράσσουν την αγορά του πετρελαίου, δημιουργώντας δύο κατηγορίες, την αναστάτωση και τη διαταραχή⁴⁰.

Η πρώτη κατηγορία ενέχει:

(α) Την πολιτική αναστάτωση που μπορεί να προκύψει από την αλλαγή πολιτικής των κρατών παραγωγής και

(β) Την θεμελιώδη αναστάτωση που προκαλείται εξαιτίας της αδυναμίας των παραγωγών να ανταποκριθούν στη ζήτηση. Παράδειγμα αυτής της περίπτωσης αποτελεί η πετρελαϊκή κρίση του 1973 που μείωσε τις εξαγωγές.

Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσεται:

(α) Η διαταραχή της ανωτέρας βίας, όπου οι παραγωγοί αδυνατούν να εξάγουν την ενέργεια εξαιτίας εξωγενών και ενδογενών παραγόντων όπως έγινε στην πετρελαϊκή κρίση του 1979 εξαιτίας της μη δυνατότητας εξαγωγών με την αλλαγή του καθεστώτος του Ιράν.

(β) Επιπλέον εντάσσεται ο σκόπιμος περιορισμός εξαγωγών για πολιτικούς λόγους.

(γ) Το πετρελαϊκό εμπάργκο που θέτουν οι καταναλωτές στους προμηθευτές για πολιτικούς λόγους.

Η ανωτέρω προσέγγιση, η οποία δύναται να εφαρμοστεί και στην αγορά του φυσικού αερίου εξαιτίας της ίδιας δυναμικής των υδρογονανθράκων, φαίνεται να δίνει περισσότερο βάρος στην εξήγηση ότι οι διαταραχές ενέργειας σχετίζονται με πολιτικές αποφάσεις που χρησιμοποιούν την ενέργεια ως παράγοντα ισχύος⁴¹. Πράγματι από όσες ενεργειακές κρίσεις έχουν προκύψει καμία από αυτές δεν οφειλόταν σε φυσική εξάντληση κοιτασμάτων⁴² αλλά σε πολιτικές σκοπιμότητες που απειλούν την οικονομία και κατ' επέκταση την εθνική ασφάλεια των κρατών που εξαρτώνται ενεργειακά από προμηθευτές.

Συνεπώς, δίνεται έμφαση στη διατάραξη της ενεργειακής ασφάλειας ως βραχυπρόθεσμης απειλής. Η αυξανόμενη απόκλιση στις τιμές ζήτησης-παραγωγής, οι πολιτικοί, περιβαλλοντικοί

---

³⁹ Οπ.π. σσ.43-44.

⁴⁰ Horsnell Paul, *The Probability of Oil Market Disruption: «With an Emphasis on the Middle East, The James A. Baker III»*, *Institute for Public Policy of Rice University*, (2000), σσ.1-28.

<https://scholarship.rice.edu/handle/1911/91565>

⁴¹ Stergiou Andreas, «Energy security in the Eastern Mediterranean», όπ.π. σσ.320-331.

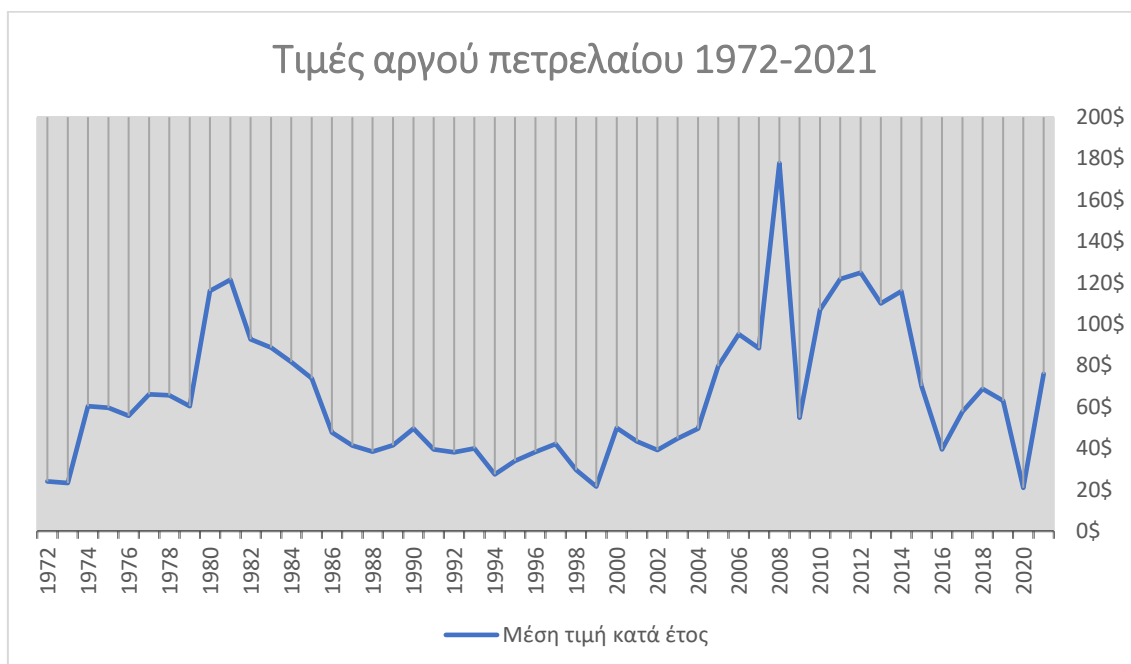
⁴² Τσακίρης Θεόδωρος, *Ενεργειακή Ασφάλεια και Διεθνής Πολιτική, Η Γεωπολιτική του «Μαύρου Χρυσού» από την ανακάλυψη πετρελαίου στη Μέση Ανατολή έως τη Σχιστολιθική Επανάσταση*, (ΙΔΟΣ, Παπαζήση, Αθήνα,2018), σσ.19-39.

και άλλοι παράγοντες συντελούν στην πρόκληση ενεργειακής κρίσης, η έκφανση της οποίας, αποτυπώνεται στις παγκόσμιες τιμές πετρελαίου⁴³ ή τις περιφερειακές τιμές φυσικού αερίου.

---

⁴³ βλ. Πίνακας 1.

Πίνακας 1. Διαμόρφωση τιμών πετρελαίου σε δολάρια από το 1972-2021⁴⁴.

Πηγή: Macrotrends

⁴⁴ Στο παρόν διάγραμμα αναγράφονται οι τιμές ανά έτος, υπολογιζόμενες με βάση το πρώτο εξάμηνο του έτους. Οι τιμές του πετρελαίου καθορίζονται με βάση την προσφορά-ζήτηση της αγοράς, τις πολιτικές εξελίξεις στα κράτη παραγωγούς και διαμετακομιστές και από τις μετοχές στο χρηματιστήριο (χρηματιστηριακό προϊόν).

Οι αυξήσεις στις τιμές του πετρελαίου, όπως διακρίνονται στο διάγραμμα, σημειώθηκαν την περίοδο 1973-1974 εξαιτίας του εμπάργκο πετρελαίου που τέθηκε από τον ΟΑΠΕC σε κράτη που υποστήριζαν το Ισραήλ, το 1979 με την ιρανική επανάσταση και την πτώση του σάχη Ρεζά Παχλεβί και το 1990 με την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ. Οι ανωτέρω κρίσεις προκλήθηκαν για πολιτικούς λόγους εξαιτίας της μείωσης της προσφοράς. Το 2008 σημειώθηκε άνοδος στην τιμή του πετρελαίου εξαιτίας της αύξησης της ζήτησης και της πτώσης της χρηματοπιστωτικής κρίσης που ξεκίνησε στις ΗΠΑ.

1.3. Η ενέργεια ως παράγοντας πολέμου και συνεργασίας

Ένας προβληματισμός που κυριαρχεί στην ακαδημαϊκή κοινότητα σε σχέση με την ενέργεια, αφορά την επίδρασή της στις διεθνείς σχέσεις των κρατών και ειδικότερα η πρακτική που επικρατεί κατά την ανακάλυψη νέων ενεργειακών κοιτασμάτων. Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε εάν η ανακάλυψη νέων ενεργειακών κοιτασμάτων οδηγεί σε συνεργασία ή σύγκρουση.

Σε διεθνές επίπεδο παρατηρούνται περιπτώσεις συνεργασίας σε θέματα ενέργειας μεταξύ κρατών εξαιτίας της αλληλεξάρτησης των σχέσεων που προκύπτει σε μια κοινή αγορά. Μάλιστα η συνεργασία επισφραγίζεται με τη δημιουργία διακρατικών αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου στοχεύοντας σε μακροχρόνια συνεργασία για την εξασφάλιση ενεργειακής ασφάλειας. Σύμπραξη παρατηρείται επίσης σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος, όπως πράσινη ενέργεια, για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προκλήσεων. Επίσης η ενέργεια έχει εμπορεύσιμο χαρακτήρα, που σύμφωνα με τη θεωρία του φιλελευθερισμού, όσο μεγαλύτερη είναι η εμπορική ή οικονομική αλληλεξάρτηση των κρατών, τόσο μικρότερο είναι το ενδεχόμενο σύγκρουσης⁴⁵.

Από την άλλη πλευρά παρατηρούνται πολλές συγκρούσεις που σχετίζονται με την ενέργεια, ο Χένρι Κίσιγκερ, πρώην υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ, προειδοποίησε ότι η μάχη για τον έλεγχο της ενέργειας αποτελεί κύρια πηγή σύγκρουσης⁴⁶ ενώ σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να καταλήξει σε πολεμική σύγκρουση⁴⁷. Πράγματι φαίνεται να υπάρχει στενή σύνδεση ανάμεσα στη σύγκρουση και την εκμετάλλευση ενεργειακών πόρων καθώς φαίνεται να πυροδοτούν μια υπάρχουσα ένταση⁴⁸. Ο συσχετισμός σύγκρουσης με την ενέργεια μπορεί να διακριθεί σε τρία σημεία⁴⁹:

---

⁴⁵ Τσακίρης Θεόδωρος, *Ενεργειακή Ασφάλεια και Διεθνής Πολιτική*, όπ.π σ.69.

⁴⁶ Shaffer Brenda, *Energy Politics*, (University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2009), σσ.66-67. <https://eclass.aegean.gr/modules/document/file.php/TMS282/Shaffer-%20Energy%20politics.pdf>

⁴⁷ Ο πόλεμος του Κόλπου που ξεκίνησε το 1990 με την εισβολή του Σαντάμ Χουσεΐν στο Κουβέιτ με τη δικαιολογία ότι το Κουβέιτ κάνει γεωτρήσεις πετρελαίου κλέβοντας το ιρακινό πετρέλαιο.

⁴⁸ Giannakopoulos Angelos, *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards peace or Conflict?*, (The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, Tel Aviv, 2004), σ.82.

<https://eclass.aegean.gr/modules/document/file.php/TMS282/Giannakopoulos-%20Energy%20Cooperation%20and%20Security%20in%20the%20Eastern%20Mediterranean.pdf>

⁴⁹ Renner Michael, *The Anatomy of Resource Wars*, (Worldwatch Institute, Washington, 2002), σσ.5-22. https://www.academia.edu/29131665/The_Anatomy_of_Resource_Wars

- (1) Σύγκρουση εξαιτίας των ενεργειακών πόρων. Απορρέει από την ανάγκη πρόσβασης ενός κράτους στους ενεργειακούς πόρους για διατήρηση της εθνικής τους ασφάλειας⁵⁰.
- (2) Σύγκρουση με την ενέργεια να αποτελεί τον καταλύτη/αφορμή. Η προϋπάρχουσα διένεξη μεταξύ κρατών αποτελεί αφορμή σύγκρουσης συμφερόντων.
- (3) Τα κέρδη από την πώληση της ενέργειας να χρησιμοποιούνται για τη διεξαγωγή ένοπλων συγκρούσεων.

Ο συλλογισμός που προκύπτει αφορά περισσότερο την επίδραση της ενέργειας ως αφορμή σε μια υπάρχουσα σύγκρουση, δεδομένου ότι δεν τίθεται θέμα έλλειψης υδρογονανθράκων σε σχέση με τα επίπεδα ζήτησης στην παγκόσμια αγορά⁵¹. Οι περισσότερες συγκρούσεις που σχετίζονται με τους ενεργειακούς πόρους άπτονται συνήθως των διαφορών που προκύπτουν στην οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών, αμφισβήτηση κυριαρχίας νησιών και εδαφικών συνόρων. Συνεπώς, με την ανακάλυψη κοιτασμάτων ή τη δήλωση πρόθεσης ανακαλύψεως κοιτασμάτων σε αμφισβητούμενες ζώνες παρατηρείται όξυνση των σχέσεων με αφορμή το ενεργειακό⁵².

Βέβαια ακολούθως οι νέες ενεργειακές ανακαλύψεις, δύναται να συμβάλουν στην περιφερειακή ενεργειακή ασφάλεια και τη διαφοροποίηση του ενεργειακού μίγματος. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργούνται αλληλοεξαρτώμενοι δεσμοί που μπορούν να επιφέρουν σημαντικά πολιτικά και οικονομικά οφέλη. Ως εκ τούτου, η ύπαρξη κοινής απειλής της ενεργειακής ασφάλειας συμβάλλει στην ενεργειακή συνεργασία, εφόσον συμπίπτει το συμφέρον⁵³. Παράλληλα μια συνεργασία, εν προκειμένω στην ενεργειακή ασφάλεια, μπορεί να αποτελέσει παράγοντα ευρύτερης συνεργασίας σε διάφορους τομείς, μέσα από τους οποίους προωθούνται τα εθνικά συμφέροντα⁵⁴.

Οι ανωτέρω περιπτώσεις συνεργασίας και σύγκρουσης συσχετίζονται με τη θεωρία του νεορεαλισμού στην οποία όταν υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων τα κράτη οδηγούνται σε εντάσεις⁵⁵, ενώ τα κράτη επίσης μπορούν να οδηγηθούν σε συμμαχίες όταν προκύπτει σύγκλιση συμ-

---

⁵⁰ Παράδειγμα αποτελεί το δόγμα Κάρτερ (Carter Doctrine) στο οποίο ο Jimmy Carter διακήρυξε τα ζωτικά συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών στη Μέση Ανατολή, ύστερα από την εισβολή της Σοβιετικής Ένωσης στο Αφγανιστάν το 1979.

⁵¹ Το γεγονός ότι έχει αυξηθεί η ζήτηση επηρεάζει την ενεργειακή ασφάλεια σε σχέση με την αύξηση των τιμών και όχι με την έλλειψη αυτών καθαυτών των ενεργειακών πόρων.

⁵² Shaffer Brenda, *Energy Politics*, όπ.π. σ.76.

⁵³ Giannakopoulos Angelos, *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards peace or Conflict?*, όπ.π. σ.83.

⁵⁴ Grigoriadis N. Ioannis, «Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?» *Middle East Policy*, Vol. XXI, No3, (2014), σ.126.

<http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/12428/7953.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁵⁵ Proniska Kamila, «Energy and security: regional and global dimensions» *Armaments, Disarmament and International Security*, (SIPRI, Yearbook, Stockholm, 2007), σσ.227-231.

φερόντων που στοχεύει στην αύξηση της ισχύος. Εξαιτίας της πολυπλοκότητας των διεθνών σχέσεων δεν είναι εφικτή η ύπαρξη ενός συμπεράσματος που μπορεί να οδηγήσει αποκλειστικά σε συνεργασία ή σύγκρουση. Συνεπώς, πρέπει να εξεταστούν οι παράμετροι αυτές που καθορίζουν την ύπαρξη συνεργασίας ή πολέμου στο ενεργειακό σύστημα:

- Η φύση του διεθνούς συστήματος (εάν είναι διπολικό τότε επικρατεί σταθερότητα, ενώ αν είναι πολυπολικό τα κράτη γίνονται πιο ανταγωνιστικά για την απόκτηση ισχύος).
- Εάν το υποσύστημα, στο οποίο βρίσκεται ένα κράτος, χαρακτηρίζεται από εντάσεις ή συνεργασίες με τις όμορες χώρες (ρευστό υποσύστημα με εντάσεις;).
- Εσωτερικοί παράγοντες (πολιτική σταθερότητα σε εθνικό επίπεδο, εμφύλιος πόλεμος).
- Τη γεωπολιτική του ισχύ (ισχυρό κράτος ή αδύναμο; Εάν πρόκειται για δύναμη που αναπτύσσεται τότε έχει την τάση να γίνεται πιο επιθετικό).
- Εάν συμπίπτουν ή συγκλίνουν τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων.
- Τη θέση που κατέχει στον ενεργειακό χάρτη (διαμετακομιστής, προμηθευτής, καταναλωτής. Εάν είναι καταναλωτής έχει ανάγκη από διαφοροποίηση, όμως ως παραγωγός απειλείται).

Άρα, οι ενεργειακές ανακαλύψεις μπορούν να φέρνουν στο προσκήνιο προϋπάρχουσες διαφορές και ανταγωνισμούς, ενώ τα επιμέρους στοιχεία δύνανται να προσδιορίσουν τις συμπεριφορές κρατών. Ωστόσο, εξαιτίας της ζωτικής σημασίας των ενεργειακών πόρων, τείνουν να προ-άγονται περισσότερο οι συνεργασίες.

<https://www.sipri.org/sites/default/files/YB07%20215%2006.pdf>

1.4. Σύνοψη υποθέσεων κεφαλαίου

- (1) Η σημασία της ενέργειας είναι αδιαμφισβήτητη και συνδέεται με την ισχύ.
- (2) Σύμφωνα με τη θεωρία του (νέο)ρεαλισμού τα κράτη αποτελούν τους κύριους δρώντες σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα και η ανάγκη ασφάλειας οδηγεί τα κράτη σε αγώνα αύξησης ισχύος.
- (3) Ο χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος μπορεί να εξηγήσει τις εξελίξεις εντός του υποσυστήματος, όπως για παράδειγμα, η έλλειψη ισορροπίας δυνάμεων συντείνει στην κλιμάκωση του ανταγωνισμού μεταξύ κρατών.
- (4) Στο ενεργειακό διεθνές σύστημα έχουμε τρεις κύριους δρώντες, τα κράτη καταναλωτές, τους διαμετακομιστές και τους παραγωγούς οι οποίοι ανταγωνίζονται για την αύξηση της ενεργειακής ασφάλειας.
- (5) Η ενεργειακή ασφάλεια είναι πολυδιάστατη και συνδέεται με πολλούς τομείς. Επειδή δεν υπάρχει ένας καθολικός ορισμός, κατά τον σχεδιασμό της πρέπει να υπολογίζεται, ποιόν αφορά, ποιες είναι οι απειλές και ποιες οι αξίες. Στους σχεδιασμούς υπάρχουν πάντοτε ως παράμετροι η απρόσκοπτη ροή, οι λογικές τιμές και η προστασία του περιβάλλοντος.
- (6) Η ενεργειακή ασφάλεια επηρεάζεται από μακροπρόθεσμες και βραχυπρόθεσμες απειλές. Οι βραχυπρόθεσμες κρίσεις που έχουν σημειωθεί οφείλονται στις πολιτικές των δρώντων.
- (7) Οι νέες ενεργειακές ανακαλύψεις μπορεί να οδηγήσουν και σε συγκρούσεις και σε συνεργασία ανάλογα με την σύγκρουση ή σύμπτωση συμφερόντων και τα επιμέρους στοιχεία που χαρακτηρίζουν το υποσύστημα.
- (8) Η ενέργεια αποτελεί εργαλείο και παράγοντα εξωτερικής πολιτικής που επηρεάζει την ισχύ των άλλων κρατών.
- (9) Η ενεργειακή στρατηγική των κρατών ακολουθείται για την αύξηση της ενεργειακής ασφάλειας, ωστόσο, περιλαμβάνει και πολιτικούς στόχους.

2. Η γεωπολιτική της ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο

Η Γεωπολιτική αποτελεί επιστήμη που διερευνά την αλληλεπίδραση των γεωγραφικών δεδομένων σε σχέση με την πολιτική των κρατών. Ο Saul Kohen ορίζει τη γεωπολιτική ως τη μελέτη της υφιστάμενης σχέσεως μεταξύ διεθνούς πολιτικής της ισχύος και των αντίστοιχων γεωγραφικών χαρακτηριστικών, κυρίως δε αυτών των γεωγραφικών χαρακτηριστικών που αναπτύσσονται στις πηγές ισχύος⁵⁶. Η ανάλυση γεωπολιτικών παραγόντων⁵⁷ περιγράφει την κατανομή ισχύος στο διεθνές σύστημα, δηλαδή τη διεθνή συμπεριφορά των κρατών σε διεθνές επίπεδο. Η ισχύς ενός κράτους προκύπτει από τέσσερις κύριους διαφορετικούς πυλώνες που είναι η ασφάλεια, η οικονομία, η πολιτική και ο πολιτισμός, οι οποίοι διαμορφώνονται από επιμέρους εξεταζόμενες μεταβλητές⁵⁸. Η Γεωστρατηγική αφορά τις σχεδιαζόμενες ενέργειες των δρώντων για την αύξηση της ισχύος τους, ενώ στη Γεωοικονομία οι εξεταζόμενες μεταβλητές στοχεύουν στην αύξηση της οικονομίας.

Η ΑΜ αποτελεί υποσύστημα διαφορετικών πολιτισμών και θρησκειών όπως Ισλάμ, χριστιανισμό και την εβραϊκή θρησκεία. Επιπλέον αποτελεί χώρο συνάντησης τριών ηπείρων, της Ευρώπης της Ασίας και της Αφρικής και έχει σημαντικά θαλάσσια περάσματα (choke points) όπως τη διώρυγα του Σουέζ και τα στενά των Δαρδανελίων και του Βοσπόρου⁵⁹, όπου ελέγχεται το διεθνές εμπόριο και αποτελούν κύριο δρόμο μεταφοράς της ενέργειας από τη Μέση Ανατολή. Η Μεσόγειος περιβάλλεται από τις ακτές των χωρών της ΑΜ και σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1982 των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της θάλασσας (UNCLOS) εμπίπτει στην κατηγορία των κλειστών και ημικλειστών θαλασσών του άρθρου 122⁶⁰. Η οριοθέτηση ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας δεν έχει επιτευχθεί μεταξύ όλων των κρατών, εξαιτίας της επικάλυψης των κυριαρχικών δικαιωμάτων των κρατών, από άλλα παρακείμενα και αντικείμενα κράτη και των διαφωνιών στους τρόπους οριοθέτησης. Επιπλέον η Τουρκία, η Συρία, το Ισραήλ και η Λιβύη δεν έχουν

---

⁵⁶ Cohen Saul Bernard, *Geography and Politics in a World Divided*, (Random House, New York, 1963).

⁵⁷ Φυσικοί πόροι, τεχνολογία, κλίμα, μορφολογία του εδάφους και άλλες μεταβλητές.

⁵⁸ Μάξης Ιωάννης, «Διαδικασία Επιλογής και Κατασκευής Απλών και Σύνθετων Δεικτών των Γεωπολιτικών Πυλώνων», *Εργαστήριο Γεωπολιτισμικών Αναλύσεων Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και Τουρκίας ΕΚΠΑ*, Αθήνα, (2017), σσ.5-10.

http://scholar.uoa.gr/sites/default/files/yianmazis/files/13-03-2017mazis-digkas-domatioti_-_potsotikes_methodoi_geopolitikis_analysis.pdf

⁵⁹ Σεϊμένης Ιωάννης & Σεΐτης Κωνσταντίνος, *Η Μεσόγειος στις Αρχές του 21 Αιώνα*, (Ζήτη, Αθήνα, 2011).

⁶⁰ Μπαμπανάσης Στέργιος, Πλατιάς Αθανάσιος, Σεϊμένης Ιωάννης, *Οι Γεωστρατηγικές Αλλαγές στη Μεσόγειο και οι Επιπτώσεις τους*, (Παπαζήση, Αθήνα, 2018), σ.96.

επικυρώσει/προσχωρήσει⁶¹ στην UNCLOS γεγονός που αποτελεί τροχοπέδη σε ενδεχόμενες διαπραγματεύσεις. Ωστόσο, για την αξιοποίηση των υποθαλάσσιων υδρογονανθράκων είναι σημαντική η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας⁶², ώστε να παρέχεται ασφάλεια στις εταιρίες για τη διεξαγωγή έρευνας και ανακάλυψης υδρογονανθράκων.

Τα κράτη της ΑΜ αντιμετωπίζουν εσωτερικά προβλήματα όπως οικονομικές κρίσεις⁶³ και πολιτική αστάθεια⁶⁴. Σε περιφερειακό επίπεδο προκύπτει μια σειρά από κρίσεις όπως, Κυπριακό, Παλαιστινιακό, Κουρδικό ζήτημα, Ελληνο-Τουρκικές κρίσεις και πιο πρόσφατα οι αραβικές εξεγέρσεις του 2011, οι οποίες επέδρασαν με διαφορετικό τρόπο στις Συρία, Λιβύη, Υεμένη, Αίγυπτο, Μπαχρέν και Ομάν, ωστόσο, στις τρεις πρώτες δημιούργησαν πολέμους δια αντιπροσώπων. Η Συρία και η Λιβύη ανήκουν στο υποσύστημα της ΑΜ και οι κρίσεις σε αυτές έχουν επηρεάσει όλα τα όμορα κράτη, έχοντας ευνοήσει την ανάμειξη διεθνών και περιφερειακών δρώντων με σκοπό την αύξηση της ισχύος τους. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αστάθειας και ρευστότητας που επικρατεί, τη δεκαετία του 2010 επιβεβαιώνονται, από πετρελαϊκές εταιρίες, νέες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων.

Οι νέες ανακαλύψεις στην ΑΜ παρουσιάζουν ευκαιρίες γεωπολιτικών ανακατατάξεων, καθώς κράτη δύνανται να μετατραπούν σε παραγωγούς και διαμετακομιστές με προοπτική την αύξηση της ενεργειακής ασφάλειας και τη συμβολή στη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης της ΕΕ από τη Ρωσία. Ωστόσο, έχουν αυξηθεί οι ανταγωνισμοί με αποτέλεσμα να έρχονται στο προσκήνιο οι ιστορικές διενέξεις με αφορμή τις ενεργειακές ανακαλύψεις και βέβαια να εμπλέκονται εξωπεριφερειακοί δρώντες.

Υπό αυτό το πρίσμα επιχειρείται η προσέγγιση της ενέργειας ως εξεταζόμενη μεταβλητή της γεωπολιτικής, η οποία επηρεάζει την κατανομή πολιτικής ισχύος στους δρώντες του υποσυστήματος.

---

⁶¹ Η Λιβύη έχει υπογράψει τη Σύμβαση, στις 03/12/1984, αλλά δεν την έχει επικυρώσει. Τα υπόλοιπα κράτη δεν έχουν υπογράψει ούτε έχουν προσχωρήσει στη Σύμβαση.

⁶² Ύστερα από διαπραγμάτευση όταν υπάρχουν αντικείμενες ή παρακείμενες ακτές σύμφωνα με τα άρθρα 74 και 83 της Σύμβασης των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας.

⁶³ Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 έπληξε ιδιαίτερα την Ελλάδα και την Κύπρο.

⁶⁴ Καταπιεστικά καθεστώτα όπως της Αιγύπτου, Τουρκίας και εμφύλιοι πόλεμοι όπως Συρία, Λιβύη που διογκώνουν την εσωτερική αστάθεια.

2.1. Η διπλωματία της ενέργειας και των αγωγών

Η ενεργειακή ασφάλεια είναι παράγοντας που επηρεάζεται από την εξωτερική πολιτική ενός κράτους και ταυτόχρονα μπορεί να αποτελέσει εργαλείο εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους για την επίτευξη στόχων εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας⁶⁵. (ενέργεια όπλο-εμπάργκο σχέσεις εισαγωγών εξαγωγών). Οι σύγχρονες απειλές που συνδέονται με την ενέργεια μπορούν να επηρεάσουν την εθνική ασφάλεια ενός κράτους και για αυτό το λόγο είναι απαραίτητη η διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής.

Η εξωτερική πολιτική του εκάστοτε κράτους αναλαμβάνει να ανταποκριθεί στη διεθνή πτυχή των κινδύνων της εθνικής ασφάλειας σχεδιάζοντας πολιτικές, οι οποίες υλοποιούνται μέσω της διπλωματίας καθώς αυτή ασκεί επιρροή μέσω διαπραγματεύσεων. Κάθε κράτος εντάσσει την ενεργειακή ασφάλεια στην ατζέντα της εθνικής ασφάλειας, ωστόσο, η ενεργειακή διπλωματία αποτελεί ένα ξεχωριστό κλάδο της διπλωματίας καθώς πραγματεύεται τις σχέσεις των κρατών με την ενέργεια σε διεθνές επίπεδο, θέτοντας ως στόχο την ενεργειακή ασφάλεια.

Η ενεργειακή διπλωματία μπορεί να ασκηθεί από τους ακόλουθους φορείς⁶⁶:

- Το κράτος.
- Το υπουργείο ενέργειας/ υπουργείο εξωτερικών.
- Διεθνείς/ περιφερειακοί οργανισμοί (Ευρωπαϊκή Ένωση).
- Εταιρίες ενέργειας.

Η διαμόρφωση ενεργειακής πολιτικής είναι απαραίτητη για την εθνική ασφάλεια και διαφοροποιείται σε κάθε κράτος⁶⁷. Οι δρώντες διαμορφώνουν στρατηγικές συνυπολογίζοντας τις διεθνείς ενεργειακές εξελίξεις, τις ενεργειακές τους ανάγκες, τους κινδύνους, τις αξίες, δεδομένα

---

⁶⁵ Prontera Andrea & Ruszel Mariusz, «Energy Security in the Eastern Mediterranean», *Middle East Policy*, Vol. XXIV, No.3, (2017), σ.145.

<https://eclass.unipi.gr/modules/document/file.php/EBI131/Energy%20Security%20in%20the%20East-ern%20Mediterranean.pdf>

⁶⁶ Χαροκόπος Μιχάλης, «Ενεργειακή Διπλωματία», *Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης & Αυτοδιοίκησης*, ΚΣΤ Έκπαιδευτική σειρά, Αθήνα, (2020), σ.2.

https://eclass.ekdd.gr/esdda/modules/document/file.php/KST_BEID_EOY106/%CE%95%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE_%CE%94%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B1.pdf

⁶⁷ Όπως έχει ήδη αναφερθεί η βασική διάκριση της ενεργειακής ασφάλειας των κρατών χωρίζεται σε: εξασφάλιση του εφοδιασμού, επέκταση των εξαγωγών/ασφάλεια ζήτησης και ασφάλεια των υποδομών διαμετακόμισης.

του διεθνούς συστήματος και γενικώς τους παράγοντες που διαμορφώνουν την ενεργειακή διακυβέρνηση.

Οι στρατηγικές που ακολουθούνται για την ενέργεια ορίζονται ακολούθως⁶⁸:

- Ανακάλυψη νέων ενεργειακών πόρων.
- Διαχείριση αποθεμάτων.
- Ανάπτυξη δικτύων φυσικού αερίου/ πετρελαίου.
- Ενεργειακές σχέσεις και συμμαχίες με άλλες χώρες.
- Δημιουργία εναλλακτικών οδών διέλευσης των ενεργειακών πόρων.
- Διασυνοριακοί αγωγοί και καλώδια ενέργειας.
- Ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος και δημιουργία Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.

Τα θέματα της ενεργειακής ατζέντας προωθούν τις πολιτικές του κράτους, ενώ μέσα από μηχανισμούς διαπραγμάτευσης καταλήγουν σε συνεργασία και συμφωνίες για τη διασφάλιση των συμφερόντων των κρατών και την πρόσβαση σε ενεργειακούς πόρους.

Ένα επιπλέον μέσο της ενεργειακής διπλωματίας είναι οι αγωγοί. Με την εξέλιξη της τεχνολογίας οι αγωγοί επεκτάθηκαν και από μικρές εκτάσεις εξελίχθηκαν σε διακρατικούς αγωγούς διευκολύνοντας τη μεταφορά ενεργειακών πόρων με τα όμορα κράτη. Στη σύνδεση εμπλέκονται εισαγωγείς, διαμετακομιστές και προμηθευτές οι οποίοι μέσα από αυτή τη συνεργασία εδραιώνουν την ενεργειακή ασφάλεια. Τέτοιου είδους συνεργασίες επιφέρουν διαφορετικά οφέλη στους δρώντες σχετιζόμενα με τη θέση που κατέχουν στον ενεργειακό χάρτη. Για παράδειγμα, τα κράτη διαμετακομιστές ακολουθώντας στρατηγικές ενεργειακής διασύνδεσης, ενισχύουν τη γεωπολιτική τους θέση και αυξάνουν τις οικονομικές απολαβές από τα τέλη διέλευσης.

Σε κάποιες περιπτώσεις η εγκατάσταση αγωγών επιδιώκεται μεταξύ κρατών για την προώθηση πολιτικών σχέσεων⁶⁹, δεδομένης της συνεργασίας που προαπαιτείται και της αλληλεξάρτησης που προκύπτει. Σίγουρα οι ενεργειακές διασυνδέσεις μεταξύ κρατών επηρεάζουν τις πολιτικές σχέσεις των διασυνδεδεμένων κρατών⁷⁰ αλλά το αποτέλεσμα είναι αμφίδρομο, διότι αντίστοιχα οι πολιτικές εξελίξεις μπορούν να επηρεάσουν τη ροή της διασύνδεσης. Ως εκ τούτου, παρατηρούνται προτάσεις δημιουργίας αγωγών, που ενώ ο σχεδιασμός τους είχε συμφωνηθεί, δεν έχουν υλοποιηθεί εξαιτίας της μη βιωσιμότητας των έργων, γεγονός που μας αποδεικνύει ότι

---

⁶⁸ Χαροκόπος Μιχάλης, «Ενεργειακή Διπλωματία,» όπ.π. σ.8.

⁶⁹ Shaffer Brenda, *Energy Politics*, όπ.π. σ.4.

⁷⁰ Όπ.π. σ.47.

πολλά σχέδια αγωγών διαμορφώνονται για πολιτικούς λόγους καθιερώνοντας τη διπλωματία των αγωγών ως διάυλο καλών σχέσεων και κοινών συμφερόντων των κρατών που δεσμεύονται⁷¹.

Συμπερασματικά οι δρώντες ενός υποσυστήματος, μέσα από την ενεργειακή διπλωματία, επιδιώκουν την αύξηση της ισχύος τους⁷². Οι σχεδιαζόμενες ενεργειακές στρατηγικές μπορούν να επηρεάσουν την εθνική ασφάλεια άλλων κρατών, διότι η ενέργεια, πέρα από παράγοντας που διαμορφώνει την ενεργειακή ασφάλεια, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής⁷³.

---

⁷¹ Proedrou Filippos, «Revisiting Pipeline Politics and Diplomacy from Energy Security to Domestic Politics Explanations», *Problems of Post-Communism*, Routledge vol. 65, no.6, (2018), σσ.409–418.

https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/52713625/Revisiting_Pipeline_Politics_and_Diplomacy.pdf?1492679738=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DProblems_of_Post_Communist_Revisiting_Pi.pdf&Expires=1638792073&Signature=UMFALRvJOD-fZ974vDRLISmAKGhoEQNCMV864x~KUGUz2KHUI-QMQrGnt8ilB8Qz1T3Zvq~041RBW5NVePk3tSpJPmwZ9k9VVXZaH1jVCXbAULjznGNz64jCdjWTJTXDoWPAUI5eoAKi5cmRIy4he94tgE6~gtIcBgjcdIxA2KGkGrbEy0ogjtY-TJCAI~XaieCeUj0Z52kf44M7MM6O5Jb5DXAM8BLP3Tv80iQDfNo3kAh1fXEBuR7qkleROX-iMs3s5Yv8l11pqWExhPwS-HajGthLO3P0JR0TieD4hWLucctwS-z0UQwXyb1yQqtunjkV0rrjAS-jEhq4P8V1tQWrQ__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA

⁷² Chaban Natalia & Knodt Michèle, «Energy diplomacy in the context of multistakeholder diplomacy: The EU and BICS», *Cooperation and Conflict*, SAGE, Vol. 50, No. 4, (2015), σσ.457-474.

https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0010836715573541?casa_token=xYzQqrw2SWQAAAAA:dd-NwItHJwhqMVOt5YWgXWMOmCt1EqqJXO1qXptOFE1WejYZA-toZ2QwYIAGFYw52vkIJ9bqIdkS2

⁷³Shaffer Brenda, *Energy Politics*, όπ.π. σ.1.

2.2. Ενεργειακοί πόροι στρατηγικού χαρακτήρα

Υπάρχουν ενεργειακές πηγές που θεωρούνται στρατηγικού χαρακτήρα και είναι απαραίτητες ενώ άλλες έχουν επικουρικό χαρακτήρα, ωστόσο, είναι απαραίτητες για τη διατήρηση της περιβαλλοντικής ασφάλειας. Η βασικότερη κατηγοριοποίηση μπορεί να πραγματοποιηθεί με κριτήριο τη δυνατότητα εξάντλησης των πόρων και διακρίνεται μεταξύ ανανεώσιμων και μη ανανεώσιμων πηγών.

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ) είναι ανεξάντλητες, εφόσον προέρχονται από φυσικές διαδικασίες οι οποίες συμβάλλουν στη βιωσιμότητα του περιβάλλοντος. Οι ενεργειακές μορφές χωρίζονται σε ηλιακή, αιολική, βιομάζα, γεωθερμία και υδροηλεκτρική ενέργεια.

Στις μη ανανεώσιμες πηγές εντάσσονται τα ορυκτά καύσιμα, τα οποία δεν έχουν τη δυνατότητα ταχείας φυσικής ανανέωσης για αυτό θεωρούνται εξαντλούμενες πηγές. Η παραγωγή ενέργειας προκύπτει από την καύση των ορυκτών καυσίμων η οποία είναι βλαβερή για το περιβάλλον. Σε αυτές τις πηγές εντάσσεται ο άνθρακας, ο οποίος είναι στερεό καύσιμο και βρίσκεται σε μορφή λιγνίτη, κάρβουνου και άλλων αλλοτροπικών μορφών. Επίσης οι υδρογονάνθρακες που συναντώνται σε υγρή και αέρια ενεργειακή μορφή:

- (1) Πετρελαίου (αργό, πετρελαιοειδή).
- (2) Φυσικού αερίου (LNG, LPG).

Τέλος, στις μη ανανεώσιμες πηγές συγκαταλέγονται και μη ορυκτά καύσιμα όπως είναι το ουράνιο το οποίο από τη σχάση δημιουργείται η πυρηνική ενέργεια.

Οι ΑΠΕ αφορούν αποκλειστικά τον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής καλύπτοντας ένα χαμηλό ποσοστό της ηλεκτρικής ενέργειας η οποία αποτέλεσε για το έτος του 2016 το 6,7% παγκοσμίως⁷⁴. Η περιορισμένη χρήση των ΑΠΕ εξηγείται από την έλλειψη πολιτικών ρυθμίσεων σε θέματα ενέργειας και προστασίας του περιβάλλοντος αλλά και λόγω του υψηλού κόστους δημιουργίας αντίστοιχων υποδομών. Ως εκ τούτου, οι ΑΠΕ αποτελούν επικουρικό χαρακτήρα για τη διατήρηση της ενεργειακής ασφάλειας και για τον λόγο αυτό δεν μπορούν να συμπεριληφθούν στην ασφάλεια του κράτους ως στρατηγική πρώτη ύλη⁷⁵. Αντίστοιχα και η πυρηνική ενέργεια χρησιμοποιείται για την ηλεκτροπαραγωγή με παγκόσμιο ποσοστό παραγωγής 10% για το έτος

---

⁷⁴ Σύμφωνα με στατιστικές του Διεθνούς Οργανισμού Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (IRENA) για το έτος 2016 το ποσοστό ηλεκτρικής ενέργειας που παράχθηκε από τις ΑΠΕ αντιπροσώπευε το 6,7% της συνολικής ηλεκτρικής ενέργειας, από το οποίο προήλθε το 70% από την υδροηλεκτρική 16% από την αιολική, το 8% από τη βιομάζα, το 6% από την ηλιακή και το 1% από τη γεωθερμία.

⁷⁵ Τσακίρης Θεόδωρος, *Ενεργειακή Ασφάλεια και Διεθνής Πολιτική*, όπ.π. σ.30.

2019⁷⁶. Το χαμηλό αυτό ποσοστό προκύπτει εξαιτίας του γεγονότος ότι πρόκειται για μια δαπανηρή επιλογή όσον αφορά τη δημιουργία εγκαταστάσεων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ επικρατεί έντονη ανησυχία για την ασφάλεια των εγκαταστάσεων και τους κινδύνους που μπορεί να επιφέρει η πυρηνική ενέργεια⁷⁷.

Κατά συνέπεια τα χαμηλά ποσοστά παραγωγής ενέργειας, των δύο προαναφερθέντων κατηγοριών, δίνουν προβάδισμα, τουλάχιστον για το άμεσο μέλλον, στους υδρογονάνθρακες να αποτελέσουν μια από τις κύριες πηγές παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας⁷⁸. Επιπλέον οι υδρογονάνθρακες αποτελούν τους κύριους τροφοδότες για τον οικιακό-εμπορικό τομέα, τις μεταφορές και τη βιομηχανία, παρόλα αυτά λόγω των πολιτικών για την προστασία του περιβάλλοντος, δίνεται περισσότερη έμφαση στο φυσικό αέριο. Συνεπώς, οι υδρογονάνθρακες αποτελούν στρατηγικές πηγές, οι οποίες συμβάλλουν στη διατήρηση της εθνικής ασφάλειας και επιδρούν στις διεθνείς σχέσεις εξαιτίας της παραγωγής, της μεταφοράς και της διάθεσης των πόρων⁷⁹.

Για τη μεταφορά των ενεργειακών πόρων τα κράτη πρέπει να διαθέτουν τις απαραίτητες υποδομές:

- (1) Χερσαίους και δια θαλάσσης αγωγούς για τη μεταφορά ρευστών προϊόντων φυσικού αερίου και πετρελαίου, οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως διαπολιτειακοί ή διακρατικοί ανάλογα με την έκταση του αγωγού στην επικράτεια ενός κράτους ή περισσότερων.
- (2) Καλώδια για τη μεταφορά ηλεκτρικού ρεύματος.
- (3) Μπορεί επίσης να μεταφερθούν, δια θαλάσσης, από δεξαμενόπλοια που μεταφέρουν υγροποιημένα αέρια τα οποία συνδέονται με τον τερματικό σταθμό επαναεριοποίησης ΥΦΑ και από εκεί στο εθνικό δίκτυο.
- (4) Πετρελαιοφόρα.

---

⁷⁶ Shant Krikorian, «Preliminary Nuclear Power Facts and Figures for 2019», *International Atomic Energy Agency, IAEA*, (2020).

⁷⁷ *International Energy Agency*, «International Energy Outlook 2004», Department of Energy Washington, GPO 2004, σ.104

<https://www.eia.gov/outlooks/ieo/index.php> πρόσβαση 28 Οκτώβρη 2021,

⁷⁸ Οπ.π. σ.107.

⁷⁹ Shaffer Brenda, *Energy Politics*, όπ.π. σ.3.

2.2.1. Οι ανακαλύψεις στην Ανατολική Μεσόγειο

Τη δεκαετία του 2010 ξεκίνησαν οι πρώτες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων στην ΑΜ, οι οποίες πυροδότησαν μια σειρά ερευνών που ανέλαβαν διάφοροι πετρελαϊκοί κολοσσοί. Οι πρώτες σημαντικές ανακαλύψεις σημειώθηκαν στο Ισραήλ το 2009, ως απόρροια εικοσιένα συνολικά γεωτρήσεων. Οι πετρελαϊκές εταιρίες Noble Energy και Delek, ανακάλυψαν το κοιτάσμα Ταμάρ (280 bcm⁸⁰) το οποίο σήμερα αξιοποιείται για εσωτερική κατανάλωση. Το επόμενο έτος οι αναφερόμενες εταιρίες εντόπισαν το κοιτάσμα Λεβιάθαν (620 bcm), το 2012 ένα μικρότερο κοιτάσμα με εκτιμώμενη απόδοση τα 34 bcm, ενώ το 2013 ανακάλυψαν το κοιτάσμα Καρίς (50 bcm).

Στην Κύπρο με την ολοκλήρωση του πρώτου γύρου αδειών του 2007 παραχωρήθηκε άδεια γεωτρήσεων στις εταιρίες Noble Energy και Delek, οι οποίες, ύστερα από δύο γεωτρήσεις ανακάλυψαν, το 2011, στο οικόπεδο 12, το κοιτάσμα Αφροδίτη δυναμικότητας 140 bcm. Το 2016 χορηγήθηκαν άδειες στην ENI και την Total στο οικόπεδο 6, οι οποίες οδηγήθηκαν στην ανεύρεση του κοιτάσματος Καλυψώ (170-226 bcm). Η πιο πρόσφατη ανακάλυψη προέκυψε το 2019 στο οικόπεδο 10 από την Exxon Mobil και την Qatar Petroleum με το κοιτάσμα Γλαύκου (142-227 bcm).

Τέλος στην Αίγυπτο, το 2015 έχουμε τη μεγαλύτερη ανακάλυψη του κοιτάσματος Zor (850 bcm) από την Ιταλική ENI το οποίο κατάφερε να αξιοποιηθεί σε χρονικό διάστημα τριάντα μηνών από την ανακάλυψή του. Το γεγονός αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία εάν αναλογιστούμε τις πολυετείς γεωλογικές δοκιμές που χρειάζονται πριν την τελική προώθηση των ενεργειακών πόρων στην αγορά. Στην Αίγυπτο ακολούθησαν και άλλες σημαντικές ανακαλύψεις που αξιοποιήθηκαν, επίσης, με ταχείς ρυθμούς⁸¹.

Στην ΑΜ, σύμφωνα με τα δεδομένα των αποθεμάτων όπως αυτά αναγράφονται στον ακόλουθο πίνακα 2, έχουν υπολογισθεί συνολικά πάνω από 89 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια υδρογονανθράκων, με αποτέλεσμα τη μεταβολή ισορροπιών στην περιοχή και την αύξηση της γεωπολιτικής σημασίας, εν δυνάμει και της οικονομικής, δεδομένου ότι δύνανται να συμβάλλουν στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ. Τα νέα δεδομένα δίνουν κίνητρο και στα υπόλοιπα κράτη της ΑΜ να προβούν σε ανακαλύψεις.

---

⁸⁰ Δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα.

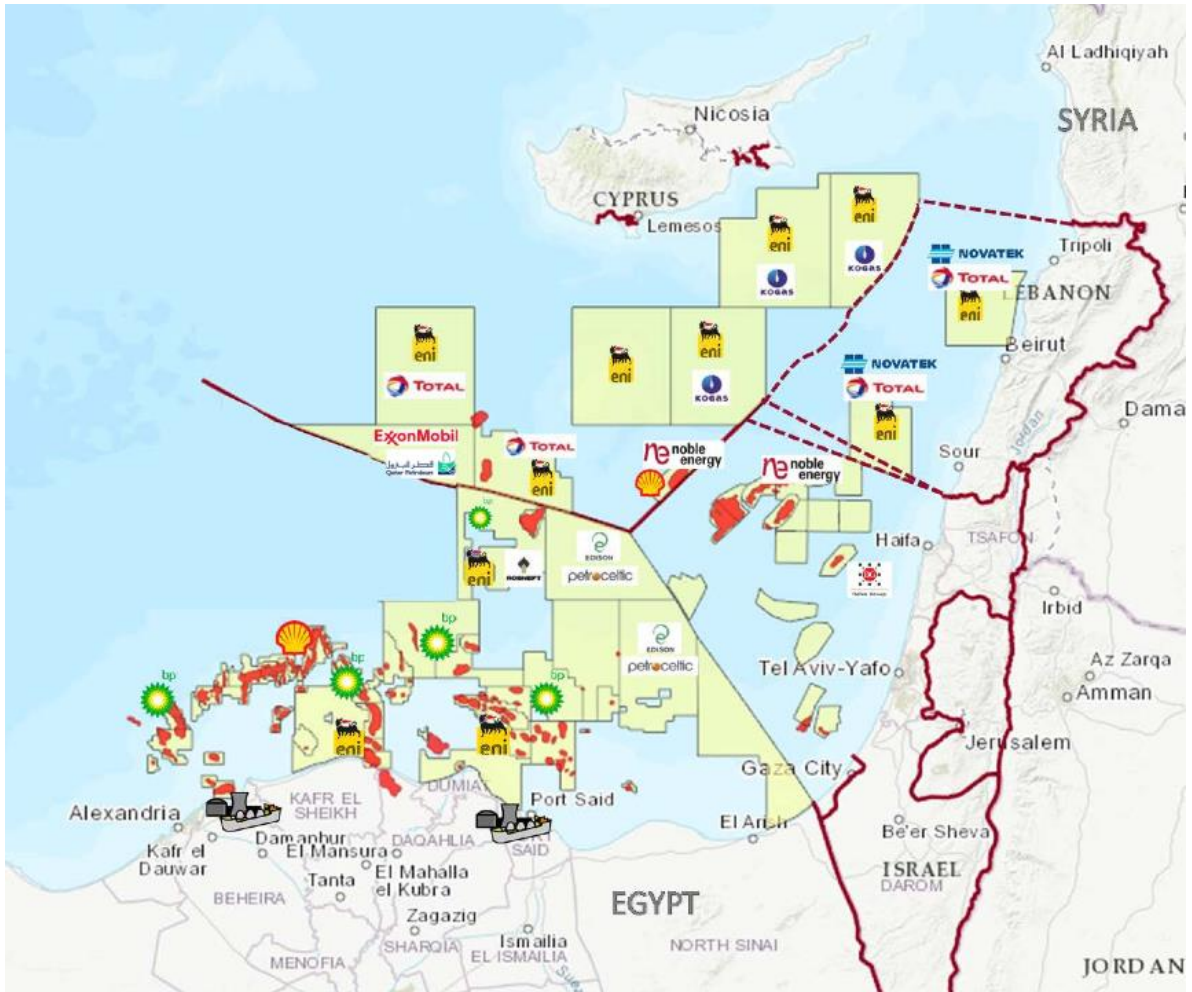
⁸¹ Βλ. Εικόνα 1.

Πίνακας 2. Πίνακας νέων κοιτασμάτων που ανακαλύφθηκαν στη λεκάνη της Λεβαντίνης.

Όνομα κοιτάσματος	Έτος	Χώρα	Απόθεμα	Εταιρία	Πληροφορίες λοιπές
Mari-B	2000	Ισραήλ	42 bcm	Noble Energy ⁸² & Delek	Σε λειτουργία από 2004
Tamar	2009	Ισραήλ	283 bcm	Noble Energy & Delek	Σε λειτουργία από 2013
Leviathan	2010	Ισραήλ	620 bcm	Noble Energy & Delek	Σε λειτουργία από 2019
Αφροδίτη (12)	2011	Κύπρος	140 bcm	Noble Energy & Delek	Σε φάση αναπτύξεως
Tannin	2012	Ισραήλ	34 bcm	Noble Energy & Delek μετά το 2015 Energean	Αναμένεται εντός του 2021.
Karish	2013	Ισραήλ	50 bcm	Noble Energy & Delek μετά το 2015 Energean	
Zohr	2015	Αίγυπτος	850 bcm	ENI	Παραγωγή από το 2017
Nooros	2015	Αίγυπτος	70-80 bcm	ENI & BP	Σε παραγωγή
Ανατολικό Δέλτα	2017	Αίγυπτος		BP & ENI	Παραγωγή από 2018 Atoll & Katameya, Baltim.
Κοιτάσματα στο Δυτικό Δέλτα	2016-2017	Αίγυπτος	141 bcm	BP & DEA	Παραγωγή των 5 κοιτασμάτων Taurus, Libra, Γκίζα, Fayoum και Raven
Καλυψώ (6)	2018	Κύπρος	170-226 bcm	ENI & Total	Σε φάση αναπτύξεως
Γλαύκος (10)	2019	Κύπρος	140 bcm	Exxon Mobil & Qatar petroleum	Σε φάση αναπτύξεως

⁸² Εξαγορά της Noble Energy από τη Chevron Corp. τον Οκτώβρη του 2020.

Εικόνα 1. Κοιτάσματα φυσικού αερίου στη Λεκάνη της Λεβαντίνης.

Πηγή: Euromena Energy.

2.3. Οι εξωγενείς δρώντες

Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου και μέχρι την πτώση της πάλαι ποτέ Σοβιετικής Ενώσεως (1991) το διπολικό διεθνές σύστημα δημιουργούσε μια ισορροπία δυνάμεων, που σύμφωνα με τη νεορεαλιστική σχολή οδηγούσε σε μεγαλύτερη σταθερότητα. Σήμερα το σύστημα τείνει να μετατραπεί σε πολυπολικό⁸³ χωρίς όμως να έχει αποκρυσταλλωθεί ακόμα, γεγονός που εξηγεί την ανισορροπία του διεθνούς συστήματος. Σύμφωνα με τη νεορεαλιστική θεωρία η μετάβαση από το ένα σύστημα στο άλλο δεν γίνεται με ομαλότητα, γεγονός που αποδεικνύεται στο υποσύστημα της ΑΜ με την αυξημένη εμπλοκή διεθνών δρώντων που στοχεύουν στην αύξηση της επιρροής τους⁸⁴.

Η αστάθεια του υποσυστήματος φαίνεται να ευνοεί τη Ρωσία, η οποία προσπαθεί να δημιουργήσει στρατηγικές ανάπτυξης διάφορων ενεργειακών δικτύων δεδομένου ότι διαθέτει μεγάλα αποθέματα υδρογονανθράκων, έχοντας μάλιστα κατηγορηθεί ότι τα χρησιμοποιεί ως μοχλό πολιτικής πίεσης και επιρροής⁸⁵. Η ανάμιξη της Μόσχας στην ΑΜ επιτυγχάνεται δια της συνεργασίας της, με την Τουρκία, προμηθεύοντας με φυσικό αέριο τους αγωγούς BlueStream και TurkishStream μέσω της Gazprom⁸⁶, και με άλλες, μεταξύ τους συνεργασίες, όπως την ανάθεση κατασκευής πυρηνικού εργοστασίου στην Τουρκία σε ρωσική εταιρία⁸⁷.

Το 2013 ο ηγέτης Βλαντιμίρ Πούτιν προώθησε ενεργειακή και στρατιωτική συνεργασία με τον πρόεδρο Αμπτέλ Φατάχ αλ Σίσι της Αιγύπτου⁸⁸, ενώ ο ρωσικός πετρελαϊκός κολοσσός Rosneft είναι μέτοχος κατά 30% στην παραγωγή του κοιτάσματος Zohr⁸⁹. Επιπλέον έχει επιτύχει τη διείσδυση στο Τελ Αβίβ, εφόσον αποτελεί τον μεγαλύτερο προμηθευτή πετρελαίου του Ισ-

---

⁸³ Zakaria Fareed, *The Post-American World*, (W.W Norton & Company London, 2008), σσ.1-10. https://www.academia.edu/7899293/THE_POST_AMERICAN_WORLD?auto=download

⁸⁴ Τζιάρας Ζήνωνας, *Διεθνής Πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο: Τουρκία, Κύπρος και Δίκτυα Συνεργασίας σε μια «Νέα» Υπο-περιφέρεια*, (Παπαζήση, Αθήνα, 2020), σ.216.

⁸⁵ Nalin Kumar Mohapatra, «Energy Security and Russia's Foreign Policy», *CPR working paper series*, No 11, New Delhi, (2013), σσ.3-5.

https://www.researchgate.net/publication/323401319_Energy_Security_and_Russia's_Foreign_Policy

⁸⁶ Οι επιχειρηματικές δραστηριότητες της Gazprom είναι η έρευνα, παραγωγή και προμήθεια.

⁸⁷ Στεργίου Ανδρέας, Ulusoy Kivanc & Blondheim Menahem, *Σύγκρουση και Ενημερία: Γεωπολιτική και Ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο*, (Κλειδάριθμος, Αθήνα, 2017), σ.114.

⁸⁸ *Chamber of Commerce Industry and Agriculture*, «Economic Relations Between Lebanon and the Russian Federation», Center for Economic Research, σ.1

<https://www.ccib.org.lb/uploads/60ae3b3cd29ff.pdf> πρόσβαση 1 Δεκέμβρη 2021.

⁸⁹ *Πρεσβεία της Ελλάδος, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων*, «Στοιχεία του Αιγυπτιακού Κλάδου Ενέργειας», Ιανουάριος 2020.

http://www.pcci.gr/everpimages/EmpNL0455_2020_F22442.pdf

ραήλ, γεγονός που απ' ό,τι φαίνεται διευκολύνει την πολιτική εμπλοκή της Μόσχας, η οποία υποστήριξε την επιχείρηση «Προστατευτική Αιχμή» εναντίον της Χαμάς⁹⁰. Η Ρωσία προσπαθεί να αυξήσει την πολιτική επιρροή της συνάπτοντας συνεργασίες με τους κύριους περιφερειακούς παίκτες, είτε δια μέσου της ενεργειακής διπλωματίας προωθώντας συνεργασίες όπως το πρωτόκολλο συνεργασίας Ελλάδος-Ρωσίας που υπεγράφη στις 30 Νοεμβρίου 2021⁹¹, είτε με τη στρατιωτική παρουσία δεδομένης της εμπλοκής της στη Λιβυκή και τη Συριακή κρίση⁹².

Η ΕΕ προωθεί πολιτική ενεργειακής διαφοροποίησης και ανεξάρτησης από τη Ρωσία, καθώς η δεύτερη αποτελεί τον βασικό προμηθευτή υδρογονανθράκων. Επιπλέον, εξαιτίας των επικείμενων περιβαλλοντικών προβλημάτων, ο κανονισμός της «Ενεργειακής Ένωσης και της Δράσης για το Κλίμα», ΕΕ/2018/1999, καθορίζει τις πολιτικές των 27 κρατών-μελών της ΕΕ, οι οποίες σχετίζονται με την Πράσινη Συμφωνία. Οι ανωτέρω στρατηγικές εναρμονίζονται στο Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας και Κλίματος (NECP) του εκάστοτε κράτους-μέλους με χρονικό ορίζοντα ευθυγράμμισης το 2030⁹³. Βέβαια και οι νέες ενεργειακές ανακαλύψεις στην ΑΜ δύνανται να αποτελέσουν ένα νέο ενεργειακό πάροχο με δυνατότητες συμβολής στην ενεργειακή ασφάλεια, καθώς το φυσικό αέριο αποτελεί μεταβατικό καύσιμο προς την Πράσινη Ενέργεια. Στο πλαίσιο αυτό η ΕΕ συνεργάζεται με τα κράτη της ΑΜ χρησιμοποιώντας χρηματοδοτικά εργαλεία για την επέκταση των διακρατικών δικτύων μεταφοράς ενέργειας⁹⁴ που συμβάλλουν στην κάλυψη του ενεργειακού ελλείμματος της ΕΕ.

Οι ΗΠΑ έχουν πρόσφατα καταφέρει σχεδόν την πλήρη ανεξάρτηση από τους εισαγόμενους υδρογονάνθρακες, εφόσον παράγουν από το 2014 σχιστολιθικό πετρέλαιο. Στο υποσύστημα της ΑΜ η Ουάσιγκτον στηρίζει τις τριμερείς «Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ» και «Ελλάδα-Κύπρος-Αίγυπτος» καθώς δύνανται να συμβάλλουν στη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης της ΕΕ από τη Ρωσία με κύριο στόχο την ανάσχεση της δεύτερης. Επιπλέον, στην περιοχή εμπλέκονται πε-

---

⁹⁰ Στεργίου Ανδρέας, Ulusoy Kivanc, Blondheim Menahem, *Σύγκρουση και Ευημερία: Γεωπολιτική και Ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο*, ό.π. σ.113.

⁹¹ «ΥΠΕΞ – Πρωτόκολλο Συνεργασίας Ελλάδος-Ρωσίας και συμφωνίες στους τομείς του τουρισμού και της ενέργειας», *Το Βήμα*, Νοέμβρης 2021.

⁹² Διαθέτει βάσεις στην περιοχή Λαττάκεια.

⁹³ Maris Georgios & Flouros Floros, «The green deal, national energy and climate plans in Europe: Member States' compliance and strategies», *Administrative Sciences*, 11(3), 75.

<https://www.mdpi.com/1199684>

⁹⁴ Μπαμπανάσης Στέργιος, Πλατιάς Αθανάσιος & Σεϊμένης Ιωάννης, *Οι Γεωστρατηγικές Αλλαγές στη Μεσόγειο και οι Επιπτώσεις τους*, ό.π. σ.86.

πετρελαϊκές εταιρίες αμερικανικών συμφερόντων, όπως η Exxon Mobil και από το 2020 εμφανίζεται ο κολοσσός Chevron, ο οποίος εξαγόρασε την πετρελαϊκή εταιρία Noble Energy⁹⁵. Η Ουάσινγκτον επιδιώκει να τροφοδοτήσει με σχιστολιθικό αέριο τον αγωγό προς την ΕΕ, Trans Atlantic Pipeline (TAP) μέσω του σταθμού αεριοποίησης LNG της Αλεξανδρούπολης, ενώ σε πρώτη όμως φάση θα εξυπηρετείται το αμερικανικό σχιστολιθικό αέριο από τον αγωγό IGB. Επίσης οι ΗΠΑ διαθέτουν αεροναυτική παρουσία στην περιοχή και συνάπτουν συμφωνίες στρατηγικού ενδιαφέροντος με κράτη της ΑΜ, όπως Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ, στοχεύοντας στην αύξηση της επιρροής τους.

Η Κίνα έχει αναπτύξει την παρουσία της στην ΑΜ στον εμπορικό τομέα μέσα από τον θαλάσσιο δρόμο του μεταξιού, που περνάει από τη διώρυγα του Σουέζ και φθάνει στο ελεγχόμενο από την κινεζική εταιρία COSCO λιμάνι του Πειραιά⁹⁶. Ωστόσο, όσον αφορά την ενέργεια έχει μέχρι στιγμής περιορισμένη συμμετοχή στην Κύπρο μέσα από τον κολοσσό CPP⁹⁷. Επιπλέον, η προηγμένη τεχνολογία στα συστήματα των ΑΠΕ, που κατέχουν εταιρίες κινεζικών συμφερόντων, ενδέχεται στο μέλλον να αποτελέσει παράγοντα αύξησης οικονομικής και πολιτικής επιρροής⁹⁸.

Η Γαλλία επίσης έχει παρουσία στην περιοχή καθώς η πετρελαϊκή εταιρία Total δραστηριοποιείται στην Ελλάδα, Κύπρο, Λιβύη για την ανακάλυψη και αξιοποίηση υδρογονανθράκων. Επιπλέον, διαθέτει αεροναυτική παρουσία έχοντας συνάψει αμυντικές συμφωνίες με την Κύπρο, την Ελλάδα και την Αίγυπτο⁹⁹, ενώ για το Κάιρο αποτελεί τον τρίτο μεγαλύτερο προμηθευτή όπλων. Το Παρίσι στοχεύει στην αύξηση της ισχύος του και στην ανάσχεση της Τουρκίας. Ως εκ τούτου διεξάγει ναυτικές ασκήσεις στις περιοχές που η Άγκυρα εκδίδει Navtex για έρευνες του Oruc reis¹⁰⁰.

Η Ιταλία δια μέσου της κρατικής¹⁰¹ ενεργειακής εταιρίας ENI δραστηριοποιείται στην Ελλάδα, την Κύπρο, την Αίγυπτο και τη Λιβύη. Ο εμφύλιος στη Λιβύη επηρεάζει την Ιταλία, η οποία επειδή τα περισσότερα συμφέροντά της βρίσκονται στο δυτικό μέρος του κράτους που ελέγχεται από την κυβέρνηση της Τριπόλεως υποστηρίζει την κυβέρνηση του Φαγιέζ αλ Σάρατζ. Ωστόσο, οι πολιτικές της Άγκυρας στη Λιβύη, όπως αναλύεται στη συνέχεια, έχουν θορυβήσει

---

⁹⁵ Χρήστος Κολώνας, «Ο αμερικανικός κολοσσός Chevron έρχεται στην Ανατολική Μεσόγειο», *Τα Νέα*, Οκτώβρης 2020.

⁹⁶ Μπαμπανάσης Στέργιος, Πλατιάς Αθανάσιος & Σεϊμένης Ιωάννης, *Οι Γεωστρατηγικές Αλλαγές στη Μεσόγειο και οι Επιπτώσεις τους*, όπ.π. σσ.71-72.

⁹⁷ Η κατασκευαστική εταιρία αγωγών China Petroleum Pipeline Engineering συμμετέχει στην κοινοπραξία για την κατασκευή του πλωτού έργου επαναεριοποίησης υγροποιημένου φυσικού αερίου της Κύπρου.

⁹⁸ Όπως η εταιρία JinkoSolar Holding Co. Ltd. (JKS) που παρέχει προϊόντα ηλιακής ενέργειας.

⁹⁹ Τσακίρης Θεόδωρος, *Ενεργειακή Ασφάλεια και Διεθνής Πολιτική*, όπ.π σ.708.

¹⁰⁰ «Ελληνο-Τουρκική κρίση του Oruc Reis: Μία αποτίμηση», *Πρώτο Θέμα*, Αύγουστος 2020.

¹⁰¹ De facto έλεγχος της κυβερνήσεως σε ποσοστό 30,33%.

τη Ρώμη, η οποία στρέφεται προς το Παρίσι καθώς τα συμφέροντα συγκλίνουν και η ENI συνεργάζεται με την Total στην περιοχή της AM¹⁰².

Στην AM οι εμπλεκόμενοι εξωπεριφερειακοί δρώντες αυξάνονται διαμορφώνοντας ενεργειακές στρατηγικές συνυπολογίζοντας παραμέτρους και συμφέροντα εθνικά ή των πετρελαϊκών τους εταιριών που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Η ενεργειακή διπλωματία προάγει διμερείς και πολυμερείς συνεργασίες οι οποίες στοχεύουν στην αύξηση της επιρροής τους και της ισχύος τους¹⁰³ διαμορφώνοντας νέες γεωπολιτικές ανακατατάξεις. Κατά συνέπεια η εξωτερική πολιτική των κρατών, σε κάποιες περιπτώσεις, φαίνεται να ταυτίζεται με αυτές των εταιριών ενέργειας.

---

¹⁰² El Cano Royal Institute: «Στη Λιβύη το «Μεγάλο Παιχνίδι» για τον έλεγχο της ενέργειας», *Worldenergynews*, Σεπτέμβρης 2020.

¹⁰³ Μπαμπανάσης Σ, Πλατιάς Α, Σεϊμένης Ι, *Οι Γεωστρατηγικές Αλλαγές στη Μεσόγειο και οι Επιπτώσεις τους*, ό.π. σ.85.

2.4. Οι κρίσεις της Ανατολικής Μεσογείου

Στο υποσύστημα αφορμή ανάφλεξης γεωπολιτικών ανταγωνισμών αποτέλεσαν οι επιδράσεις από τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011 που αύξησαν τη ρευστότητα και τη μεταβλητότητα της περιοχής¹⁰⁴ και οι νέες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων¹⁰⁵. Τα ενεργειακά αποθέματα αυξάνουν τη γεωπολιτική σημασία της περιοχής και αποτελούν πεδίο ανταγωνισμού που συσχετίζεται με τρεις βασικές κρίσεις, την Ελληνο-Τουρκική, το Κυπριακό και την κρίση στη Λιβύη. Στις περιοχές επικρατούν αντικρουόμενα συμφέροντα διεθνών και περιφερειακών δρώντων. Οι ακόλουθες κρίσεις είναι κομβικές, διότι συνδέονται με ενεργειακές και πολιτικές επιδιώξεις.

2.4.1. Η Κρίση στη Λιβύη

Τα γεγονότα των αραβικών εξεγέρσεων του 2011 επέδρασαν και στο εσωτερικό της Λιβύης, ενώ οι στρατιωτικές επιχειρήσεις του ΟΗΕ¹⁰⁶ ανέτρεψαν τον ηγέτη της Λιβύης Μουαμάρ Καντάφι¹⁰⁷, η ρευστότητα που ακολούθησε¹⁰⁸ οδήγησε σε εμφύλιο πόλεμο δημιουργώντας μια σειρά από παραστρατιωτικές οργανώσεις, οι οποίες, διέσπασαν την εδαφική ακεραιότητα του κράτους και απείλησαν την ενεργειακή ασφάλεια στην ευρύτερη περιοχή του υποσυστήματος.

Η Τρίπολη διαθέτει μεγάλα κοιτάσματα υδρογονανθράκων όπου δραστηριοποιούνται οι ξένες πετρελαϊκές εταιρίες όπως η Eni, η Total και η Γερμανική Wintershall Dea¹⁰⁹. Επιπλέον αποτελεί για την ΕΕ τον τρίτο μεγαλύτερο προμηθευτή υδρογονανθράκων μέσω του αγωγού Greenstream. Η κρίση προκάλεσε μεγάλη αστάθεια στον Εθνικό Φορέα Πετρελαίου (NOC) και εμπόδισε τις εξορύξεις των εμπλεκόμενων πετρελαϊκών εταιριών με επιπτώσεις στον ενεργειακό ανεφοδιασμό.

---

¹⁰⁴ Σταμπολής Κωστής, «Ελλάς-Κύπρος στη Νέα Ενεργειακή Στρατηγική», *Ινστιτούτο Ενέργειας IENE*, Αθήνα, (2019), σ.48.

¹⁰⁵ Μπαμπανάσης Σ, Πλατιάς Α, Σεϊμένης Ι, *Οι Γεωστρατηγικές Αλλαγές στη Μεσόγειο και οι Επιπτώσεις τους*, ό.π.π. σ.69.

¹⁰⁶ Η επιχείρηση μετονομάστηκε από «Αυγή της Οδύσσειας» σε «Ενιαίο Προστάτη».

¹⁰⁷ Κεφαλά Βιβή, *Βόρεια Αφρική: Εσωτερική Πολιτική/ Περιφερειακές και Διεθνείς Σχέσεις*, (ΙΔΟΣ, Παπαζήση, Αθήνα, 2015), σσ.290-292.

¹⁰⁸ Σύγκρουση μεταξύ φυλών, κοσμικών και ισλαμιστών.

¹⁰⁹ Μάζης Ιωάννης & Σγουρός Γιάννης, *Γεωπολιτική ανάλυση στο ενεργειακό σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου*, (Λεμίων, Αθήνα, 2020), σσ.43-62.

https://www.researchgate.net/publication/339777705_Geopolitike_analyse_sto_energeiako_symploko_tis_Anatolikes_Mesogeiou

Τα δύο βασικότερα στρατόπεδα στη Λιβύη είναι της κυβερνήσεως της Τριπόλεως (GNA), δηλαδή του Φαγιέζ αλ Σάρατζ, περιοχή που διαθέτει τους περισσότερους ενεργειακούς πόρους και από την άλλη βρίσκονται οι δυνάμεις του στρατάρχη Χαλίφα Χάφταρ οι οποίες ελέγχουν το μεγαλύτερο μέρος των εδαφών της Λιβύης.

Το Κατάρ και η Τουρκία βρίσκονται στο πλευρό του Σάρατζ, δηλαδή του επικεφαλής της Κυβερνήσεως Εθνικής Ενότητας. Συγκεκριμένα, η Άγκυρα προσπαθεί να αναπτύξει υποδομές στον ενεργειακό τομέα της εν λόγω περιοχής μέσω των πετρελαϊκών εταιριών ΤΡΑΟ και BOTAS¹¹⁰ και παρέχει έμπρακτη στήριξη στην κυβέρνηση της Τριπόλεως με τον εφοδιασμό όπλων και την αποστολή μισθοφόρων, του λεγόμενου Daesh¹¹¹. Κατά τον τρόπο αυτό, εξασφαλίζει την κυριαρχία του Φαγιέζ αλ Σάρατζ και την προώθηση ενεργειακών συνεργασιών.

Οι ανωτέρω στρατηγικές της τουρκικής κυβέρνησης αποτελούν τον μοναδικό τρόπο να παραμείνει στην εξουσία η κυβέρνηση της Τριπόλεως, εφόσον έχει χάσει τον ουσιαστικό έλεγχο των εδαφών. Παράλληλα βέβαια η εν λόγω κυβέρνηση αποτελεί μέσο προβολής ισχύος της Τουρκίας, όπως αποτυπώνεται και στο Τουρκο-Λιβυκό μνημόνιο της 26^{ης} Νοεμβρίου 2019¹¹² για την οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης και τη συνεργασία στρατιωτικού ενδιαφέροντος και ασφάλειας¹¹³. Το μνημόνιο από άποψη Διεθνούς Δικαίου είναι παράνομο, άρα χωρίς νομική ισχύ, αν και η κυβέρνηση της Τριπόλεως είναι αναγνωρισμένη από τον ΟΗΕ, διότι ούτε ελέγχει πλέον το έδαφός της, ούτε τίθεται θέμα οριοθέτησεως εφόσον δεν υφίστανται παρακείμενες και αντικείμενες ακτές με την Τουρκία. Οι κινήσεις τις Άγκυρας, σε σχέση με τη Λιβύη, ειδικότερα το πρώτο εξάμηνο του 2020, οδήγησαν τις σχέσεις με τη Γαλλία στα άκρα, καθώς η μεταφορά στρατευμάτων και εξοπλισμού είναι αντίθετη των συμφωνιών του Βερολίνου και της απόφασης

---

¹¹⁰ Μάξης Ιωάννης & Σγουρός Γιάννης, *Γεωπολιτική ανάλυση στο ενεργειακό σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου*, όπ.π. σ.46-47.

¹¹¹ Ισλαμικό κράτος, داعش-الدولة الإسلامية.

¹¹² Κατατέθηκε στον ΟΗΕ Μάρτιο 2020.

¹¹³ Κωτούλας Ιωάννης & Πλακούδας Σπυρίδων, «Οι Γεωπολιτικές παράμετροι της Τουρκικής εμπλοκής στη Λιβύη», *Foreign Affairs the Hellenic Edition*, Φεβρ-Μάρτ. (2020), σ.11.

https://www.academia.edu/42012287/%CE%99%CF%89%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CE%95_%CE%9A%CF%89%CF%84%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%B1%CF%82_%CE%93%CE%B5%CF%89%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%81%CE%BF%CE%B9_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%B5%CE%BC%CF%80%CE%BB%CE%BF%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%9B%CE%B9%CE%B2%CF%8D%CE%B7_Geo%20political_Parameters_of_Turkish_Intervention_in_Libya_

του ΣΑ 1995/2011¹¹⁴, επομένως γίνονται νηοψίες¹¹⁵ στο πλαίσιο της επιχειρήσεως «IRINI» της ΕΕ, κάτι που η Τουρκία αρνείται. Οι στρατηγικές της Άγκυρας δημιουργούν προβλήματα και στην Αίγυπτο, εφόσον το Κάιρο θεωρεί απειλή την υποστήριξη του πολιτικού Ισλάμ «Αδελφών Μουσουλμάνων» και τη διείσδυση τρομοκρατικών οργανώσεων στη γειτονική Λιβύη που προωθείται από τον πρόεδρο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Συνεπώς, το Κάιρο τάσσεται στο πλευρό του στρατάρχη Χάφταρ τροφοδοτώντας τον τελευταίο με στρατιωτικό εξοπλισμό^{116 117}.

Τον στρατάρχη υποστηρίζει επίσης η Ρωσία και η Γαλλία, καθώς η δεύτερη στοχεύει στην ανάσχεση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας και έχει ως απώτερο σκοπό την πρόσβαση στα πετρελαϊκά κοιτάσματα σε περίπτωση επικράτησής του¹¹⁸. Η Ιταλία παρόλο που στήριξε την κυβέρνηση της Τριπόμεως, καθώς είχε καταφέρει να διατηρήσει σταθερή παραγωγή πετρελαίου, θορυβήθηκε ύστερα από την αυξανόμενη στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας¹¹⁹, γεγονός που την οδήγησε, τελικώς, σε βαθύτερη σχέση με τη Γαλλία για την προστασία των ζωτικών της συμφερόντων και ενεργειακών υποδομών στην περιοχή¹²⁰.

Συνεπώς, επικρατεί ένας πόλεμος δια αντιπροσώπων όπου οι εμπλεκόμενοι εποφθαλμιούν τα πετρέλαια και διαχειρίζονται την κρίση σύμφωνα με τα εθνικά τους συμφέροντα.

---

¹¹⁴ Μάζης Ιωάννης & Σγουρός Γιάννης, *Γεωπολιτική ανάλυση στο ενεργειακό σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου*, όπ.π. σσ.8,46-47.

¹¹⁵ Νηοψία γίνεται στη θάλασσα, είναι ο έλεγχος από πολεμικά πλοία τα οποία έχουν νομιμοποιηθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας να διεξάγουν έλεγχο σε εμπορικά πλοία όταν προκύπτει η υποψία μεταφοράς όπλων εν καιρώ πολέμου ή κατά τη διάρκεια εμφύλιας σύγκρουσης.

¹¹⁶ Μάζης Ιωάννης & Σγουρός Γιάννης, *Γεωπολιτική ανάλυση στο ενεργειακό σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου*, όπ.π. σ.49.

¹¹⁷ «Ελληνο-Τουρκική κρίση του Oruc Reis: Μία αποτίμηση», *Πρώτο Θέμα*, Αύγουστος 2020.

¹¹⁸ «Ο ρόλος της Γαλλίας στον εμφύλιο της Λιβύης», *Euronews*, Αύγουστος 2020.

¹¹⁹ Το 2019 η Τουρκία υποστήριξε την κυβέρνηση της Εθνικής Ενότητας στην επίθεση της περιοχή El-Feel, υπό τον έλεγχο του στρατάρχη Χάφταρ. Ωστόσο, η συγκεκριμένη περιοχή είναι πλούσια σε κοιτάσματα και δραστηριοποιείται η Eni.

¹²⁰ El Cano Royal Institute, *Worldenergynews*, όπ.π.

2.4.2. Τα Ελληνο-Τουρκικά

Θρυαλλίδα στις διαφορές μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας αποτέλεσε η παραχώρηση αδειών το 1969, από την ελληνική κυβέρνηση, σε πετρελαϊκές εταιρίες¹²¹ με σκοπό την έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων κοντά στην περιοχή της Θάσου. Το 1972 οι θαλάσσιες έρευνες οδήγησαν στην ανακάλυψη του κοιτάσματος Πρίνου. Η Τουρκία σε αντίδραση του ανωτέρω παραχώρησε και αυτή με τη σειρά της άδειες για έρευνες στην ΤΡΑΟ και πραγματοποίησε έρευνες με το σειсмоγραφικό πλοίο Σισμίκ σε περιοχές κοντά στη Θάσο¹²², με επακόλουθο τα δύο κράτη να οδηγηθούν, το 1976, στην πρώτη Ελληνο-Τουρκική κρίση με κύρια διαφορά την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο.

Παράλληλα η Τουρκία ξεκίνησε να θέτει τα εξής ζητήματα τη δεκαετία του 1970 τα οποία παραμένουν επίκαιρα:

- Η επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 νμ, αποτελεί αιτία πολέμου (*casus belli*) διότι, κατά την Τουρκία, το Αιγαίο θα μετατραπεί σε «ελληνική λίμνη»^{123,124}.
- Την αποστρατικοποίηση των νησιών του Αιγαίου¹²⁵.
- Το ζήτημα του ελληνικού εναέριου χώρου των 10 νμ, όπου η Τουρκία αμφισβητεί τα επιπλέον 4νμ και ζητάει την εναρμόνιση του εναέριου χώρου με την ήδη υπάρχουσα αιγιαλίτιδα στα 6 νμ¹²⁶.
- Αμφισβήτηση αρμοδιοτήτων της Ελλάδος στο FIR (περιοχή πληροφόρησης πτήσεων) και αρμοδιοτήτων έρευνας και διάσωσης (SAR)^{127, 128}.

---

¹²¹ Οι πετρελαϊκές εταιρίες στις οποίες παραχωρήθηκαν οι άδειες από την ελληνική κυβέρνηση είναι οι: Texaco, Chevron, Conoco, Calvin και Oceanic.

¹²² Ηρακλείδης Αλέξης, *Ασπονδοί γείτονες Ελλάδα-Τουρκία: Η διένεξη του Αιγαίου*, (Σιδέρης, Αθήνα, 2007), σσ.76-77.

¹²³ Συρίγος Άγγελος & Θάνος Ντόκος, *Αλφαβητάρι των ελληνοτουρκικών σχέσεων Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο*, (Έκδοση Καθημερινή, Αθήνα, 2020), σσ.11-12.

https://www.syrigos.gr/books/60_maps_gr.pdf

¹²⁴ Να σημειωθεί ότι η Τουρκία δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέλος της Σύμβασης για το δίκαιο της θάλασσας των ΗΕ, ωστόσο, η επέκταση των ναυτικών μιλίων της αιγιαλίτιδας στα 12 νμ αποτελεί εθιμικό κανόνα από δεκαετία 1970. Επιπλέον στον ισχυρισμό ότι το Αιγαίο μετατρέπεται σε «Ελληνική λίμνη» δεν ευσταθεί, εφόσον προβλέπεται από το διεθνές δίκαιο της Θάλασσας η δημιουργία «διεθνών στενών ναυσιπλοΐας».

¹²⁵ Κατά την ελληνική πλευρά η στρατικοποίηση των νησιών είναι απαραίτητη ύστερα από την εισβολή στην Κύπρο το 1974 ως νόμιμη άμυνα όπως προβλέπεται στο άρθρο 51 του Χάρτη ΗΕ.

¹²⁶ Πρόκειται για καθορισμό, ο οποίος είχε πραγματοποιηθεί από την Ελλάδα το 1931 με προεδρικό διάταγμα.

¹²⁷ Δεν αποτελεί δικαίωμα αλλά πρόκειται για υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν τα κράτη από τον Διεθνή Οργανισμό Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO).

¹²⁸ Αντίστοιχα η ζώνη έρευνας και διάσωσης συμπίπτει με τα όρια του FIR και περιλαμβάνει την έρευνα και διάσωση σε όλη την περιοχή με βάση τη σύμβαση του Σικάγου 1944.

- Το 1996 δημιουργήθηκε νέα Ελληνο-Τουρκική κρίση, με αφορμή το θερμό επεισόδιο στα Ίμια, η Άγκυρα αμφισβήτησε την κυριαρχία της Αθήνας σε πλήθος νησιών, θέτοντας θέμα γκρίζων ζωνών αγνοώντας τη συνθήκη της Λωζάννης του 1923¹²⁹ και τη συνθήκη των Παρισίων του 1947¹³⁰. Αυτή η τρίτη κρίση παρουσιάζει μια άνευ προηγουμένου αμφισβήτηση, σε σχέση με αυτή του 1976 και 1987, δηλαδή προκύπτει αμφισβήτηση ελληνικής κυριαρχίας σε κάποια νησιά.

Οι αμφισβητήσεις αυτές έχουν μεταφερθεί και στην περιοχή της ΑΜ από τα τέλη της δεκαετίας του 2000. Η Τουρκία αμφισβητεί εμπράκτως την ύπαρξη υφαλοκρηπίδας των ελληνικών νησιών στην ΑΜ¹³¹ καθώς από το 2008 εκδίδει Navtex για έρευνες υδρογονανθράκων με σειсмоγραφικά πλοία σε περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου¹³².

Συγκεκριμένα, το 2012 εκχωρήθηκαν θαλάσσιες περιοχές στην ΤΡΑΟ, από την Άγκυρα, για έρευνα υδρογονανθράκων αγνοώντας την υφαλοκρηπίδα της Ρόδου και του Καστελόριζου. Η ένταση κορυφώθηκε με την υπογραφή του Τουρκο-Λιβυκού μνημονίου του 2019 που αμφισβητούσε την υφαλοκρηπίδα της Κρήτης, Ρόδου, Κάσου και Καρπάθου.

Η Ελλάδα το 2018, ύστερα από αιτήσεις ενδιαφερόμενων εταιριών, διεξήγαγε διαγωνισμό για έρευνες υδρογονανθράκων νοτιώς της Κρήτης¹³³. Οι εταιρίες Exxon Mobil και Total επιλέχθηκαν και τον Ιούνιο του 2020 ολοκληρώθηκαν οι συμφωνίες. Η ανωτέρω ενεργειακή πολιτική αποτελεί διπλωματική κίνηση εφόσον δηλώνει την παρουσία της Γαλλίας και των ΗΠΑ στην περιοχή. Ωστόσο, η Άγκυρα συνεχίζει τις προκλήσεις προς την Αθήνα εμποδίζοντας την ενεργειακή πολιτική της Ελλάδος. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του υπουργού εξωτερικών της Τουρκίας, Μεβλούτ Τσαβούσογλου, ο οποίος ανέφερε ότι ο αγωγός East Med δεν μπορεί να

¹²⁹ Στο άρθρο 6 της συνθήκης της Λωζάνης του 1923 η Τουρκία παραιτείται από τα δικαιώματά της πέρα από τα 3 νμ σε ότι αφορά την εδαφική κυριαρχία έχουν λυθεί τα ζητήματα.

¹³⁰ Συνθήκη Παρισίων 1947 που εκχωρήθηκαν στην Ελλάδα τα Δωδεκάνησα.

¹³¹ Συρίγος Άγγελος & Θάνος Ντόκος, *Αλφαβητάρι των ελληνοτουρκικών σχέσεων Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο*, όπ.π. σ.74.

¹³² Όπ.π. σσ.74-75.

¹³³ «Από ΕΛΠΕ, Total και Exxon Mobil οι έρευνες για υδρογονάνθρακες στην Κρήτη», *Καθημερινή*, Ιούλιος 2018.

ολοκληρωθεί, χωρίς την έγκριση¹³⁴ της Τουρκίας, εφόσον περνάει από την τουρκική υφαλοκρηπίδα¹³⁵. Ως εκ τούτου, το ενεργειακό αποτέλεσε αφορμή για νέα Ελληνο-Τουρκική κρίση επιβεβαιώνοντας τη σύγκρουση εθνικών συμφερόντων και επιδιώξεων όπου διακυβεύεται και η εθνική κυριαρχία¹³⁶

---

¹³⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 58 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) τα κράτη έχουν την ελευθερία τοποθέτησης υποβρυχίων καλωδίων και αγωγών στην ΑΟΖ τρίτου κράτους.

¹³⁵ Κωστίδης Μανώλης, «Τσαβούσογλου: Ο East Med θα περνάει από την υφαλοκρηπίδα μας και θα πρέπει να πάρουν την έγκρισή μας», *Ελεύθερος Τύπος*, Ιανουάριος 2020.

¹³⁶ Ηρακλείδης Αλέξης, *Άσπονδοι γείτονες Ελλάδα-Τουρκία: Η διένεξη του Αιγαίου*, όπ.π. σσ.76-79.

2.4.3. Το Κυπριακό

Το Κυπριακό σηματοδοτείται από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 και την παράνομη κατοχή του βόρειου τμήματος από το ψευδοκράτος. Το εν λόγω ζήτημα διαιωνίζεται, μολονότι με την εκλογή του Τουρκοκύπριου προέδρου, Μουσταφά Ακιντσί, το 2015, υπήρχε κοινή βούληση για συνεργασία και διαπραγμάτευση με τον πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Νίκο Αναστασιάδη¹³⁷, ωστόσο, η εκλογή του Κόμματος Εθνικής Ενότητας του Ελσίν Τατάρ, τον Οκτώβρη του 2020 διέκοψε κάθε κλίμα συνεργασίας εφόσον διατηρεί αगाστή συνεργασία με τον Ερντογάν. Το Κυπριακό μέχρι σήμερα δεν έχει επιλυθεί και επηρεάζει την κατάσταση στην ΑΜ.

Η Κύπρος προχώρησε σε οριοθετήσεις ΑΟΖ με την Αίγυπτο, Λίβανο, και το Ισραήλ (βλ. κεφ. 3.2.2), με σκοπό την εξασφάλιση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων και τη δημιουργία αναχώματος στις προκλήσεις της Άγκυρας, αδειοδοτώντας, κυρίως, δυτικές πετρελαϊκές εταιρίες για έρευνες θαλασσίων οικοπέδων. Το γεγονός αυτό προκάλεσε τη δυσαρέσκεια της Τουρκίας, η οποία έχει ως πάγια θέση να μην αναγνωρίζει την κυβέρνηση της κυπριακής δημοκρατίας, ούτε και τις εν λόγω συμφωνίες. Η Τουρκία εμμένοντας στη μη αναγνώριση κυριαρχικών δικαιωμάτων στην Κυπριακή Δημοκρατία προχώρησε στις ακόλουθες ενέργειες:

- Στις 21 Σεπτεμβρίου 2011 υπέγραψε συμφωνία οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών με τη λεγόμενη Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου¹³⁸.
- Διεξάγει, από το 2007, ναυτικές και αεροπορικές ασκήσεις σε περιοχές εντός των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κύπρου παρεμποδίζοντας την έρευνα υδρογονανθράκων στις αδειοδοτημένες πετρελαϊκές εταιρίες. Με ορόσημο το 2018 που παρεμπόδισε τις έρευνες της ENI στο οικόπεδο 3 της ΑΟΖ της Κύπρου.
- Διεξάγει παράνομες¹³⁹ σεισμικές έρευνες δια των ερευνητικών πλοίων, Μπαρμπαρός Χαινεντίν και Oruc reis που διαθέτει.

---

¹³⁷ *United Nations Regional Information Centre*, Berlin, Germany, 25 November 2019.

¹³⁸ Το κράτος δεν είναι αναγνωρισμένο από τον ΟΗΕ και συνεπώς, δεν αποτελεί υποκείμενο του Διεθνούς Δικαίου για να έχει τη δυνατότητα σύναψης διμερούς συμβάσεως.

¹³⁹ Πρόκειται για παράνομες έρευνες εφόσον πραγματοποιούνται εντός των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Λευκωσίας.

- Από το 2019 η Άγκυρα έχει ξεκινήσει να κάνει γεωτρήσεις¹⁴⁰, με τη συνοδεία πολεμικών πλοίων, στις οριοθετημένες θαλάσσιες ζώνες της Κύπρου και μια από αυτές έχει γίνει στην αιγιαλίτιδά της¹⁴¹,

Η Άγκυρα απειλεί τις ενεργειακές πολιτικές της Λευκωσίας, είτε με προκλήσεις, είτε με παραβάσεις, με πρόσχημα τον μη αποκλεισμό της από τις νέες ανακαλύψεις, επιθυμώντας να αυξήσει το ρόλο της στην περιοχή. Στη Λευκωσία συμμετέχουν ενεργά η Γαλλία, η Ιταλία και οι ΗΠΑ, δια των πετρελαϊκών εταιριών τους, επιδιώκοντας την αύξηση της επιρροής τους.

Οι τρεις κρίσεις έχουν κοινούς παρονομαστές ενώ η μια μεταβλητή επηρεάζει την άλλη. Οι μη ολοκληρωμένες οριοθετήσεις των γύρω κρατών δημιουργούν τροχοπέδη στις ενεργειακές πολιτικές χάραξης, ταυτόχρονα όμως οι ενεργειακές στρατηγικές των δρώντων στοχεύουν στην αύξηση ισχύος. Οι κρίσεις επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια, καθώς κινδυνεύει η ασφάλεια των υποδομών της περιοχής, αναστέλλονται ενδεχόμενες ενέργειες εξόρυξης και τελικώς απειλούν την εθνική ασφάλεια των κρατών.

---

¹⁴⁰ Πρόκειται για παραβατικές έρευνες της υφαλοκρηπίδας στις οποίες έχει αποκλειστική αρμοδιότητα το παράκτιο κράτος.

¹⁴¹ Συρίγος Άγγελος & Θάνος Ντόκος, *Αλφαβητάρι των ελληνοτουρκικών σχέσεων Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο* ό.π. σ.67.

2.5. Οι περιφερειακοί παίκτες

Η Εξωτερική πολιτική των περιφερειακών δρώντων αποτελούν έναν αγώνα αύξησης ισχύος και εθνικής ασφάλειας. Οι γεωπολιτικές φιλοδοξίες¹⁴² της Τουρκίας ξεκίνησαν με την άνοδο του ΑΚΡ στην εξουσία το 2002 όπου η κυβέρνηση ακολούθησε στρατηγικές, οι οποίες προσπαθούσαν να αυξήσουν την ισχύ της Τουρκίας όπως αυτές αποτυπώνονται στο δόγμα «Mavi Vatan».

Οι αραβικές εξεγέρσεις του 2011 αποτέλεσαν ευκαιρία ανάμιξης της Τουρκίας στο εσωτερικό των κρατών, υποστηρίζοντας το πολιτικό και θρησκευτικό φάσμα της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και τις τρομοκρατικές ισλαμιστικές οργανώσεις¹⁴³ όπως αλ Κάιντα, Χαμάς, Τζάμπχατ αλ νούσρα και το λεγόμενο ισλαμικό κράτος «Daesh». Η εμπλοκή της Τουρκίας στη Λιβύη με την αποστολή όπλων και τζιχαντιστών, όπως επίσης και η ανάμιξή του στο Παλαιστινιακό ζήτημα με την υποστήριξη της Χαμάς έχει επηρεάσει τα υπόλοιπα κράτη της ΑΜ. Οι σχέσεις της Άγκυρας με το Τελ Αβίβ μετατράπηκαν σε συγκρουσιακές με ορόσημο το 2010 με τα γεγονότα του «Mavi Marmara»¹⁴⁴. Από την άλλη οι σχέσεις της Αιγύπτου με την Τουρκία παραμένουν τεταμένες, από τον Ιούλιο του 2013, ύστερα από το στρατιωτικό πραξικόπημα της Αιγύπτου για την ανατροπή του προέδρου Μοχάμεντ Μόρσι¹⁴⁵.

Η Τουρκία αποτελεί, επίσης, σημαντικό κόμβο μεταφοράς ενέργειας προς την ΕΕ, εφόσον πλήθος αγωγών περνούν από το έδαφός της καθιστώντας την σημαντικό ενεργειακό παίκτη, χωρίς να έχει εγχώρια παραγωγή. Πρόκειται για ανερχόμενη δύναμη προσπαθεί να αυξήσει την ισχύ της χρησιμοποιώντας στρατηγικές, όπως το ενεργειακό, για να αλλάξει την ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή¹⁴⁶ και να μετατραπεί σε αεροναυτική δύναμη¹⁴⁷ απειλώντας την εθνική ασφάλεια των περιφερειακών κρατών.

---

¹⁴² Σακκάς Γιάννης, *Οι Δύο Όχθες της Μεσογείου: Από τη Συγκρότηση Εθνών-Κρατών στην Ευρωμεσογειακή Συνεργασία*, (Bookstars, Αθήνα, 2020), σ.102.

¹⁴³ Μάζης Γιάννης, «Η γεωπολιτική της Τουρκίας: Ο νεοοθωμανισμός και ο ρόλος του Νταβούτογλου, Οι σχέσεις με Ελλάδα, ΗΠΑ, Ρωσία και Ισραήλ τον 21ο αιώνα», *Γεωπολιτικά ζητήματα στην Ανατολική Μεσόγειο X*, (2009), σ.446.

http://scholar.uoa.gr/sites/default/files/yianmazis/files/2_x.pdf

¹⁴⁴ «Επίθεση στο 'Μαβί Μαρμαρά'», *Καθημερινή*, 31 Μαΐου 2010.

¹⁴⁵ Ηγέτης του Αιγυπτιακού κόμματος «Αδελφών Μουσουλμάνων».

¹⁴⁶ Maris George, Flouros Floros & Galariotis Ioannis, «The Changing Security Landscape in South-Eastern Mediterranean: Assessing Turkey's Strategies at a Rising Power», *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Forthcoming (2022), σ.3.

¹⁴⁷ Σταμπολής Κωστής, *Ελλάς-Κύπρος στη Νέα Ενεργειακή Στρατηγική*, όπ.π. σ.90.

Για την Ελλάδα η επιθετική πολιτική της Τουρκίας έχει αποτελέσει γεωπολιτική ευκαιρία να προωθήσει συνεργασίες σε στρατηγικό επίπεδο με τη Γαλλία¹⁴⁸, που υπεγράφη στις 28 Σεπτεμβρίου 2021, αλλά και με τις ΗΠΑ, στις 14 Οκτωβρίου 2021. Επιπλέον, έχει προχωρήσει σε συμφωνίες οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών, οι οποίες ολοκληρώθηκαν το καλοκαίρι του 2020 με την Ιταλία και την Αίγυπτο, ως απάντηση στο Τουρκο-Λιβυκό μνημόνιο. Η ενεργειακή διπλωματία της Αθήνας με τη δημιουργία των τριμερών, «Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ» και «Ελλάδα-Κύπρος-Αίγυπτος» όπως επίσης η συμμετοχή στο πολυμερές σχήμα «East Med Gas Forum» στοχεύει στην ανάσχεση της τουρκικής προκλητικότητας. Επιπλέον στοχεύει στην αύξηση γεωπολιτικής ισχύος, μέσα από τη δημιουργία διακρατικών ενεργειακών υποδομών (βλ. κεφ. 3.1.1) όπως του αγωγού TAP, ο οποίος συνδεόμενος με την πλωτή μονάδα επαναεριοποίησης στην Αλεξανδρούπολη επιτυγχάνει τη συμμετοχή των ΗΠΑ, με το σχιστολιθικό, συμβάλλοντας στη διαφοροποίηση του ενεργειακού μίγματος της ΕΕ¹⁴⁹.

Οι συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ της Κύπρου με την Αίγυπτο, τον Λίβανο και το Ισραήλ στοχεύουν στη δημιουργία ενός κλίματος ασφάλειας για την προσέλκυση των ενεργειακών εταιριών που θα διεξάγουν έρευνα και ανακάλυψη υδρογονανθράκων. Ως εκ τούτου, από το 2007 έχει παραχωρήσει άδειες κυρίως σε πετρελαϊκές εταιρίες δυτικών συμφερόντων, δηλαδή στις ΗΠΑ, τη Γαλλία και την Ιταλία. Η πολιτική της Κύπρου αποσκοπεί στην αύξηση της εθνικής ασφάλειας και τη διεθνοποίηση του Κυπριακού προβλήματος, όπου σύμφωνα με τον κύπριο κυβερνητικό εκπρόσωπο, Στέφανο Στεφανόπουλο, σκοπός είναι η προβολή του προβλήματος στο διεθνή χώρο¹⁵⁰. Επιπλέον η Λευκωσία προωθεί τις τριμερείς ενεργειακές συνεργασίες και συνεργάζεται σε θέματα ενέργειας με περιφερειακά κράτη¹⁵¹ με σκοπό τη μεταφορά των κοιτασμάτων της στην αγορά της ΕΕ, είτε με τη δημιουργία περιφερειακών έργων υποδομών, είτε με την τροφοδότηση των αιγυπτιακών σταθμών Idku και Damietta ¹⁵².

Στην Αίγυπτο ύστερα από το στρατιωτικό πραξικόπημα του 2013 και την ηγεσία του Αμπντέλ Φατάχ αλ Σίσι επήλθε φαινομενική σταθερότητα, ενώ οι σχέσεις Καίρου-Άγκυρας πάγωσαν εξαιτίας των γεωπολιτικών διαφορών. Ο αγωγός Arab Gas Pipeline (AGP) δημιουργήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 2000, για τη μεταφορά φυσικού αερίου από την Αίγυπτο προς την

---

¹⁴⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 2 της παρούσας συμφωνίας τα συμβαλλόμενα κράτη προσφέρουν τις υπηρεσίες και σε περίπτωση ανάγκης χρήσης βίας δεν αποκλείεται η χρήση ένοπλης βίας σύμφωνα με το άρθρο 52 του ΧΗΕ.

¹⁴⁹ Τσακίρης Θεόδωρος, *Ενεργειακή Ασφάλεια και Διεθνής Πολιτική*, ό.π σσ.717-719.

¹⁵⁰ Πρεσβεία της κυπριακής δημοκρατίας στην Αθήνα, «Ο Κυβερνητικός Εκπρόσωπος μίλησε στους απόδημους για θέματα διαφώτισης για το Κυπριακό», Αύγουστος 2012, mfa.gov.cy.

¹⁵¹ Τζιάρας Ζήνωνας, *Διεθνής Πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο: Τουρκία, Κύπρος και Δίκτυα Συνεργασίας σε μια «Νέα» Υπο-περιφέρεια*, ό.π. σσ.224-225.

¹⁵² Μάζης Ιωάννης & Σγουρός Γιάννης, *Γεωπολιτική ανάλυση στο ενεργειακό σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου*, ό.π. σ.30.

Ιορδανία, τη Συρία και το Λίβανο και είχε σχεδιαζόμενη προέκταση στην Τουρκία, το Ιράκ και το Ιράν, ωστόσο, δεν ολοκληρώθηκε εξαιτίας των αλλαγών στο πολιτικό περιβάλλον της περιοχής¹⁵³. Επιπλέον, σταμάτησε η λειτουργία του αγωγού εξαιτίας των γεγονότων των αραβικών εξεγέρσεων και της εξάντλησης των κοιτασμάτων της Αιγύπτου, η οποία μετατράπηκε σε χώρα εισαγωγής δημιουργώντας το 2015 δύο πλωτούς σταθμούς εισαγωγής LNG στο Ain Sokhna¹⁵⁴.

Η ανακάλυψη του κοιτάσματος Zohr οδήγησε, ξανά, σε εγχώρια παραγωγή το 2018, και σε επαναλειτουργία του αγωγού Arab Gas μέχρι την Ιορδανία, ωστόσο, τον Σεπτέμβριο του 2021 αποφασίστηκε η καθολική επαναλειτουργία του για τη διευκόλυνση του Λιβάνου, ο οποίος πλήττεται από ενεργειακή κρίση¹⁵⁵, εφόσον η Βηρυτός βρίσκεται σε φάση οικονομικής κατάρρευσης έχοντας κλείσει δύο σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής λόγω έλλειψης καυσίμων¹⁵⁶. Τέλος, οι περιφερειακές συνεργασίες με την Ελλάδα, την Κύπρο και το Ισραήλ στοχεύουν σε δυνατότητα δημιουργίας ενός νέου δικτύου αγοράς ενέργειας προς την ΕΕ μέσα από την αξιοποίηση των ήδη υπάρχουσών υποδομών υδροποίησης στη Damietta και το Idku. Η ενεργειακή συνεργασία αποτελεί θρυαλίδα μιας ευρύτερης γεωπολιτικής συμμαχίας απέναντι στην Τουρκία που ενδυναμώνει τον στρατηγικό ρόλο της Αιγύπτου¹⁵⁷.

Το Ισραήλ εξαιτίας του Παλαιστινιακού ζητήματος βρίσκεται σε διαμάχη με τον αραβικό κόσμο, ο οποίος αποτελεί σημαντικό παράγοντα στο ενεργειακό δίκτυο¹⁵⁸, συνεπώς, το κοιτάσμα Tamar που εκμεταλλεύεται από το 2013 αξιοποιείται για την κάλυψη των αναγκών του κράτους. Το 2019 ξεκίνησε η εκμετάλλευση του κοιτάσματος Λεβιάθαν. Το Ισραήλ έχει εκφράσει επιθυμία να βελτιώσει τις σχέσεις του με τις γείτονες χώρες, ενώ η ζήτηση ενέργειας των όμορων κρατών μπορεί να αποτελέσει γεωπολιτική ευκαιρία να καλύψει αυτή τη ζήτηση¹⁵⁹. Στις 22 Φεβρουαρίου του 2021 το Τελ Αβίβ υπέγραψε συμφωνία σύνδεσης του κοιτάσματος Λεβιάθαν με τους δύο σταθμούς ΥΦΑ του Καΐρου για τη μεταφορά υδρογονανθράκων προς την Ευρώπη μέσω

---

¹⁵³ Στεργίου Ανδρέας, Ulusoy Kivanc & Blondheim Menahem, *Σύγκρουση και Ενημερία: Γεωπολιτική και Ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο*, όπ.π. σσ.228-229.

¹⁵⁴ Όπ σσ.228-233.

¹⁵⁵ «Egypt to deliver natural gas to Lebanon through Jordan, Syria», *Egypt Today*, 10 September 2021.

¹⁵⁶ Szymczak Pat Davis, «Egypt Snubs LNG, Plans To Send Gas to Lebanon Via the Arab Gas Pipeline», *journal of petroleum technology*, September 2021.

¹⁵⁷ Μάζης Ιωάννης & Σγουρός Γιάννης, *Γεωπολιτική ανάλυση στο ενεργειακό σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου*, όπ.π. σ.25.

¹⁵⁸ El-Katini Laura & El-Katini Mohammed, «Regionalizing East Mediterranean Gas: Energy Security, Stability and the US Role», *Strategic Studies Institute and US Army War College Press*, (2014), σσ.2-8. <https://www.files.ethz.ch/isn/186856/pub1243.pdf>

¹⁵⁹ Giannakopoulos Angelos, *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards peace or Conflict?* Όπ.π. σ.80.

υπεράκτιου αγωγού¹⁶⁰. Αυτή η ενεργειακή συνεργασία αποκτά πολιτικά και διπλωματικά στοιχεία εφόσον στοχεύει στη μείωση της γεωπολιτικής σημασίας της Τουρκίας ως κόμβου μεταφοράς ενέργειας.

Εκ πρώτης όψεως φαίνεται να αποδυναμώνεται η προοπτική δημιουργίας του αγωγού East Med, ωστόσο, επιτυγχάνεται ο πολιτικός σκοπός της τριμερούς συνεργασίας, δηλαδή η ανάσχεση της Άγκυρας. Όσον αφορά την Ελλάδα η προοπτική εξαγωγής ΥΦΑ αυξάνει περισσότερο τη γεωπολιτική θέση της Αθήνας καθώς ο τερματικός σταθμός στη Ρεβυθούσα και ο πλωτός σταθμός στην Αλεξανδρούπολη αποτελούν την πλησιέστερη διαδρομή μεταφοράς υδρογονανθράκων από την Αίγυπτο στην Ευρώπη μέσω των ήδη υπάρχουσών αγωγών¹⁶¹. Η Κύπρος αποκτά επίσης δυνατότητα διασύνδεσης με το Ισραήλ και από εκεί προς τους σταθμούς της Αιγύπτου, η υλοποίησή του εξαρτάται από το μέγεθος των κοιτασμάτων και των πιθανών κερδών που θα έχουν οι ενδιαφερόμενες πετρελαϊκές εταιρίες.

Στο πλαίσιο της 6^{ης} τριμερούς διάσκεψης μεταξύ Ελλάδος-Κύπρου-Αιγύπτου συμφωνήθηκε η δημιουργία ενός φόρουμ συνεργασίας μεταξύ των κρατών του υποσυστήματος που δυνητικά θα αποτελούν χώρες παραγωγούς και διαμετακομιστές¹⁶², το φόρουμ υλοποιήθηκε το 2019 και συμμετείχαν οι υπουργοί ενέργειας της *Αιγύπτου*, της *Ελλάδος*, της *Κύπρου*, του *Ισραήλ*, της *Ιταλίας*, της *Ιορδανίας* και της *Παλαιστινιακής αρχής*, όπου αποφάσισαν την ίδρυση του φόρουμ East Med gas Forum (EMGF) με έδρα το Κάιρο, με σκοπό την προώθηση της συνεργασίας στην περιοχή για το ενεργειακό αλλά και την προάσπιση της εθνικής τους ασφάλειας¹⁶³. Η προώθηση του EMGF στο οποίο συμμετέχουν οι ΗΠΑ, Γαλλία και ΗΑΕ σήμερα έχει εξελιχθεί σε περιφερειακό οργανισμό, γεγονός που αποδεικνύει την πολιτική βούληση των κρατών να προάγουν τις ενεργειακές σχέσεις για την κάλυψη συμφερόντων εξωτερικής πολιτικής. Όπως φαίνεται η μη συμμετοχή της Τουρκίας, Συρίας, Λιβάνου και Λιβύης δείχνει την ανάγκη για πολιτική σταθερότητα.

Ως εκ τούτου προκύπτουν διευρυμένα δίκτυα συνεργασίας στην ΑΜ, οι συμμαχίες στηρίζονται στην ιδέα ισορροπίας των δυνάμεων¹⁶⁴. Τα κράτη συνεργάζονται σε θέματα ενέργειας

---

¹⁶⁰ «Ο αγωγός Ισραήλ-Αιγύπτου, ο ρόλος της Ελλάδος και ο παραμερισμός της Τουρκίας», *Liberal*, Φεβρουαρίου 2021.

¹⁶¹ Όπ.π.

¹⁶² Τζιάρρας Ζήνωνας, *Διεθνής Πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο: Τουρκία, Κύπρος και Δίκτυα Συνεργασίας σε μια «Νέα» Υπο-περιφέρεια*, όπ.π. σ.259.

¹⁶³ Tziarras Zenonas, «The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security», *Friedrich Ebert Stiftung & PRIO Cyprus Centre*, (2019), σσ.11-14.

https://eclass.uth.gr/modules/document/file.php/ECON_P_110/Geopolitics%20and%20Energy%20in%20the%20East%20Med.%20The%20formation%20of%20new%20energy-alliances.pdf

¹⁶⁴ Μπαμπανάσης Στέργιος, Πλατιάς Αθανάσιος, Σειμένης Ιωάννης, *Οι Γεωστρατηγικές Αλλαγές στη Μεσόγειο και οι Επιπτώσεις τους*, όπ.π. σ.87.

για να αυξήσουν την ισχύ τους και να προστατέψουν την εθνική τους ασφάλεια δημιουργώντας νέους γεωπολιτικούς άξονες στους οποίους συμμετέχουν και οι διεθνείς δρώντες.

2.6. Η τριμερής Ελλάς-Κύπρος-Ισραήλ

Η τριμερής συνεργασία μεταξύ της Αθήνας, Λευκωσίας και Τελ Αβίβ ξεκίνησε το 2011 και είχε ως κοινό παρονομαστή την ενεργειακή ασφάλεια και την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας που απειλεί την εθνική τους ασφάλεια. Η προσέγγιση ξεκίνησε αρχικώς, σε διμερές επίπεδο με την Ελλάδα-Ισραήλ και Κύπρο-Ισραήλ σε διάφορα θέματα όπως οικονομική, στρατιωτική και ενεργειακή συνεργασία¹⁶⁵.

Η εγγύτητα των κοιτασμάτων μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ καθώς και η μη ύπαρξη υποδομών που να συνδέονται με τις μεγάλες αγορές καθιστά αναγκαία τη συνεργασία των δύο κρατών για τις εξαγωγές των κοιτασμάτων «Αφροδίτης», «Λεβιάθαν» και «Ταμάρ» προς την μεγάλη αγορά της ΕΕ¹⁶⁶. Ορόσημο της τριμερούς συνεργασίας αποτελεί το μνημόνιο συναντίληψης για την ενέργεια και τους υδάτινους πόρους, που υπεγράφη στις 8 Αυγούστου του 2013 στη Λευκωσία¹⁶⁷. Η συνεργασία περιλαμβάνει τα ακόλουθα έργα για τη μεταφορά της ενέργειας προς την ευρωπαϊκή αγορά:

1. Την καλωδιακή διασύνδεση των κρατών για τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας, EuroAsia Interconnector (υπεγράφη μνημόνιο 8/3/2021).
2. Την κατασκευή διακρατικού αγωγού East Med που θα μεταφέρει φυσικό αέριο από τα κοιτάσματα της ΑΜ (υπεγράφη διακρατική συνεργασία 2/1/2020).

Πέρα από τον τομέα της ενέργειας η τριμερής περιλαμβάνει συνεργασία σε θέματα οικονομίας, προστασίας του περιβάλλοντος, προγράμματα πολιτισμού, τουρισμού, ασφάλειας και άμυνας¹⁶⁸.

Η οιονεί συμμαχία¹⁶⁹ στοχεύει στην αύξηση της ισχύος έναντι της Τουρκίας, με την αξιοποίηση των ανακαλυφθέντων κοιτασμάτων και τη δημιουργία ενεργειακών εγκαταστάσεων που συμβάλλουν στην αύξηση της γεωπολιτικής θέσης αυτών. Επιπλέον επιδιώκει την αύξηση της ασφάλειας και της σταθερότητας εντός του υποσυστήματος. Βέβαια δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «συμμαχία» με την αυστηρή έννοια της λέξης, διότι δεν περιέχει ιδιαίτερα επιθετικό και στρατιωτικό χαρακτήρα, αλλά περιλαμβάνει συνεργασία σε τομείς άμυνας και ενέργειας¹⁷⁰.

---

¹⁶⁵ Στεργίου Ανδρέας, Ulusoy Kivanc, Blondheim Menahem, *Σύγκρουση και Ενημερία: Γεωπολική και Ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο*, όπ.π. σ.142.

¹⁶⁶ Tziarras Zenonas, *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security*, όπ.π. σσ.13-21.

¹⁶⁷ Μυγιάκης Μ, «Success Story ενεργειακό τοπίο με το Ισραήλ», *Ελεύθερος Τύπος*, 11/8/2013, σ.8.

¹⁶⁸ «Cyprus-Greece-Israel 4th Trilateral Summit Declaration», 8 May 2018, pio.gov.cy.

¹⁶⁹ Tziarras Zenonas, «Israel-Cyprus-Greece: A Comfortable Quasi-Alliance, Mediterranean Politics», *Routledge*, Vol.21, No.3, (2016), σσ.407-427.

https://www.academia.edu/20431426/Israel_Cyprus_Greece_a_Comfortable_Quasi_Alliance

¹⁷⁰ Στεργίου Ανδρέας, Ulusoy Kivanc, Blondheim Menahem, *Σύγκρουση και Ενημερία: Γεωπολική και Ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο*, όπ.π. σσ.140-142.

Επιπλέον, η συνεργασία φαίνεται να εξυπηρετεί τους διπλωματικούς στόχους των κρατών, δηλαδή την προώθηση αλληλεγγύης σε θέματα εθνικών συμφερόντων, όπως το Κυπριακό, το Ελληνο-Τουρκικό, το Παλαιστινιακό εξαιτίας των συγκρουσιακών σχέσεων με την Τουρκία. Παρόλο λοιπόν που η κατασκευή ενός αγωγού για τη σύνδεση των κοιτασμάτων της λεκάνης της Λεβαντίνης με την Τουρκία θα αποτελούσε μια οικονομικότερη λύση, η λύση αυτή αποφεύγεται για λόγους πολιτικούς.

Οι ετήσιες συσκέψεις που πραγματοποιούνται μεταξύ των τριών κρατών περιλαμβάνουν μια ευρεία ατζέντα θεμάτων που στοχεύουν στην ενίσχυση της συνεργασίας και τη διεύρυνση της συνεργασίας με κράτη που συγκλίνουν οι σκοποί τους. Στην ίδια βάση στηρίζεται και η τριμερής συνεργασία Ελλάδος-Κύπρου-Αιγύπτου καθώς κατά την 6^η Τριμερή διάσκεψη συμφωνήθηκε η εγκαθίδρυση περιφερειακής συνεργασίας του EMGF.

Σε διεθνές επίπεδο, το τρίγωνο «Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ» υποστηρίζεται από τις ΗΠΑ όπως αποδεικνύει η παρουσία του υπουργού εξωτερικών Μάικ Πομπέο στην 6^η σύσκεψη τον Μάρτιο του 2019, όπου υπεγράφη διακυβερνητική συμφωνία για τον East Med. Για την Ουάσιγκτον η τριμερής επρόκειτο να συμβάλει στη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης της ΕΕ από τη Ρωσία προωθώντας την αύξηση της δικής της επιρροής. Στην ΑΜ δραστηριοποιούνται, οι αμερικανικών συμφερόντων, πετρελαϊκές εταιρίες Noble Energy και Sevron και ως εκ τούτου επιθυμούν τη διαφύλαξη των συμφερόντων των εταιριών. Έτσι, οι ΗΠΑ διεξάγουν τις ναυτικές ασκήσεις Noble Dina στην ΑΜ από την Ελλάδα, τη Γαλλία, το Ισραήλ, την Κύπρο και τις ΗΠΑ. Επίσης την τριμερή υποστηρίζει και η ΕΕ καθώς τα ενεργειακά έργα συμβάλλουν στην ενεργειακή ασφάλειά της και δεδομένου ότι έχουν χαρακτηριστεί έργα κοινού ενδιαφέροντος, η ΕΕ αναλαμβάνει τη χρηματική υποστήριξη αυτών. Συνεπώς, η τριμερής αυξάνει τη γεωπολιτική σημασία των κρατών.

Εξετάζοντας την ενέργεια ως γεωπολιτικό δείκτη παρατηρούμε ότι η ΑΜ αποτελεί ένα σύστημα απειλών και ευκαιριών στο οποίο συμμετέχουν και εξωπεριφερειακοί δρώντες. Η ενέργεια αποτελεί παράγοντα γεωπολιτικής ισχύος καθώς η κατοχή υδρογονανθράκων ή η διαμετακομιστική ικανότητα ενός κράτους συμβάλλει στην εθνική ασφάλεια. Παράλληλα όμως η ενέργεια χρησιμοποιείται ως ένα παίγνιο πολιτικής ισχύος μέσα από το οποίο οι δρώντες επιδιώκουν γεωπολιτικές ανακατατάξεις. Η σύμπτωση συμφερόντων οδηγεί σε συνεργασίες που στοχεύουν στην αντιμετώπιση απειλών χρησιμοποιώντας την ενέργεια ως παράγοντα εξωτερικής εξισορρόπησης¹⁷¹. Από την ανάλυση του υποσυστήματος προκύπτει το συμπέρασμα ότι σε ένα ασταθές διεθνές σύστημα οι χώρες που διαθέτουν, εν δυνάμει, ενεργειακούς πόρους τείνουν να χρησιμοποιούν ενεργειακές πολιτικές συνεργασίας για να αυξήσουν την εθνική τους ασφάλεια, ενώ οι χώρες που δεν διαθέτουν ενεργειακούς πόρους τείνουν να αυξάνουν την επιθετικότητα στα όμορα κράτη χρησιμοποιώντας ως αφορμή το ενεργειακό για την αύξηση πολιτικής ισχύος. Το μέγεθος της επιθετικότητας διαμορφώνεται ανάλογα με την ισχύ του κράτους. Ως εκ τούτου, στην ΑΜ αναδεικνύεται η γεωπολιτική σημασία της Αιγύπτου και του Ισραήλ εξαιτίας των πλούσιων κοιτασμάτων που χρησιμοποιούνται για την αύξηση της ενεργειακής διπλωματίας με τους διεθνείς και περιφερειακούς δρώντες. Επιπλέον, αναδεικνύεται και η ισχύς της Τουρκίας εξαιτίας των πολιτικών άσκησης επιρροής χρησιμοποιώντας το ενεργειακό αλλά και τον διαμετακομιστικό της ρόλο στο υποσύστημα της ΑΜ.

---

¹⁷¹ Στρατηγική που ακολουθείται για να εξισορροπήσει απειλές που προκύπτουν από το εξωτερικό.

3. Ενεργειακή πολιτική Ελλάδος-Κύπρου-Τουρκίας

Οι ενεργειακές στρατηγικές δύνανται να σχεδιαστούν από ενέργειες όπως, έρευνα και εξόρυξη υδρογονανθράκων, δημιουργία ενεργειακών υποδομών και συνεργασίες που αφορούν την ενέργεια. Οι ανωτέρω πολιτικές στοχεύουν στην ενεργειακή ασφάλεια ενώ παράλληλα αποτελούν γεωπολιτικό παράγοντα που αυξάνει τη γεωπολιτική ισχύ. Ως εκ τούτου, η εσωτερική και εξωτερική διάσταση της ενεργειακής πολιτικής είναι στενά συνδεδεμένη.¹⁷² Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζονται οι σημαντικότερες ενεργειακές στρατηγικές, σε εθνικό επίπεδο, που ακολουθούν και σχεδιάζουν η Ελλάς, η Κύπρος και η Τουρκία για την επίτευξη ενεργειακής ασφάλειας και τον επαναπροσδιορισμό της γεωπολιτικής τους θέσης.

3.1. Ενεργειακή πολιτική της Ελλάδος

Η Ελλάς όντας κράτος μέλος της ΕΕ καθορίζει την ενεργειακή της πολιτική η οποία δεν διαφοροποιείται ιδιαίτερα από την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ¹⁷³. Η ενεργειακή εξάρτηση¹⁷⁴ της Ελλάδος κυμαίνεται στο 71,07%, ποσοστό που τείνει να αυξηθεί εξαιτίας της αύξησης της ζήτησης και του προγράμματος της απολιγνιτοποίησης που σχεδιάζεται να έχει ολοκληρωθεί μέχρι το 2028, σύμφωνα με τους ευρωπαϊκούς σχεδιασμούς για την προστασία του περιβάλλοντος, γεγονός που καθιστά την Αθήνα ενεργειακά ευάλωτη απειλώντας την εθνική και ενεργειακή της ασφάλεια. Στο πλαίσιο αυτό το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) της Ελληνικής Κυβερνήσεως διαμορφώνει πέντε προτεραιότητες ενεργειακής πολιτικής για την περίοδο 2021-2030 σε εθνικό επίπεδο για την ενεργειακή ασφάλεια:¹⁷⁵

---

¹⁷² Χαροκόπος Μιχάλης, «Ενεργειακή Διπλωματία», όπ.π. σ.8.

¹⁷³ Μεξαρτάσογλου Δημήτρης, Σταμπολής Κωστής & Χατζηβασιλειάδης Ιωάννης, «Ο Ελληνικός Ενεργειακός Τομέας, Ετήσια Έκθεση 2019», *Ινστιτούτο Ενέργειας IENE*, (2019), σ.17.

<https://www.iene.gr/articlefiles/file/meletes/iene-meleti-2019.pdf>

¹⁷⁴ Ο δείκτης της ενεργειακής εξάρτησης είναι το άθροισμα των ενεργειακών εισαγωγών προς το άθροισμα της εγχώριας κατανάλωσης ενέργειας.

¹⁷⁵ *Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας*, «Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα», Αθήνα, (2019), σ.157.

<http://www.opengov.gr/minenv/wpcontent/uploads/downloads/2019/11/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%A3%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%95%CE%BD%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE>

1. Διαφοροποίηση πηγών & οδεύσεων από τις τρίτες χώρες.
2. Ανάδειξη της χώρας σε περιφερειακό ενεργειακό κόμβο.
3. Μείωση ενεργειακής εξάρτησης και ανάπτυξη ενεργειακών πηγών.
4. Συστήματα αποθήκευσης ενέργειας.
5. Ετοιμότητα αντιμετώπισης κρίσεων.

3.1.1. Ενεργειακά δίκτυα

Σε ζητήματα ανάπτυξης δικτύων ενέργειας σημαντικό ρόλο λαμβάνει η αποθήκευση υδρογονανθράκων για στρατηγικούς λόγους. Ως εκ τούτου, η αναβάθμιση λειτουργίας του τερματικού σταθμού ΥΦΑ στη Ρεβυθούσα αυξάνει την αποθηκευτική χωρητικότητα, δεδομένου ότι προστέθηκε 3^η δεξαμενή αποθήκευσης το 2018. Ένα επιπλέον έργο που σχεδιάζεται είναι η δημιουργία υπόγειας αποθήκης φυσικού αερίου (ΥΑΦΑ) στο εξαντληθέν κοιτάσμα της Νότιας Καβάλας (1973) με σκοπό την αύξηση της αποθηκευτικής ικανότητας για την αντιμετώπιση ενδεχόμενης ενεργειακής κρίσης. Το έργο έχει στρατηγική σημασία εξαιτίας της εγγύτητας του εξαντληθέντος κοιτάσματος με τους διερχόμενους αγωγούς της περιοχής¹⁷⁶. Η Ρεβυθούσα σε συνδυασμό με τον υπό κατασκευή πλωτό σταθμό αεριοποίησης ΥΦΑ της Αλεξανδρούπολης (FSRU)¹⁷⁷ έχουν σχεδιαστεί για να εισάγουν ΥΦΑ από κράτη κυρίως της Μέση Ανατολή & Βόρεια Αφρική και του σχιστολιθικού των ΗΠΑ προωθώντας το φυσικό αέριο μέσω αγωγών προς την ΕΕ. Η εν λόγω κίνηση πρόκειται για πολιτική που μειώνει τον διαμετακομιστικό ρόλο της Τουρκίας.

Ο διακρατικός αγωγός Trans Adriatic Pipeline¹⁷⁸ (TAP), ο οποίος αποτελεί μέρος ενός συστήματος αγωγών που δημιουργούν τον επονομαζόμενο Νότιο διάδρομο¹⁷⁹ μεταφέρει φυσικό αέριο από τα κοιτάσματα του Σαχ Ντενίζ II του Αζερμπαϊτζάν προς την ΕΕ μέσω της Γεωργίας,

[E% B5% CE% B9% CE% B1-% CE% BA% CE% B1% CE% B9-% CF% 84% CE% BF-% CE% 9A% CE% BB% CE% AF% CE% BC% CE% B1-% CE% 95% CE% A3% CE% 95% CE% 9A.pdf](#)

¹⁷⁶ Στο διαγωνισμό αδειοδότησης του έργου που διεξήχθη τον Ιούνιο του 2020 εκδηλώθηκε ενδιαφέρον από τη ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ-ΔΕΣΦΑ και την Energean.

¹⁷⁷ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε τον Ιούνιο του 2021 πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης για την κατασκευή του νέου τερματικού σταθμού 166,7 εκατομμύρια ευρώ.

¹⁷⁸ Συνεργαζόμενες εταιρίες SOCAR, Snam, BP, Fluxys, Enagas & Axpo.

¹⁷⁹ Ο Νότιος Διάδρομος περιλαμβάνει τους αγωγούς: SCPX (South Caucasus Pipeline Expansion), TANAP (Trans-Anatolian Pipeline) και TAP (Trans Adriatic Pipeline).

Τουρκίας, Ελλάδος και Αλβανίας¹⁸⁰. Στον ήδη κατασκευασμένο αγωγό σχεδιάζονται διασυνδέσεις κάθετων αγωγών, όπως ο σχεδιαζόμενος αγωγός IGB¹⁸¹ ο οποίος συνδέεται με τον ΤΑΡ μεταξύ Κομοτηνής και Βουλγαρίας (Stara Zagora)¹⁸² και ο οποίος θα συνδέεται με άλλους αγωγούς στα Βαλκάνια^{183, 184}. Το δίκτυο αγωγών δύναται να ενισχύσουν επιπλέον πηγές φυσικού αερίου συνδεδεμένες με τον τερματικό σταθμό της Ρεβυθούσας και τον υπό κατασκευή πλωτό σταθμό Αλεξανδρούπολης. Ένας ακόμη αγωγός, ο East Med¹⁸⁵ σχεδιάζεται να συνδέσει τα ανακαλυφθέντα κοιτάσματα της λεκάνης της Λεβαντίνης στην ΑΜ μέσω ενός διακρατικού θαλάσσιου αγωγού που θα περνάει από το Ισραήλ, την Κύπρο, την Ελλάδα καταλήγοντας στην Ιταλία και από εκεί διοχετεύεται στο υπόλοιπο Ευρωπαϊκό ενεργειακό σύστημα. Το μνημόνιο κατανόησης μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών υπεγράφη στη Λευκωσία το 2017. Επιπλέον σχεδιάζεται και ο αγωγός Poseidon¹⁸⁶, ο οποίος θα ξεκινάει, μεταφέροντας φυσικό αέριο από την Κασπία, από τα Ελληνο-Τουρκικά σύνορα καταλήγοντας στην Ιταλία, με τον εν λόγω αγωγό μπορεί να συνδεθεί και ο αγωγός EastMed. Τα ανωτέρω έργα διακρατικών αγωγών θεωρούνται από την ΕΕ έργα κοινού ενδιαφέροντος, εφόσον ενισχύουν τη διαφοροποίηση και μειώνουν την εξάρτησή της.

Στον τομέα των ηλεκτρικών δικτύων ανανεώνεται η υπάρχουσα διασύνδεση της Ελλάδος με τα περιφερειακά κράτη όπως της Ιταλίας, Αλβανίας, Β. Μακεδονίας, Βουλγαρίας, Τουρκίας ενώ σχεδιάζεται διασύνδεση της Ελλάδος-Κύπρου-Ισραήλ μέσω του έργου EuroAsia όπως επίσης και η δημιουργία του έργου Euro Africa Interconnector που θα μεταφέρει ηλεκτρική ενέργεια στην Ελλάδα-Κύπρο-Αίγυπτο. Βέβαια προτεραιότητα έχει η καλωδιακή ένωση, με το ηπειρωτικό έδαφος, των μη διασυνδεδεμένων νησιών, πολιτική που θα σταματήσει την κατανάλωση πετρελαίου για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας συμβάλλοντας στην ενεργειακή ασφάλεια.

Τέλος, προωθούνται συνεργασίες σε θέματα ενέργειας, σε διμερές επίπεδο με την Ιταλία, όπου υπεγράφη κοινή διακήρυξη στις 14/09/2017 μεταξύ υπουργών, σε τριμερές με τα σχήματα

---

¹⁸⁰ Υπουργείο Εξωτερικών, «Ενεργειακή Διπλωματία», mfa.gov.gr.

¹⁸¹ Συνεργαζόμενες εταιρίες: Bulgarian Energy Holding, ΔΕΠΑ, EDISON.

¹⁸² Υπεγράφη διακρατική συμφωνία στις 10/10/2019.

¹⁸³ Ο IGB θα ενώνεται, μέσω αντιστοίχων διασυνδέσεων της Βουλγαρίας με το εθνικό δίκτυο μεταφοράς αερίου της Ρουμανίας (Γκιούργκεβο) (IBR), της Σερβίας (IBS) της Ουγγαρίας (IRH).

¹⁸⁴ Δουδούμης Γεώργιος, *Η Βαλκανική Σκακιέρα*, (ΕΛΙΣΜΕ, Αθήνα, 2020) σσ.19-26.

¹⁸⁵ Συνεργαζόμενες εταιρίες: Edison & ΥΑΦΑ ΠΟΣΕΙΔΩΝ.

¹⁸⁶ Συνεργαζόμενες εταιρίες: ΔΕΠΑ και EDISON.

«Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ¹⁸⁷», «Ελλάδα-Κύπρος-Αίγυπτος¹⁸⁸», «Ελλάδα-Κύπρος-Ιορδανία¹⁸⁹», «Ελλάδα-Κύπρος-Παλαιστινιακή Αρχή¹⁹⁰»¹⁹¹ όπως επίσης και σε πολυμερή συνεργασία με το EMGF. Οι ενεργειακές συμφωνίες περιλαμβάνουν θέματα όπως συνεργασία για τη δημιουργία διακρατικών έργων που περιλαμβάνουν υδρογονάνθρακες και ΑΠΕ, ώστε να συμβάλλουν στην ενεργειακή ασφάλεια. Οι στρατηγικές ενεργειακής ασφάλειας σαφώς επηρεάζουν τις γεωπολιτικές εξελίξεις της περιοχής, ωστόσο, από μόνες τους δεν μειώνουν το ενεργειακό ισοζύγιο του κράτους, συνεπώς, είναι απαραίτητη η παραγωγή ενέργειας στο εσωτερικό, όπως προβλέπεται στο ΕΣΕΚ.

3.1.2. Εσωτερική παραγωγή & οριοθετήσεις θαλασσίων ζωνών

Η ενεργειακή παραγωγή της Ελλάδος βασίζεται στον λιγνίτη, ως εγχώριο καύσιμο και στην παραγωγή πετρελαίου από το ενεργό κοιτάσμα Πρίνου στη Θάσο από το 1974. Οι ανάγκες περιβαλλοντικών πολιτικών προστασίας επιβάλλουν την απανθρακοποίηση και τη μετάβαση προς τις ΑΠΕ. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat η εγχώρια παραγωγή των ΑΠΕ για το έτος 2019 έφτασε το 19,67% ενώ η Αθήνα έχει θέσει ως στόχο συμμετοχής των ΑΠΕ στο ενεργειακό μείγμα, να ανέλθει σε ποσοστό 35% μέχρι το 2030, ενώ όσον αφορά την παραγωγή ηλεκτρική ενέργειας ο στόχος αγγίζει το 60%¹⁹². Ο φιλόδοξος στόχος του ΕΣΕΚ που προβλέπει εσωτερική παραγωγή από τις ΑΠΕ μας προβληματίζει για την προέλευση του υπόλοιπου ενεργειακού μείγματος 65%, δεδομένου του στόχου της απολιγνιτοποίησης που επιβαρύνει το ενεργειακό ισοζύγιο της χώρας. Ως εκ τούτου, αναδεικνύεται η σημασία παραγωγής φυσικού αερίου που δύναται να αποτελέσει το μεταβατικό καύσιμο για την ενεργειακή ασφάλεια.

Σύμφωνα με γεωλογικές έρευνες η ΑΜ έχει αποκτήσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις διεθνείς πετρελαϊκές εταιρίες εξαιτίας της γεωλογίας του υπεδάφους γεγονός που μετατρέπει, υπό προϋποθέσεις, την Ελλάδα σε παραγωγό υδρογονανθράκων¹⁹³ που συμβάλλει στη μείωση της εξάρτησης και την εξισορρόπηση του ενεργειακού ισοζυγίου. Για την έρευνα και εκμετάλλευση

---

¹⁸⁷ Υπεγράφη στις 8/8/2013 Μνημόνιο συνεργασίας στη Λευκωσία και έκτοτε διευρύνει τους τομείς συνεργασίας.

¹⁸⁸ Η Συνεργασία ξεκίνησε το 2014 και η πρώτη σύνοδος πραγματοποιήθηκε στις 07/02/2016 στο Κάιρο όπου υπεγράφη μνημόνιο κατανόησης.

¹⁸⁹ Η συνεργασία ξεκίνησε το 2016 και η πρώτη σύνοδος πραγματοποιήθηκε στις 16 Ιανουαρίου 2018 στη Λευκωσία όπου υπεγράφη μνημόνιο κατανόησης.

¹⁹⁰ Πρώτη διυπουργική διάσκεψη των τριών μερών στην Αθήνα στις 17/12/2018.

¹⁹¹ Υπουργείο Ενέργειας & Περιβάλλοντος, «Τριμερείς συνεργασίες Ελλάδος στον τομέα της Ενέργειας», ypen.gov.gr

¹⁹² Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, «Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα,» όπ.π. σ.30.

¹⁹³ Σύμφωνα με τον πρόεδρο ΕΔΕΥ, Γιάννη Μπασιά, ύστερα από την έρευνα για τη δυνατότητα υλοποίησης παραγωγής τα κοιτάσματα θα πρέπει να είναι πάνω από 500 εκατ. Βαρέλια.

των ενεργειακών πόρων στην υφαλοκρηπίδα η Ελλάς επιδιώκει οριοθέτηση ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας¹⁹⁴ με τα αντικείμενα και παρακείμενα κράτη¹⁹⁵. Ωστόσο, έχει προχωρήσει σε οριοθέτηση μόνο με τα ακόλουθα κράτη:

- Το 2009 με την Αλβανία, η οποία κρίθηκε αντισυνταγματική από την Αλβανία και δεν επικυρώθηκε από τα Τίρανα.
- Το 1977 οριοθέτησε υφαλοκρηπίδα με την Ιταλία και στις 9/06/2020 υπεγράφη και η οριοθέτηση της ΑΟΖ, η οποία συμπίπτει με αυτή της υφαλοκρηπίδας.¹⁹⁶
- Και στις 6/08/2020 υπεγράφη συμφωνία μερικής οριοθέτησης¹⁹⁷ ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας με την Αίγυπτο μέχρι τον 28^ο μεσημβρινό¹⁹⁸ η οποία τέθηκε σε ισχύ από τον Νοέμβριο 2020.

Επιπλέον, ο Νόμος 4001/2011 προέβλεπε ότι ελλείπει οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών με γειτονικά κράτη λαμβάνεται υπόψη η αρχή της μέσης γραμμής από τις γραμμές βάσης. Ο ίδιος νόμος προέβλεπε τη σύσταση της Ελληνικής Διαχειριστικής Εταιρίας Υδρογονανθράκων (ΕΔΕΥ) για την έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων, αρμόδια για τις αδειοδοτήσεις μελετών στην περιοχή. Σήμερα έχουν παραχωρηθεί θαλάσσια και χερσαία οικόπεδα, στα δυτικά της Ελλάδος και νοτιοδυτικά της Κρήτης¹⁹⁹, σε διεθνείς πετρελαϊκές εταιρίες^{200, 201} για τη διεξαγωγή ερευνών. Ωστόσο, τροχοπέδη σε περαιτέρω ενέργειες στο Αιγαίο και την ΑΜ αποτελεί η επιθετική πολιτική της Τουρκίας η οποία ακολουθεί πρακτικές δημιουργίας τετελεσμένου όπως είχε συμβεί με το κοίτασμα Μπάμπουρας²⁰².

Η ενεργειακή διπλωματία της Ελλάδος στοχεύει στην προώθηση ενεργειακών συνεργασιών στην ΑΜ, τη δημιουργία δικτύων διαφοροποίησης ενεργειακών πηγών και την έρευνα και

---

¹⁹⁴ Η υφαλοκρηπίδα υφίσταται *ab initio* και *ipso facto* χωρίς να προϋποθέτει ανακήρυξη της ΑΟΖ, ωστόσο, όταν υπάρχουν παρακείμενες και αντικείμενες ακτές σε απόσταση μικρότερη των 400νμ είναι αναγκαία η ανακήρυξη και κατόπιν η οριοθέτηση σε διμερές επίπεδο για τον καθορισμό των ορίων.

¹⁹⁵ Φασλής Χρήστος, «Η Ανακήρυξη και Οριοθέτηση της Ελληνικής ΑΟΖ», *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, Μάρτιος (2018), σσ.1-3.

<https://www.foreignaffairs.gr/articles/71679/xristos-faslis/i-anakiryksi-kai-oriothetisi-tis-ellinikis-aoz>

¹⁹⁶ Έχει πλέον επικυρωθεί από την Ιταλία τον Μάρτιο του 2021.

¹⁹⁷ Δεν ακολουθείται η αρχή της μέσης γραμμής.

¹⁹⁸ Επικυρώθηκε τον Αύγουστο του ίδιου έτους από την Αίγυπτο.

¹⁹⁹ Βλ. Εικόνα 2.

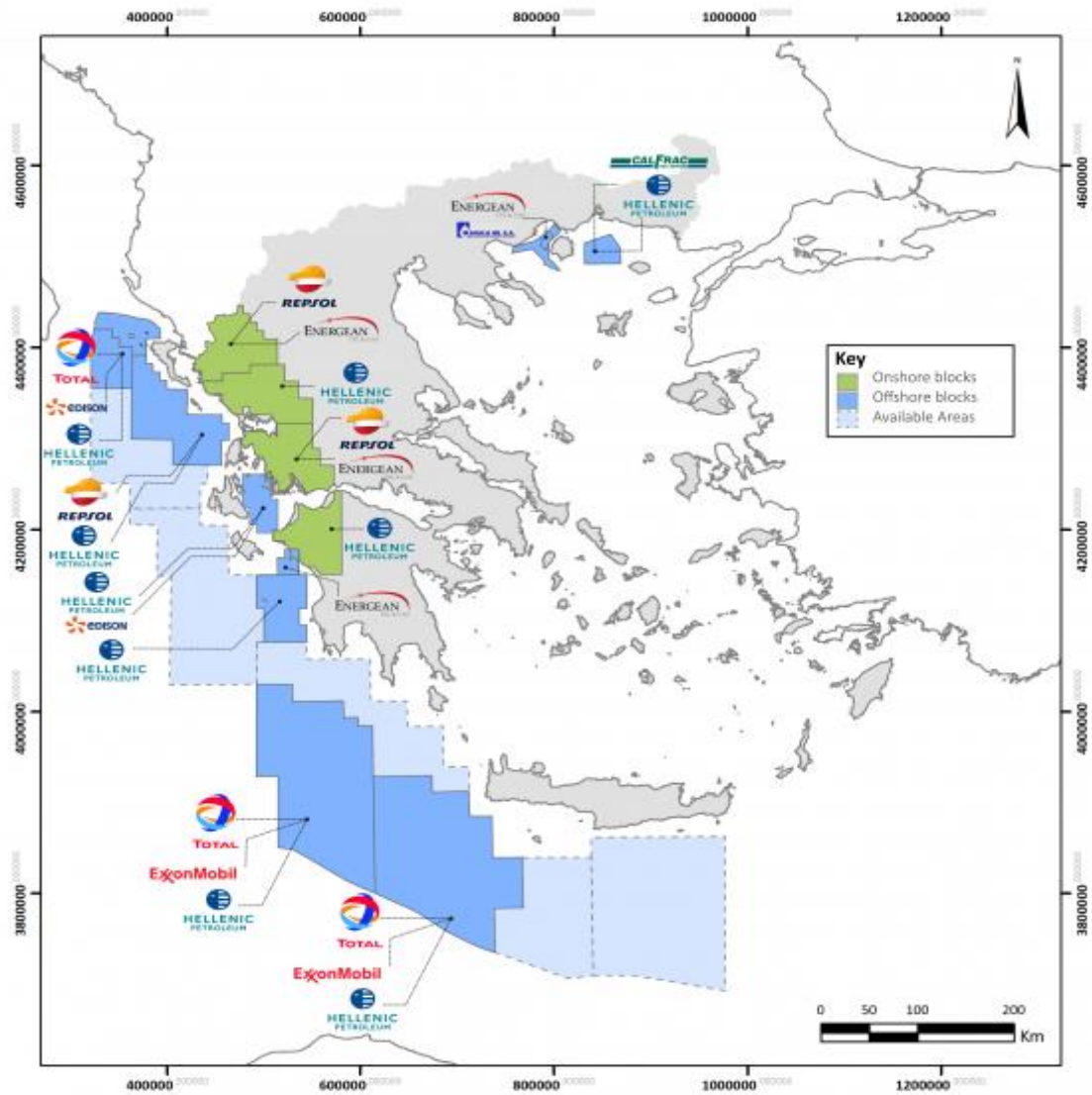
²⁰⁰ Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, «Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα», όπ.π. σ.162.

²⁰¹ Υπουργείο Ενέργειας και Περιβάλλοντος, «Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων», Νομοθετικό Πλαίσιο, *ypen.gov*.

²⁰² Το 1976 με το πρακτικό της Βέρνης, αποφασίστηκε μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, στο πλαίσιο διαπραγματεύσεων για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, η παύση διεξαγωγής ερευνών ή εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στο Αιγαίο. Ως εκ τούτου, το ανακαλυφθέν κοίτασμα Μπάμπουρας παρέμεινε ανεκμετάλλευτο.

ανακάλυψη υδρογονανθράκων, δημιουργώντας ένα πακέτο παραγωγής-διαμετακόμισης που προασπίζεται τους κατεξοχήν, βορειοατλαντικούς συμμάχους και καθιστά την Ελλάδα ενεργειακό κόμβο με τα έργα διεθνούς ενδιαφέροντος. Πρόκειται για στρατηγικές αύξησης της γεωπολιτικής ισχύος που έχουν ως επακόλουθο την αύξηση της εθνικής και ενεργειακής ασφάλειας και την ανάσχεση της Τουρκίας.

Εικόνα 2. Τρέχουσες έρευνες Υδρογονανθράκων

Πηγή: ΕΔΕΥ.

3.2. Ενεργειακή πολιτική της Κύπρου

Η εξάρτηση της Κύπρου κυμαίνεται σε ποσοστό 89,9% από εισαγωγές σε πετρέλαιο. Η Κύπρος πρόκειται για κράτος που δεν έχει διασυνδεθεί με αγωγούς φυσικού αερίου και καλώδια ηλεκτρικής ενέργειας με τα υπόλοιπα κράτη, αυτό οδηγεί σε αυξημένες τιμές στον ηλεκτρισμό απειλώντας την ενεργειακή ασφάλεια του κράτους. Η ενεργειακή πολιτική της Λευκωσίας χαράσσεται με γνώμονα την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ, συνεπώς, οι ενεργειακές στρατηγικές της κυβέρνησης σύμφωνα με το Εθνικό Σχέδιο Διακυβέρνησης για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΔΕΚ) μέχρι το 2030 είναι οι ακόλουθες²⁰³:

1. Αξιοποίηση των υδρογονανθράκων.
2. Βιώσιμη και ανταγωνιστική αγορά ενέργειας.
3. Αύξηση χρήσης των ΑΠΕ και μείωση ενεργειακών εκπομπών.
4. Μετατροπή της Κύπρου σε ενεργειακό κόμβο.

3.2.1. Ενεργειακά δίκτυα

Τα έργα ενεργειακών υποδομών φυσικού αερίου που σχεδιάζονται:

- CyprusGas2EU για τη δημιουργία πλωτής μονάδας αεριοποίησης ΥΦΑ στο Βασιλικό
- Σταθμός Υγροποίησης Φυσικού Αερίου (ΣΥΦΑ)
- EastMed pipeline
- EuroAsia interconnector
- EuroAffrica interconnector

Για την εισαγωγή φυσικού αερίου σχεδιάζεται το έργο (CyprusGas2EU) που περιλαμβάνει πλωτή μονάδα αποθήκευσης και επανααεριοποίησης ΥΦΑ και έναν αγωγό που θα συνδέεται με την ηλεκτροπαραγωγική μονάδα στο Βασιλικό. Το έργο κατά μεγάλο ποσοστό είναι χρηματοδοτούμενο²⁰⁴ από την ΕΕ και αναμένεται να είναι έτοιμο τον Ιούνιο του 2023²⁰⁵. Η περιοχή στο

---

²⁰³ Ministry of Energy, Commerce and Industry, «Integrated National Energy and Climate Plan: Under Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and climate action», Republic of Cyprus, January (2020), σ.47.

https://energy.gov.cy/assets/entipo-iliko/cy_final_NECP.pdf

²⁰⁴ Χρηματοδότηση 101,255 εκατομμύρια από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

²⁰⁵ «CPP official pledges consortium's determination to complete LNG terminal project at Vassiliko by June 2023», *Reporter*, November 2021.

Βασιλικό αποτελεί ζώνη βαριάς βιομηχανίας και ενεργειακό κέντρο, καθώς στην περιοχή σχεδιάζονται ενεργειακά έργα ενώ ήδη υπάρχουν εγκαταστάσεις εισαγωγής αποθήκευσης και διανομής πετρελαίου²⁰⁶.

Για την προώθηση των ανακαλυφθέντων ενεργειακών πόρων στη διεθνή αγορά πραγματεύεται πιθανό έργο μετατροπής του φυσικού αερίου σε υγρή μορφή LNG, που θα μεταφέρεται με δεξαμενόπλοια. Η κατασκευή χερσαίου σταθμού υγροποίησης φυσικού αερίου στο Βασιλικό αποτελεί επιπλέον λύση που έχει προταθεί από την Noble Energy²⁰⁷ και Delek, οι οποίες υπέγραψαν μνημόνιο συναντίληψης με την Κύπρο, τον Ιούνιο του 2013, για την κατασκευή ΣΥΦΑ. Ωστόσο, η επιβεβαιωτική εξόρυξη και η πτώση τιμών του πετρελαίου που ακολούθησε, οδήγησε σε απόσυρση του ενδιαφέροντος από τις εταιρίες. Παρόλα αυτά η εταιρία Exxon Mobil²⁰⁸ και η Λευκωσία επιμένουν στην υλοποίηση του έργου. Τέλος, ο σχεδιαζόμενος αγωγός φυσικού αερίου EastMed (Βλ. κεφ. 3.1.1) εντάσσεται στις ενεργειακές στρατηγικές της Κύπρου, δεδομένου ότι επιτυγχάνεται η πρώτη διακρατική διασύνδεση φυσικού αερίου που συμβάλλει στην ενεργειακή ασφάλεια της ίδιας και της ΕΕ.

Σχετικά με τις υποδομές ηλεκτρικής ενέργειας τα σχεδιαζόμενα διακρατικά καλώδια EuroAsia και EuroAfrica interconnector συνδέονται με τα εθνικά δίκτυα ηλεκτρικής ενέργειας, συμβάλλοντας στη διασύνδεση της Κύπρου με τα υπόλοιπα κράτη της περιοχής. Επιπλέον, μειώνει τους ενεργειακούς και περιβαλλοντικούς κινδύνους, διότι προβλέπεται η ενσωμάτωση των ΑΠΕ για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Τα έργα σχεδιάζεται να έχει ολοκληρωθεί το 2023-2025.

Η Κύπρος έχει ανάγκη από σταθερό επενδυτικό κλίμα το οποίο προσπαθεί να επιτύχει με διμερείς και πολυμερείς συνεργασίες που περιλαμβάνουν τον τομέα της ενέργειας, είτε είναι σε διμερές επίπεδο με την Αίγυπτο και το Ισραήλ, είτε σε τριμερές με τα ακόλουθα σχήματα «Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ», «Ελλάδα-Κύπρος-Αίγυπτος», «Ελλάδα-Κύπρος-Ιορδανία», «Ελλάδα-Κύπρος-Παλαιστινιακή Αρχή» όπως επίσης και σε πολυμερές επίπεδο με το EMGF που βελτιώνουν την καλή γειτονία.

---

²⁰⁶ Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας «Υπηρεσία Υδρογονανθράκων, Χωροταξικό Σχέδιο Βασιλικού», meci.gov.cy.

²⁰⁷ Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, «Υπηρεσία Υδρογονανθράκων, Τερματικό LNG», meci.gov.cy.

²⁰⁸ «Επιμένει σε τερματικό φυσικού αερίου στην Κύπρο η Exxon Mobil», *Energypress*, Δεκέμβρης 2018.

3.2.2. Εσωτερική παραγωγή & οριοθετήσεις θαλασσιών ζωνών

Σήμερα οι εγχώριοι πόροι που συμπληρώνουν το ενεργειακό μείγμα προέρχονται από τις ΑΠΕ²⁰⁹ όπου το ποσοστό των ΑΠΕ για το 2019, σύμφωνα με την Eurostat, βρίσκεται στο 8,5%. Ο εθνικός στόχος για τις ανανεώσιμες πηγές φθάνει το 23% του συνολικού ενεργειακού μείγματος μέχρι και το 2030²¹⁰.

Η Λευκωσία για την αξιοποίηση των υδρογονανθράκων έσπευσε σε μια σειρά από ενέργειες. Το 2003 οριοθέτησε την ΑΟΖ με την Αίγυπτο, αφήνοντας ενδεχόμενο αναθεώρησης της συμφωνίας στα σημεία που μπλέκονται τα τριεθνή, το 2007 οριοθέτησε με τον Λίβανο που ωστόσο, εκκρεμεί η επικύρωση από τη Βηρυτό και τέλος το 2010 οριοθέτησε με το Ισραήλ με την αρχή της μέσης γραμμής. Επιπλέον ο νόμος 4(I)/2007 περί υδρογονανθράκων προβλέπει ότι η κυριότητα των υδρογονανθράκων ανήκει στην Κυπριακή Δημοκρατία εφόσον αυτοί βρεθούν σε οποιοδήποτε σημείο των θαλασσιών της ζωνών²¹¹.

Ύστερα από τη ρύθμιση κανονιστικού πλαισίου σχετικά με τις διαδικασίες χορήγησης αδειών και την ίδρυση ΔΕΦΑ, η Λευκωσία έσπευσε σε διεξαγωγή έκδοσης αδειοδοτήσεων για έρευνες σε θαλάσσια τεμάχια. Συνολικά έχουν διεξαχθεί τρεις γύροι. Στις 4 Μαΐου 2007 ξεκίνησε ο πρώτος γύρος αδειοδοτήσεων υδρογονανθράκων που αφορούσε τα ερευνητικά τεμάχια 1,2,4-12²¹²,²¹³. Ο δεύτερος ξεκίνησε στις 11 Φεβρουαρίου 2012 για τα οικόπεδα 1-11 και το 13, η τρίτη πρόσκληση για υποβολή αιτήσεων των τεμαχίων 6,8 και 10 διεξήχθη στις 21 Δεκεμβρίου 2016 ενώ το 2018 ξεκίνησε η διαδικασία για την χορήγηση αδειών στο οικόπεδο 7²¹⁴. Οι περισσότερες αδειοδοτήσεις δόθηκαν σε δυτικές εταιρίες²¹⁵, όπως ENI, Total, ExxonMobil και Noble energy. Οι ανακαλύψεις των κοιτασμάτων Αφροδίτη, Καλυψώ και Γλαύκος δεν έχουν αξιοποιηθεί μέχρι στιγμής για την παραγωγή ενέργειας.

---

²⁰⁹ Ministry of Energy Commerce and Industry, «Integrated National Energy and Climate Plan», ό.π. σ.179.

²¹⁰ Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, «Στρατηγικό Σχέδιο 2021-2023», σ.18.

<https://energy.gov.cy/assets/entipo-iliko/HYPER-LINK-%20%CE%A3%CE%A4%CE%A1%CE%91%CE%A4%CE%97%CE%93%CE%99%CE%9A%CE%9F%20%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%202021-2023-%CE%A5.%CE%95.pdf>

²¹¹ Νόμος 4(I)/2007, Περί υδρογονανθράκων (Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση).

²¹² Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, «Υπηρεσία Υδρογονανθράκων, 1^{ος} γύρος Αδειοδοτήσεων», meci.gov.cy.

²¹³ Τελικά το 2008 παραχωρήθηκε το οικόπεδο 12 στη Noble Energy.

²¹⁴ Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, «Υπηρεσία Υδρογονανθράκων, Αδειοδοτήσεις», meci.gov.cy.

²¹⁵ Άδειες στις πετρελαϊκές εταιρίες ENI (οικόπεδα 2,3,6,7,8,9,11,12), Total (οικόπεδα 2,3,6,7,8,9,11), ExxonMobil (10), Shell (12), noble energy (12), Delek (12), Kogas (2,3,9) και Qatar petroleum (10).

Η ενεργειακή διπλωματία της Κύπρου στοχεύει στη διαφοροποίηση του ενεργειακού μείγματος, την έρευνα και αξιοποίηση υδρογονανθράκων για την κάλυψη της εθνικής και ευρωπαϊκής αγοράς, τη δημιουργία ενεργειακών υποδομών που θα αυξήσουν τη γεωπολιτική της θέση και τη συνεργασία με τα όμορα κράτη στο ενεργειακό με δυνατότητα διεύρυνσης σε άλλους τομείς για την προώθηση εθνικής ασφάλειας. Τα κοιτάσματα στην Κύπρο ενισχύουν τη συνδεσιμότητά της με την ΕΕ και των κρατών της ΑΜ²¹⁶

---

²¹⁶ Giannakopoulos Angelos, *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards peace or Conflict?*, όπ.π. σ.79.

3.3. Ενεργειακή πολιτική της Τουρκίας

Η Τουρκία είναι χώρα διέλευσης, όπου περνά πλήθος αγωγών στο έδαφός της από τις χώρες παραγωγούς στις καταναλώτριες χώρες της ΕΕ. Ωστόσο, η ενεργειακή εξάρτηση της Άγκυρας βρίσκεται στο 77,16% γεγονός που περιορίζει την εξωτερική της πολιτική.²¹⁷

Η ενεργειακή πολιτική της Τουρκίας βασίζεται στη²¹⁸:

- (1) Διαφοροποίηση διαδρομών και πηγών.
- (2) Να καταστεί περιφερειακό εμπορικό κέντρο στον τομέα της ενέργειας.
- (3) Αύξηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
- (4) Πυρηνική ενέργεια στο ενεργειακό μείγμα.

3.3.1. Ενεργειακά δίκτυα

Ιδιαίτερη έμφαση δίνει η Άγκυρα στην κατασκευή δικτύου αγωγών μεταφοράς υδρογονανθράκων²¹⁹, για την κάλυψη της εθνικής αγοράς, αλλά και την τροφοδότηση της Δύσης. Όσον αφορά τους αγωγούς πετρελαίου, από το 2006 λειτουργεί ο αγωγός Μπακού-Τιφλίδα-Γσεϊχάν²²⁰, ο οποίος μεταφέρει πετρέλαιο από τα κοιτάσματα του Αζερμπαϊτζάν, όπως επίσης και ο αγωγός Κιρκούκ-Γιουμουρταλίκ που συνδέεται με τα κοιτάσματα του Ιράκ και η λειτουργία του χρονολογείται από το 1977. Σχετικά με τους διακρατικούς αγωγούς φυσικό αέριο που διέρχονται από την Τουρκία, η πλειονότητα αυτών είναι μεγάλη, γεγονός που αναδεικνύει τη γεωπολιτική θέση της Τουρκίας. Ο αγωγός Μπακού-Τιφλίδα-Ερζερούμ²²¹ λειτουργεί από το 2006 μεταφέροντας φυσικό αέριο από τα κοιτάσματα Σαχ Ντενίζ του Αζερμπαϊτζάν στην Τουρκία, μέσω της Γεωργίας. Το 2007 ολοκληρώθηκε η κατασκευή του αγωγού ITG²²² μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδος, στην οποία μεταφέρονται τα κοιτάσματα από το εθνικό δίκτυο της Τουρκίας, η λειτουργία του αγωγού αποτελεί μέρος μιας μεγαλύτερης διασύνδεσης Τουρκίας-Ελλάδος-Ιταλίας (ITGI) που

---

²¹⁷ Eksi Muharrem, «The Role of Energy in Turkish Foreign Policy, The Turkish Yearbook of International Relations», Ankara University Faculty of Political Science, Vol.41, (2010), σ.61.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/844982>

²¹⁸ Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, «Turkey's International Energy Strategy», mfa.gov.tr.

²¹⁹ Βλ. Εικόνα 3.

²²⁰ Μέτοχοι της εταιρείας είναι: BP, AZBTC, Chevron, Statoil, TPAO, Eni, Total, Itochu, INPEX.

²²¹ Κοινοπραξία BP, Statoil, SOCAR, LUKOIL, NICO, Total και TPAO.

²²² Κοινοπραξία Edison, BOTAS και ΔΕΠΑ.

δεν έχει ολοκληρωθεί. Ο ενεργειακός διάδρομος TANAP²²³ συνδέει την Τουρκία με τα κοιτάσματα του Αζερμπαϊτζάν²²⁴, στη συνέχεια μεταφέρονται στην Ελλάδα και την Αλβανία μέσω του αγωγού TAP και από εκεί φτάνουν προς την ΕΕ.

Η Τουρκία έχει αναπτύξει συνεργασίες κοινών συμφερόντων με τη Ρωσία, όπως αποδεικνύεται από την κατασκευή των ενεργειακών διαδρόμων Blue Stream²²⁵ και TurkStream²²⁶ για τη μεταφορά του ρωσικού φυσικού αερίου στην Τουρκία, οι αγωγοί ολοκληρώθηκαν το 2003 και 2020 αντίστοιχα και αποτελούν στρατηγική κίνηση και από τις δύο χώρες, καθώς σχεδιάζεται μελλοντική σύνδεση με την ΕΕ. Το 2006 αποφασίστηκε συνεργασία μεταξύ Αιγύπτου, Συρίας, Ιορδανίας, Τουρκίας και Λιβάνου για την επέκταση του αγωγού ArabGas προς την Τουρκία και από εκεί στην ΕΕ, του οποίου η προοπτική ολοκλήρωσης σχεδιάζόταν για το 2011, ωστόσο, ο αγωγός αυτός δεν προχώρησε εξαιτίας των πολιτικών εξελίξεων και της μείωσης παραγωγής από την Αίγυπτο. Η σχεδιαζόμενη επαναλειτουργία του αγωγού επαναφέρει το θέμα στο τραπέζι εφόσον αποτελεί οικονομικότερη λύση έναντι του EastMed, παρόλα αυτά εξαιτίας πολιτικών σκοπιμοτήτων δεν φαίνεται να προωθείται.

Η Άγκυρα έχει δημιουργήσει δύο εγκαταστάσεις αποθήκευσης και αεριοποίησης LNG για τη διαφοροποίηση πηγών και την αποφυγή ενεργειακών κρίσεων. Από το 1994 λειτουργεί ο τερματικός σταθμός Ereğlisi Marmara που αεριοποιεί το εισαγόμενο LNG και το μεταφέρει στο κεντρικό σύστημα αγωγών. Επίσης στη Σμύρνη η πλωτή μονάδα Egegaz Aliaga λειτουργεί από το 2006 όπου επανααεριοποιεί το ΥΦΑ και αυξάνει την αποθηκευτική ικανότητα της χώρας.

---

²²³ Κοινοπραξία Socar, BOTAS, TPAO και BP.

²²⁴ 2011 μνημόνιο συνεργασίας Τουρκίας και Αζερμπαϊτζάν.

²²⁵ Κοινοπραξία Gazprom, BOTAS και Eni.

²²⁶ Κοινοπραξία Gazprom και BOTAS.

Εικόνα 3. Οι κύριοι αγωγοί διαμετακόμισης πετρελαίου και φυσικού αερίου της Τουρκίας.

Πηγή: enerji.gov.tr

3.3.2. Εσωτερική παραγωγή & οριοθετήσεις θαλασσιών ζωνών

Η ενεργειακή εξάρτηση της Τουρκίας βρίσκεται σε ποσοστό 77,16%, καθώς η εγχώρια παραγωγή είναι μικρή σε σχέση με τη ζήτηση. Για την κάλυψη της ηλεκτρικής ενέργειας η Τουρκία παράγει λιγνίτη, ωστόσο, οι ενεργειακές πολιτικές της Άγκυρας, εξαιτίας των περιβαλλοντικών κινδύνων, επιδιώκουν τη μεγαλύτερη χρήση των ΑΠΕ για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, δεδομένου ότι για το 2021, η χώρα αύξησε τα ποσοστά παραγωγής των ΑΠΕ στο 52%²²⁷. Επιπλέον το 2025 αναμένεται η ολοκλήρωση του πυρηνικού εργοστασίου στην περιοχή Ακκούγιου που κατασκευάζεται από τη Ρωσική εταιρία Rosatom, ύστερα από την υπογραφή κρατικής συμφωνίας συνεργασίας το 2010²²⁸.

²²⁷ OurWorldinData.

²²⁸ Akkuyu Nuclear Rosatom, Akkuyu NPP Construction Project.

Σχετικά με τον τομέα των υδρογονανθράκων, η Τουρκία για την αξιοποίηση θαλασσίων κοιτασμάτων, οριοθέτησε θαλάσσιες ζώνες στη Μαύρη θάλασσα το 1986 με την ΕΣΣΔ σε διμερές επίπεδο που δεσμεύει τα διάδοχα κράτη, δηλαδή τη Ρωσία, Ουκρανία και Γεωργία^{229, 230} ενώ το 1997 ακολούθησε οριοθέτηση και με τη Βουλγαρία. Κατόπιν όρισε τη Γενική Διεύθυνση Πετρελαιοειδών, του Υπουργείου Ενέργειας και Φυσικών Πόρων, αρμόδια για την έκδοση αδειών για έρευνα και ανακάλυψη υδρογονανθράκων σύμφωνα με τον νόμο για τα πετρέλαια αρ.6491²³¹. Επιπλέον προχώρησε σε συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ της Τουρκίας και του Ψευδοκράτους το 2011, όπως και στη σύναψη του, επίσης, ανυπόστατου Τουρκο-Λιβυκού μνημονίου οριοθέτησης ΑΟΖ.

Τέλος, έσπευσε σε αγορά τεσσάρων σκαφών γεωτρήσεων, το 2017 αγόρασε το «Ντιπ Σι Μέτρο II/ Φατίχ», το 2018 επήλθε στη διάθεση της Τουρκίας²³² το γεωτρύπανο, «Ντίπ Σι Μέτρο I/ Γιαβούζ», τρίτη αγορά της Άγκυρας είναι το «Σερτάο/Κανούνι» και τέλος αγόρασε, τον Νοέμβριο του 2021, το γεωτρύπανο 7^{ης} γενιάς «Κόμπατ Εξπλόρερ».²³³ Η κρατική εταιρία ΤΡΑΟ συμμετέχει ενεργά στη χάραξη των ενεργειακών στρατηγικών, εφόσον δραστηριοποιείται στην περιοχή εντείνοντας τις περιφερειακές κρίσεις της ΑΜ. Σύμφωνα με την Τουρκία οι ενεργειακές στρατηγικές στοχεύουν στην προώθηση έρευνας και ανακάλυψης υδρογονανθράκων στην περιοχή της ΑΜ²³⁴, ωστόσο, οι μοναδικές ανακαλύψεις υδρογονανθράκων που έχουν γίνει από την Άγκυρα, είναι της Μαύρης θάλασσας, το 2020.

---

²²⁹ Σιούσιουρας Πέτρος, «Τα Τουρκικά Παιχνίδια με το Δίκαιο της Θάλασσας, Γεωπολιτική και ο Νόμος της Μαύρης Θάλασσας», *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, αρ.33, Απρίλιος 2018.

<https://www.foreignaffairs.gr/articles/71740/petros-sioysioyras/ta-toyrkika-paixnidia-me-to-dikaio-tis-thalassas?page=show> πρόσβαση 29 Νοέμβρη 2021.

²³⁰ Σημειώνεται ότι η Τουρκία δεν έχει αναγνωρίσει την ενσωμάτωση της Κριμαίας στη Ρωσία, συνεπώς, προκύπτει πρόβλημα στην οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών μεταξύ Τουρκίας-Ρωσίας.

²³¹ Sera Somay, Zekican Samli, Soner Dagli & Sabri Kaya Paksoy, «Oil and Gas Regulation in Turkey: Overview», *Thomson Reuters Practical Law*, September 2021.

[https://ca.practicallaw.thomsonreuters.com/5-524-3232?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://ca.practicallaw.thomsonreuters.com/5-524-3232?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true) πρόσβαση 2 Δεκέμβρη 2021.

²³² Συρίγος Άγγελος & Θάνος Ντόκος, *Αλφαβητάρι των ελληνοτουρκικών σχέσεων Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο, ό.π. σ. 59*.

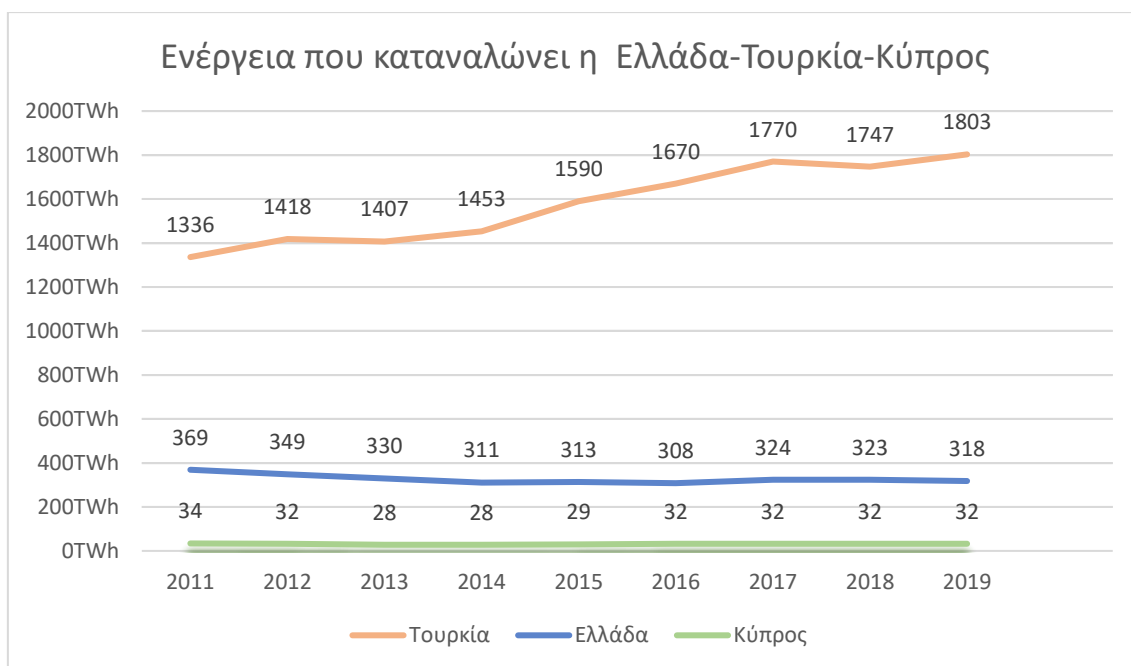
²³³ «Η Τουρκία αγοράζει και τέταρτο γεωτρύπανο-δηλώνει έτοιμη να βγει στη Μεσόγειο», *Euronews*, Νοέμβρης 2021.

²³⁴ Yildiray Palabiyik, Adil Ozdemir & Atilla Karatas, «Evaluation of Hydrocarbon Exploration Strategy of Turkey in the Eastern Mediterranean Basin and Recommendations for Future Exploration Targets», *OECD Studies Conference of Natural and Environmental Sciences*, 19-21 March 2020, Ankara, Turkey (2020), σ.32.

https://www.researchgate.net/publication/340527400_Evaluation_of_Hydrocarbon_Exploration_Strategy_of_Turkey_in_the_Eastern_Mediterranean_Basin_and_Recommendations_for_Future_Exploration_Targets

Η Τουρκία έχει υψηλά επίπεδα ενεργειακής εξάρτησης και καταναλώνει μεγάλα επίπεδα ενέργειας²³⁵ γεγονός που επηρεάζει το ενεργειακό ισοζύγιο και την ασφάλειά της. Οι ενεργειακές πολιτικές της Άγκυρας στοχεύουν στο να αυξήσουν τη γεωπολιτική της θέση και την ισχύ της δεδομένου ότι γειτνιάζει με την Κασπία και τη Μέση Ανατολή που αποτελούν εναλλακτική πηγή ενέργειας για την ΕΕ. Η Τουρκία μεταβάλλεται σε περιφερειακή δύναμη γεγονός που παίζει ρόλο στη διαμόρφωση της ενεργειακής της στρατηγικής διαμορφώνοντας επεκτατικές πολιτικές στην ΑΜ, ενώ η δρομολόγηση του προγράμματος πυρηνικής ενέργειας δημιουργεί φόβο για παραγωγή πυρηνικών όπλων.

Πίνακας 3. Η κατανάλωση πρωτογενούς ενέργειας: Ελλάδα-Κύπρος-Τουρκία 2011-2019²³⁶.

Πηγή: Ourworldindata.

²³⁵ Βλ. Γράφημα 2.

²³⁶ Μετράται σε τετραβάτρες (TWh).

Η Ελλάδα, η Κύπρος και η Τουρκία έχουν αυξημένα επίπεδα εξάρτησης στην ενέργεια γεγονός που επηρεάζει το ενεργειακό τους ισοζύγιο. Ωστόσο, οι ενεργειακές τους στρατηγικές χρησιμοποιούνται ως γεωπολιτικό παίγνιο που στοχεύει στην αύξηση της γεωπολιτικής τους ισχύος. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι μερικά ενεργειακά έργα δεν φαίνεται να οδηγούν στην ενεργειακή ασφάλεια, εφόσον δεν καλύπτουν και τις τέσσερις βασικές αρχές που ορίζουν την ενεργειακή ασφάλεια. Ενδεχομένως κάποια έργα να μείνουν στην πολιτική ρητορική και να μην υλοποιηθούν από τις εταιρίες ενέργειας. Ως εκ τούτου, αναδεικνύεται σαφώς η γεωστρατηγική σημασία της Τουρκίας ως διαμετακομιστικού κόμβου, παρόλο που δεν διαθέτει κοιτάσματα. Η Ελλάδα δεν έχει μέχρι στιγμής ανακαλύψει υδρογονάνθρακες από τις έρευνες υδρογονανθράκων, εντούτοις η αναβάθμιση της γεωπολιτικής θέσης της χώρας πρόκειται μέσα από τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας πολύπλευρης ενεργειακής διπλωματίας, όπως ο αγωγός TAP και οι τερματικοί σταθμοί, οι οποίοι συμβάλουν στην ανάδειξη της Ελλάδος σε πόλο σταθερότητας.²³⁷ Η Κύπρος έχει ανακαλύψει κοιτάσματα, από τα οποία ωστόσο, δεν έχουν επωφεληθεί μέχρι στιγμής διότι δεν έχουν αξιοποιηθεί. Τα ενεργειακά έργα που σχεδιάζονται δύναται να συμβάλλουν σημαντικά στην ενεργειακή ασφάλεια της Λευκωσίας.

---

²³⁷ Αθανασοπούλου Εκάβη, Τσαρδανίδης Χαράλαμπος & Φακιολάς Ευστάθιος, *Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδας Επιλογές και Προσδοκίες στον 21^ο αιώνα*, (Παπαζήση, Αθήνα, 2020), σ. 891.

https://www.researchgate.net/publication/352643163_E_Ellenike_Energeiake_Diplomatia_apo_te_Balkanike_eos_te_Notioanatolike_Mesogeio_sto_syllogiko_tomo_EXOTERIKE_POLITIKE_TES_ELLADAS_S_EPILOGES_KAI_PROSDOKIES_STON_21_o_AIONA_epimeleia-_CHTsardanides_E_At

Συμπεράσματα

Εξετάζοντας το υποσύστημα της Ανατολικής Μεσογείου σε σχέση με την ενεργειακή ασφάλεια, ακολουθώντας τη θεωρία του νεορεαλισμού, προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα. Η μεταβατική φάση του διεθνούς συστήματος δημιουργεί αγώνα για την αύξηση ισχύος. Δεδομένου ότι η ενεργειακή ασφάλεια είναι πολυδιάστατη και συνδέεται με την εθνική ασφάλεια, οι δρώντες του υποσυστήματος χρησιμοποιούν την ενέργεια ως συντελεστή ισχύος.

Οι νέες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων, στη λεκάνη της Λεβαντίνης, σε συνδυασμό με τη ρευστότητα του διεθνούς συστήματος επιφέρουν εντονότατους ανταγωνισμούς και επιτρέπουν την εμπλοκή εξωπεριφερειακών και περιφερειακών ανερχόμενων δυνάμεων, ώστε να αποκτήσουν νέα δυναμική στη διαμόρφωση του διεθνούς συστήματος. Η ανάμειξη των δρώντων στο υποσύστημα επιτυγχάνεται κυρίως μέσα από τις εταιρίες πετρελαίου και φυσικού αερίου, όταν τα εθνικά συμφέροντα συμπίπτουν με τα συμφέροντα των ιδιωτικών εταιριών, γεγονός που δίνει τη δυνατότητα στις χώρες να αυξήσουν την πολιτική τους ισχύ.

Η ΑΜ αποτελεί χώρο απειλών και ευκαιριών για την αύξηση της επιρροής των εμπλεκόμενων δρώντων, καθώς αυτοί χρησιμοποιούν ενεργειακές στρατηγικές και συνεργασίες με κράτη που συμπίπτουν τα συμφέροντα ασφαλείας. Το ενεργειακό παιχνίδι βρίσκεται σε τρεις εξελισσόμενες κρίσεις του υποσυστήματος. Οι κρίσεις αυτές είναι η κρίση στη Λιβύη, το Ελληνο-Τουρκικό και το Κυπριακό. Αυτές οι κρίσεις αλληλοεπηρεάζονται και επιδρούν στην ενεργειακή ασφάλεια της ΑΜ και της ΕΕ.

Επίσης, δημιουργούνται γεωπολιτικές ανακατατάξεις και νέα σχήματα συνεργασίας, εκ των οποίων αναδύεται ο ρόλος του Ισραήλ και της Αιγύπτου ως χώρες παραγωγούς του υποσυστήματος. Όσον αφορά την Ελλάδα, την Κύπρο και την Τουρκία, με βάση τις ενεργειακές τους πολιτικές, αναδεικνύεται η γεωπολιτική ισχύς της Τουρκίας ως διαμετακομιστικού κόμβου. Ωστόσο, οι επιθετικές πολιτικές και τα εσωτερικά της προβλήματα, οδηγούν τη Δύση να θέτει θέματα εμπιστοσύνης προς αυτή με φόβο την πρόκληση βραχυπρόθεσμων ενεργειακών απειλών, γεγονός που ευνοεί τη θέση της Ελλάδος και δευτερευόντως της Κύπρου, ως εν δυνάμει χώρες διαμετακομιστές.

Οι ανακαλύψεις μεγάλων κοιτασμάτων, κατά τη γνώμη μας, ενδέχεται να συμβάλλουν ως παράγοντας συνεργασίας για την επίλυση κρίσεων μεταξύ Ελλάδος-Κύπρου-Τουρκίας, χωρίς απαραίτητα να οδηγεί σε μια συνολική ειρήνη αλλά σε μια αναγκαστική συνεργασία για την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ. Το ενδεχόμενο συνεργασίας προκύπτει εξαιτίας της σύγκλησης συμφερόντων που στοχεύουν στη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης. Αντίστοιχη συ-

νεργασία μεταξύ κρατών για την ενεργειακή ασφάλεια παρατηρούμε στο βαλκανικό πεδίο (Ελλάδος-Τουρκίας) με τον αγωγό TAP και TGI. Ωστόσο, όσο εξακολουθεί να επικρατεί η ρευστότητα του διεθνούς συστήματος, τόσο οι ανταγωνισμοί θα λαμβάνουν χώρα.

Συνεπώς, οι ενεργειακές πολιτικές των δρώντων επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια των κρατών του υποσυστήματος εξαιτίας της ρευστότητας του διεθνούς συστήματος, καθώς κυριαρχεί ανταγωνισμός με στόχο την αύξηση επιρροής. Οι ενεργειακές πολιτικές ενός κράτους μπορούν να επηρεάσουν την ενεργειακή ασφάλεια ενός άλλου, ιδιαίτερα όταν συνδέονται με πολιτικές επιδιώξεις αύξησης ισχύος, όπως η σύναψη του Τουρκο-Λιβυκού μνημονίου και οι παράνομες γεωτρήσεις της Τουρκίας, που απειλούν την εθνική ασφάλεια της Ελλάδος και της Κύπρου αντίστοιχα, αλλά και οι τριμερείς και πολυμερείς συνεργασίες που στοχεύουν στην ανάσχεση της Τουρκίας. Η ενεργειακή ασφάλεια και η γεωπολιτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένες, διότι η ύπαρξη της πρώτης μπορεί να συμβάλει στην αύξηση της γεωπολιτικής ισχύος ενός κράτους. Για τον λόγο αυτόν, οι ενεργειακές στρατηγικές των κρατών της ΑΜ στοχεύουν στην αύξηση της γεωπολιτικής ισχύος.

Ο προβληματισμός που προκύπτει από την εκπόνηση της εργασίας αφορά την ενεργειακή ασφάλεια των εξεταζόμενων κρατών, δηλαδή την Ελλάδα-Κύπρο-Τουρκία. Τα αυξημένα ποσοστά ενεργειακής εξάρτησης των τριών κρατών, τα περιβαλλοντικά προβλήματα και η επικείμενη αύξηση ζήτησης που υπολογίζεται στο 49% έως το 2035²³⁸, αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν το ενεργειακό ισοζύγιο τους. Πως λοιπόν οι Ελλάς, Κύπρος, Τουρκία θα επιτύχουν την ενεργειακή ασφάλεια με τις νέες προκλήσεις και την τρέχουσα ενεργειακή κρίση, όσο αυτές αντιμετωπίζουν την ενέργεια κυρίως ως μέσο πολιτικής ισχύος;

---

²³⁸ International Energy Agency, *World Energy Outlook 2010*, (OECD/IEA, Paris, 2010), σ.134.

Παραρτήματα

Πίνακας 1. Διαμόρφωση τιμών πετρελαίου σε δολάρια από το 1972-2021.....	28
Πίνακας 2. Πίνακας νέων κοιτασμάτων που ανακαλύφθηκαν στη λεκάνη της Λεβαντίνης.	42
Πίνακας 3. Η κατανάλωση πρωτογενούς ενέργειας: Ελλάδα-Κύπρος-Τουρκία 2011-2019.....	78
Εικόνα 1. Κοιτάσματα φυσικού αερίου στη Λεκάνη της Λεβαντίνης.	43
Εικόνα 2. Τρέχουσες έρευνες Υδρογονανθράκων	69
Εικόνα 3.Οι κύριοι αγωγοί διαμετακόμισης πετρελαίου και φυσικού αερίου της Τουρκίας.....	76

Βιβλιογραφία

- Chaban, N, και M Knodt. «Energy diplomacy in the context of multistakeholder diplomacy: The EU and BICS. Cooperation and Conflict.» *SAGE, Vol.50, No.4*, (2015).
- Chamber of Commerce Industry and Agriculture. «Economic Relations Between Lebanon and the Russian Federation.» *Center for Economic Research*, (2020).
- Checchi, A, A Behrens, και Chr Egenhofer. «Long-Term Energy Security Risks For Europe: A Sector-Specific Approach.» *CEPS Working Document. No.309*, (2009).
- Chifu, I. «The Liberal Approach Towards Energy Security Through Interdependence at Risk.» *Scientific Bulletin Series D*, (2014).
- Convert Units. «Converter trillion cubic foot to billion cubic metre.» www.convertunits.com.
χ.χ. www.convertunits.com (πρόσβαση Δεκέμβριος 3, 2021).
- Costantini, V, και Fr Gracceva. «Security of energy supply: comparing scenarios from a European perspective.» *Energy Policy. Vol.35, No1*, (2007).
- Eksi, M. «The Role of Energy in Turkish Foreign Policy, The Turkish Yearbook of International Relations.» *Ankara University Faculty of Political Science, Vol.41*, (2010).
- El-Katini, L, and M El-Katini. *Regionalizing East Mediterranean Gas: Energy Security, Stability and the US Role*. Pennsylvania: Strategic Studies Institute and US Army War College Press, (2014).
- Gallie W, Bryce. *Philosophers of peace and War: Kant, Clausewitz, Marx, Engels and Tolstoy*. Cambridge University Press, (1978).
- Giannakopoulos, A. *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards peace or Conflict?* Tel Aviv: The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, (2004).
- Grigoriadis, Ioannis. «Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?» *Middle East Policy. Vol. XXI, No3*, (2014).
- Horsnell, P. «The Probability of Oil Market Disruption: With an Emphasis on the Middle East.» *The James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University*, (2000).
- International Energy Agency. «International Energy Outlook 2004.» *Department of Energy Washington, GPO*, (2004).
- International Energy Security. *Common Concept for Energy Producing, Consuming and Transit Countries*. Energy Charter Secretariat, (2015).
- Jackson, R, και G Sorensen. *Θεωρία και μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση*. Αθήνα: Gutenberg, (2006).
- Jaybhay, R. «A neo-realist theoretical perspective in energy security.» *The Kootneeti*. (2020).
<https://thekootneeti.in/2020/04/13/neo-realist-perspective-energy-security/> (πρόσβαση Δεκέμβριος 6, 2021).
- Jewell, J. *The IEA Model of Short-Term Energy Security (MOSES): Primary Energy Sources and Secondary Fuels*. International Energy Agency, (2011).
- Jonathan, E. «Building a Secure Energy Future A Challenge for New Presidential Leadership.» *Opportunity 08: A Project of the Brookings Institution*, (2016).
- Luft, G, και A Korin. *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook*. United States of America: ABC-CLIO, (2009).
- MapChart. «Create your own custom map.» www.mapchart.net. χ.χ.

- Maris, G, F Flouros, και I Galariotis. «The Changing Security Landscape in South-Eastern Mediterranean: Assessing Turkey's Strategies at o Rising Power.» *Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Forthcoming*, (2022).
- Maris, G, P Sklias, και N Maravegias. «The political economy of the Greek economic crisis in 2020.» *European Politics and Society*, 1-21. (2021).
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/23745118.2021.1895552> (πρόσβαση Δεκέμβριος 11, 2021).
- Maris, G, και F Flouros. «The green deal, national energy and climate plans in Europe: Member States' compliance and strategies.» *Administrative Sciences*, 11(3), 75., (2021).
- . «Economic crisis, COVID-19 pandemic, and the Greek model of capitalism. Evolutionary and Institutional Economics Review.» *springer*. (2021).
<https://link.springer.com/article/10.1007/s40844-021-00228-y>. (πρόσβαση Δεκέμβριος 11, 2021).
- Maris, G, και P Sklias. «European integration and asymmetric power: Dynamics and change in the EMU.» *European Politics and Society*, 21(5). (2020).
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/23745118.2019.1710998> (πρόσβαση Δεκέμβριος 9, 2021).
- Mearsheimer, J J, και S Walt. *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*. London: Penguin Books, (2007).
- Ministry of Energy Commerce and Industry. «Integrated National Energy and Climate Plan: Under Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and climate action.» *Republic of Cyprus*, Ιανουάριος (2020).
- Mohapatra, Nalin K. «Energy Security and Russia's Foreign Policy.» *CPR working paper series. No.11*, (2013).
- Paravantis, J. «Dimensions, Components and Metrics of Energy Security: Review and Synthesis.» *SPOUDAI Journal of Economics and Business. Vol.69, Iss.4*, (2019).
- Part of World Energy Outlook. «World Energy Outlook 2020.» (2020).
<https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2020> (πρόσβαση Οκτώβριος 15, 2021).
- Proedrou, F. «Revisiting Pipeline Politics and Diplomacy From Energy Security to Domestic Politics Explanations Problems of Post-Communism.» *Routledge vol.65, no.6*, (2018).
- Proniska, K. «Energy and security: regional and global dimensions.» in *Armaments, Disarmament and International Security. SIPRI Yearbook*, (2007).
- Prontera, A, και M Ruszel. «Energy Security in the Eastern Mediterranean.» *Middle East Policy*, (2017).
- Renner, M. *The Anatomy of Resource Wars*. Washington: Worldwatch Institute, (2002).
- Republic of Turkey. «Ministry of Energy and Natural Resources.» www.enerji.gov.tr. (2021).
- . «Ministry of Foreign Affairs.» www.mfa.gov.tr. (2021).
- Sean, L-J. «Realism and America's Rise: a Review Essay.» *International Security Vol.23 Iss.2*, (1998).
- Shaffer, B. *Energy Politics*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, (2009).
- Stergiou, A. «Energy security in the Eastern Mediterranean.» *International Journal of Global Energy Issues. Vol.40, No.5*, (2017).
- Sutch, P, και J Elias. *International Relations: The Basics*. London: Routledge, (2007).
- Tziarras, Z. «Israel-Cyprus-Greece: A Comfortable Quasi-Alliance.» *Mediterranean Politics. Routledge, Vol.21, No.3*, (2016).

- . *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security*. Nicosia: Friedrich Ebert Stiftung & PRIO Cyprus Centre, (2019).
- Wagner, J P. «The Effectiveness of Soft & Hard Power in Contemporary International Relations.» *E-International Relations*. (2014). <https://www.e-ir.info/2014/05/14/the-effectiveness-of-soft-hard-power-in-contemporary-international-relations/> (πρόσβαση Οκτώβριος 23, 2021).
- Yildiray, P, A Ozdemir, και A Karatas. «Evaluation of Hydrocarbon Exploration Strategy of Turkey in the Eastern Mediterranean Basin and Recommendations for Future Exploration Targets.» *OECD Studies Conference of Natural and Environmental Sciences*, Μάρτιος (2020): 19-21.
- Zakaria, F. *The Post-American World*. London: WW. Norton & Company London, (2008).
- Αθανασοπούλου, Ε, Χ Τσαρδανίδης, και Ε Φακιολάς. *Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδας Επιλογές και Προσδοκίες στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Παπαζήση, (2020).
- Γιαννακοπούλου, Λ. «Τομέας εθνικού ενδιαφέροντος: Ενέργεια.» *Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας, Κείμενα Εργασίας ΓΓΕΤ*, Σεπτέμβριος (2013).
- Δουδούμης, Γ. *Η Βαλκανική Σκακιέρα*. Αθήνα: ΕΛΙΣΜΕ, (2020).
- Ελληνική Δημοκρατία. «Υπουργείο Εξωτερικών.» www.mfa.gov.gr. (2021).
- . «Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας.» www.yren.gov.gr. (2021).
- Ηρακλείδης, Α. *Ασπονδοί γείτονες Ελλάδα-Τουρκία: Η διένεξη του Αιγαίου*. Αθήνα: Σιδέρης, (2007).
- Κεφαλά, Β. *Βόρεια Αφρική: Εσωτερική Πολιτική/ Περιφερειακές και Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Παπαζήση, ΙΔΟΣ, (2015).
- Κλάνης, Α. *Ειδικά Θέματα Διπλωματίας & Διεθνούς Οργάνωσης*. Αθήνα: Παπαζήση, 2019.
- Κουλουμπής, Θ. *Διεθνείς Σχέσεις: Ισχύς και Δικαιοσύνη*. Αθήνα: Παπαζήση, (2008).
- Κρατερός, Ι, και Α Στρατή. *Δίκαιο της Θάλασσας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, (2013).
- Κυπριακή Δημοκρατία. «Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας.» www.meci.gov.cy. (2021).
- . «Υπουργείο Εξωτερικών.» www.mfa.gov.cy. (2021).
- Κωτούλας, Ι, και Σ Πλακούδας. «Οι Γεωπολιτικές παράμετροι της Τουρκικής εμπλοκής στη Λιβύη.» *Foreign Affairs the Hellenic Edition*, Φεβρουάριος-Μάρτιος (2020).
- Μάζης, Ι. «Η γεωπολιτική της Τουρκίας: Ο νεοοθωμανισμός και ο ρόλος του Νταβούτογλου, Οι σχέσεις με Ελλάδα, ΗΠΑ, Ρωσία και Ισραήλ τον 21ο αιώνα.» *Γεωπολιτικά ζητήματα στην Ανατολική Μεσόγειο*, X, No77, (2009).
- . «Διαδικασία Επιλογής και Κατασκευής Απλών και Σύνθετων Δεικτών των Γεωπολιτικών Πυλώνων.» *Εργαστήριο Γεωπολιτισμικών Αναλύσεων Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και Τουρκίας ΕΚΠΑ*. (2017).
- Μάζης, Ι, και Γ Σγουρός. *Γεωπολιτική ανάλυση στο ενεργειακό σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου*. Αθήνα: Λειμών, (2020).
- Μεζαρτάσογλου, Δ, Κ Σταμπολής, και Ι Χατζηβασιλειάδης. «Ο Ελληνικός Ενεργειακός Τομέας, Ετήσια Έκθεση 2019.» *Ινστιτούτο Ενέργειας ΙΕΝΕ*, (2019).
- Μπαμπανάσης, Σ, Α Πλατιάς, και Ι Σεϊμένης. *Οι Γεωστρατηγικές Αλλαγές στη Μεσόγειο και οι Επιπτώσεις τους*. Αθήνα: Παπαζήση, (2018).
- Σακκάς, Γ. *Οι Δύο Όχθες της Μεσογείου: Από τη Συγκρότηση Εθνών-Κρατών στην Ευρωμεσογειακή Συνεργασία*. Αθήνα: Bookstars, (2020).
- Σεϊμένης, Ιωάννης, και Κωνσταντίνος Σεϊτής. *Η Μεσόγειος στις Αρχές του 21 Αιώνα*. Αθήνα: Ζήτη, 2011.

- Σιούσιουρας, Π. «Τα Τουρκικά Παιχνίδια με το Δίκαιο της Θάλασσας, Γεωπολιτική και ο Νόμος της Μαύρης Θάλασσας.» *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, αρ.33, Απρίλιος (2018).
- Σταμπολής, Κ. *Ελλάς-Κύπρος στη Νέα Ενεργειακή Στρατηγική*. Αθήνα: Ινστιτούτο Ενέργειας IENE, (2019).
- Στεργίου, Α, Κ Ulusoy, και Μ Blondheim. *Σύγκρουση και Ενημερία: Γεωπολιτική και Ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο*. Αθήνα: Κλειδάριθμος, (2017).
- Συρίγος, Α, και Θ Ντόκος. *Το Αλφαβητάρι των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο*. Αθήνα: Καθημερινή, (2020).
- Τζιάρας, Ζ. *Διεθνής Πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο: Τουρκία, Κύπρος και Δίκτυα Συνεργασίας σε μια «Νέα» Υπο-περιφέρεια*. Αθήνα: Παπαζήση, (2020).
- Τσακίρης, Θ. *Ενεργειακή Ασφάλεια και Διεθνής Πολιτική, Η Γεωπολιτική του «Μαύρου Χρυσού» από την Ανακάλυψη Πετρελαίου στη Μέση Ανατολή έως τη Σχιστολιθική Επανάσταση*. Αθήνα: Παπαζήση, ΙΔΟΣ, (2018).
- Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας. «Στρατηγικό Σχέδιο 2021-2023.» *Κυπριακή Δημοκρατία*. (2020).
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. «Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα.» *Ελληνική Δημοκρατία*. (2019).
- Φασλής, Χ. «Η Ανακήρυξη και Οριοθέτηση της Ελληνικής ΑΟΖ.» *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, Μάρτιος (2018).
- Χαροκόπος, Μ. «Ενεργειακή Διπλωματία.» *Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης & Αυτοδιοίκησης*, (2020).